

GEMEENTEBEGROTING

2018

Inhoudsopgave

Aanbiedingsbrief begroting 2018	5
--	----------

Deel 1   Beleidsbegroting

Hoofdstuk 1	Kerngegevens	10
Hoofdstuk 2	Programmaplan	11
	1. Openbaar bestuur	12
	2. Veiligheid en handhaving	14
	3. Wegen, groen en verkeer	17
	4. Onderwijs	19
	5. Sport, recreatie & toerisme, kunst & cultuur	22
	6. Welzijn, AWBZ-Wmo zorg en ouderen	25
	7. Jeugd en gezin; jeugdzorg	29
	8. Milieu en duurzaamheid	31
	9. Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en economische zaken	36
	10. Middelen	40
Hoofdstuk 3	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	42
Hoofdstuk 4	De paragrafen	46
	1. Lokale heffingen	47
	2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	49
	3. Onderhoud kapitaalgoederen	60
	4. Financiering	64
	5. Bedrijfsvoering	68
	6. Interbestuurlijk toezicht IBT	69
	7. Verbonden partijen	70
	8. Grondbeleid	76
	9. Verantwoording raadsbesluiten en projecten	78
	10. Subsidies	79

Deel 2   Financiële Begroting

Hoofdstuk 1	Lasten en baten 2018	
	1 Overzicht lasten en baten in de begroting 2018	83
	2 Toelichting en uitgangspunten	84
	3 Analyse resultaat begroting 2018	86
	4 Incidentele lasten en baten	88
	5 Overzicht toevoegingen en onttrekkingen reserves	90
Hoofdstuk 2	Uiteenzetting van de financiële positie	91
Hoofdstuk 3	Meerjarenramingen 2019 - 2022	
	1 Meerjarenraming	92
	2 Toelichting op de meerjarenraming	94
Hoofdstuk 4	Meerjareninvesteringsplan 2018 - 2021	97
Hoofdstuk 5	Vaststellingsbesluit	98

Deel 3   Bijlagen

1	Reserves en voorzieningen	99
2	Producten per programma	100
3	Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld	104

Aanbiedingsbrief begroting 2018

AAN DE RAAD VAN DE GEMEENTE TEN BOER

Met trots presenteren wij u de laatste begroting van de gemeente Ten Boer. Een begroting met ambities als afscheid van onze mooie gemeente.

Ooit was het gebied van Ten Boer onderdeel van een belangrijke economische route tussen Duitsland en Fryslân. De Benedictijnse nonnen stichtten er daarom hun klooster. In relatieve rust ontwikkelt het gebied zich door de eeuwen heen tot een ‘gemeenschap van kerspelen’ dat in 1798 één gezamenlijke gemeente vormt. Even is in de gemeente het front van de Tweede Wereldoorlog voelbaar als in 1943 een Canadees gevechtsvliegtuig in de weilanden neerstort. Na de oorlog krijgt onze plattelandsgemeente te maken met de opkomst van het aardgas, een belangrijke economische motor. De dorpen groeien en blijken aantrekkelijk voor forensen uit de stad Groningen. Een bijna dijkdoorbraak van het Eemskanaal zorgt in 2012 voor de evacuatie voor 800 inwoners uit Woltersum, Wittewierum en delen van Ten Boer en Ten Post. En de economische zegen van het aardgas slaat in datzelfde jaar om in een tijdbom, als op de gemeentegrens een zware aardbeving plaatsvindt. En nu staan we aan de vooravond van een gemeentelijke herindeling waarin onze gemeente opgaat in de nieuwe gemeente met Groningen en Haren.

De zelfstandigheid van onze bijzondere en mooie gemeente houdt op, maar niet zonder goed voor onze inwoners te zorgen. Dat blijkt uit onze laatste begroting als zelfstandige gemeente. De maatregelen waarvoor we geld uittrekken zorgen ervoor dat we goed voorbereid en met vertrouwen de toekomst ingaan.

Onze voorzieningen zijn op orde. Kijk naar het zwembad dat open blijft, dankzij ondernemende inwoners en een structurele gemeentelijke steun in de rug. Het onderhoud van de openbare ruimte is bij de tijd en wordt met maatregelen uit de laatste begroting verder geoptimaliseerd. Met het Koopmansplein hebben inwoners en ondernemers een uitstekende basis om de eigen dorpen tot in lengte van jaren te blijven bedienen. Met zorg, aantrekkelijke woonlocaties, een gevarieerd winkelaanbod, markten en evenementen en natuurlijk ruime gratis parkeergelegenheid ‘voor de deur’. De kinderen krijgen, met de bouw van een nieuw en bovendien aardbevingsbestendig Kindcentrum, een prachtig gezamenlijk onderkomen. En De Deel blijft herkenbaar als aanspreekpunt voor zorg en welzijn.

Dat is nog niet alles. Dankzij stevig beleid met noodzakelijke keuzes, geholpen door de aantrekkende economie, presenteren we een sluitende begroting voor 2018 en een meerjarenraming met positieve resultaten die oplopen tot vierhonderdduizend euro in 2022. Dit geeft ruimte om de Onroerendzaakbelasting (OZB), de rioolheffing en de afvalstoffenheffing niet te verhogen. Er vindt zelfs geen indexering plaats.

Trots, en onherroepelijk ook een beetje weemoedig, dragen we met deze laatste begroting en maatregelen onze gemeente 'opgeruimd en netjes' en 'weerbaar voor de toekomst' per 1 januari 2019 over aan de nieuwe gemeente, waarin Ten Boer naar verwachting samen verder gaat met Groningen en Haren.

Aardbevingen

Na anderhalf jaar van informeren van inwoners en het inspecteren van woningen in Ten Post en aan de Fazanthof in Ten Boer, onder regie van Nationaal Coördinator Groningen (NCG), is er nog geen woning of bedrijfspand versterkt. De oorzaak hiervan is complex en heeft onder andere te maken met het fenomeen 'door ervaring leren' van de betrokken organisaties. Immers, nog niet eerder is er in ons land zo'n grootscheepse inspectie- en versterkingsoperatie met verre gaande consequenties uitgevoerd. Ondertussen zitten onze inwoners in onzekerheid en kampen ze met (geestelijke) gezondheidsklachten, veroorzaakt door plannings die regelmatig herroepen worden en afspraken die bij herhaling niet worden nagekomen. De NCG is voor onze inwoners inmiddels persoonlijk aanspreekbaar, doordat een team van medewerkers is neergestreken in het Versterkingspunt Ten Boer aan het Koopmansplein. Van hieruit worden de inspecties en de versterking gecoördineerd. Terwijl de versterkingsadviezen nog met de inwoners besproken worden, zijn er voorbereidingen in gang gezet voor de bouw van zogenaamde wisselwoningen. Hierin kunnen de inwoners van Ten Post en Ten Boer in hun eigen dorp tijdelijk gehuisvest worden als hun woning versterkt wordt. De datum waarop dit zal plaatsvinden is nog onbekend.

Herindeling

Aan de vooravond van besluitvorming in Den Haag over de gemeentelijke herindeling van Groningen, Haren en Ten Boer, zijn wij volop bezig met de voorbereiding van het samengaan. Het resultaat hiervan is dat er per 1 januari 2018 een zogenaamd 'kritisch pad' ligt voor de vervolgstappen die nodig zijn voor de harmonisatie van de drie gemeentelijke organisaties. Verder wordt er ambtelijk op een aantal thema's al 'geoefend alsof het zover is'. Dit biedt ons de kans om te kijken wat werkt en wat niet. Ondertussen wordt er nagedacht over de wijze waarop we het einde van onze gemeente willen vormgeven. Hierbij worden inwoners, dorpsverenigingen, sportverenigingen, scholen en anderen uit onze lokale samenleving betrokken. Het moet immers een overgang worden vóór en dóór onze inwoners.

Scholenprogramma

Met een feestelijke bijeenkomst is in juni van dit jaar de samenwerking tussen de schoolbesturen, de kinderopvang, de NAM en de gemeente bekrachtigd. Er komt een nieuw gezamenlijk Kindcentrum. De projectgroep is van start gegaan en de teams van OBS De Huifkar, CBS De Fontein en Kids2B Ten Boer werken in werkgroepjes aan de thema's van de nieuwbouw: cultuur, onderwijsprogramma, inrichting en uiteraard het ontwerp van het nieuwe gebouw. De kinderen en ouders worden geïnformeerd via een maandelijkse nieuwsbrief. In de huidige scholen en kinderopvang fungeert een raket als informatiezuil en als symbool voor de avontuurlijke reis die de drie organisaties met elkaar maken, op weg

naar de opening van het nieuwe Kindcentrum in 2020. Basisschool De Poort kiest er voor om niet in het Kindcentrum mee te gaan en wordt versterkt volgens het programma van de NCG.

Algemene uitkering

In de begroting 2018 en meerjarenraming 2019 – 2022 is rekening gehouden met een algemene uitkering die is gebaseerd op de zogenaamde septembercirculaire 2017. De septembercirculaire geeft informatie over de actuele stand van het gemeentefonds en de verdeling daarvan naar de gemeenten. Vanwege de demissionaire status van het kabinet was de Miljoenennota beleidsarm waardoor de inhoud van de septembercirculaire 2017 ook beleidsarm is. Vanuit het ministerie van BZK is aangegeven dat het zeer wel mogelijk is dat er voor het uitkomen van de decembercirculaire 2017 een extra circulaire zal verschijnen waarin de effecten van een nieuw regeerakkoord worden verwerkt.

Het nieuwe regeerakkoord kan gevolgen hebben voor de hoogte van de algemene uitkering.

Resultaat begroting 2018

De begroting 2018 geeft een positief saldo van € 377.000,00. In de Perspectiefnota 2017 was rekening gehouden met een positief saldo van € 393.000,00. Een verschil van € 16.000,00.

In deel 2 van deze begroting treft u onder paragraaf 1.3 een analyse aan van dit verschil.

Over de inzet van dit positieve saldo 2018 ontvangt u van ons een apart voorstel om gelijktijdig met de behandeling van de begroting 2018 te bespreken in uw raad.

Resultaat meerjarenraming 2019 - 2022

In de begroting 2018 is de meerjarenraming voor de jaren 2019 tot en met 2022 opgenomen. Het beeld van de meerjarenraming ziet er positief uit. In 2022 ontstaat een begrotingsoverschot van ruim € 400.000,00.

Het sociaal domein

Met de vaststelling van de nota "Ontwikkelingen sociaal domein" in uw raad van 27 september 2017 is het sociaal domein Ten Boer (inclusief de uitvoeringsorganisatie De Deel) budgettair gezien op orde. In 2018 wordt gewerkt aan de organisatorische vervlechting van De Deel met de Stichting WIJ.

Nieuwe begrotingsvoorschriften

Door het rijk zijn de begrotingsvoorschriften (BBV Besluit Begroting en Verantwoording) aangepast. Als reden voor de aanpassing wordt gegeven: *De voorgenomen wijzigingen in het BBV hebben als rode draad een versterking van de horizontale sturing door de raad. Het doel is meer transparantie van het besluitvormingsproces rond begroting en verantwoording en daarmee een grotere betrokkenheid van alle belanghebbenden bij het besluitvormingsproces. Voor alle betrokkenen beschikbare en hanteerbare informatie over zowel de beoogde als gerealiseerde beleidsresultaten is daarbij essentieel. Een betere vergelijkbaarheid van kosten en beleidsresultaten en daarnaast een versterkt inzicht in de financiële positie van de gemeente - nu en op termijn - staan centraal in de voorliggende vernieuwing van het BBV. De voorstellen richten zich op de uitvoeringsinformatie,*

beleidsindicatoren, financiële kengetallen, informatie over verbonden partijen en een aantal meer technische onderwerpen.

In de voorliggende begroting 2018 zijn de nieuwe voorschriften (net als in de begroting 2017) niet volledig verwerkt. Wij hebben hier met het oog op de herindeling voor gekozen. In de begroting 2018 hebben wij wel rekening gehouden met de nieuwe voorschriften m.b.t. de rentetoerekening.

De presentatie van de begroting 2018 sluit nagenoeg geheel aan bij de presentatie van de begroting van voorgaande jaren en dit is voor het voortschrijdend inzicht op dit moment belangrijk. Bovenstaande hebben wij gecommuniceerd met onze toezichthouder bij de provincie Groningen.

Voorstel

Wij leggen deze begroting 2018 met meerjarenraming 2019 – 2022 ter bespreking en vaststelling aan u voor.

Burgemeester en wethouders van Ten Boer,

F. de Vries, burgemeester

J.C. de Groot, secretaris

DEEL 1: BELEIDSBEGROTING

1 Kerngegevens

	Gegevens jaarrekening (ultimo) 2016	Gegevens per 1 jan 2017 begroting)	Prognose per 1 jan 2018
A Sociale structuur			
Aantal inwoners:	7.352	7320	7.298
Aantal periodieke bijstandsgerechtigden:	91	92	92
Aantal uitkeringsgerechtigden als gevolg van de Wet IOAW / WIJ / BZ:	8	8	7
Aantal mensen werkzaam bij de sociale werkvoorziening	36	37	25
B Fysieke structuur			
Oppervlakte gemeente:	4532	4528	4528
Waarvan: Binnenwater	41 ha	44 ha	44 ha
Aantal woonruimten (woonfunctie)	3017	3045	3050
Lengte van wegen:	92,21 km	92,21 km	92,21 km
Waarvan: Onverhard	13,20 km	13,20 km	13,20 km
Overige (verharde) wegen	79,01 km	79,01 km	79,01 km
C Financiële structuur			
Uitgaven exploitatiebegroting – bedrag	15.676.049	16.677.741	17.435.945
Idem - per inwoner	2.151	2.278	2.389
Belastingen – bedrag	3.152.000	3.173.200	3.221.100
Idem - per inwoner	432	433	441
Algemene uitkering – bedrag	10.742.200	6.450.299	7.041.652
Idem - per inwoner	1.474	881	965
Vaste schuld – bedrag	24.728.600	24.728.588	22.578.969
Idem - per inwoner	3.393	3.378	3.094

De gegevens die genoemd zijn in de “Fysieke structuur” zijn hoofdzakelijk afkomstig uit de berekening van de algemene uitkering gemeentefonds.

De prognosegegevens sociale en fysieke structuur zijn de basis voor de berekening van de algemene uitkering.

Toelichting aantal inwoners: de gegevens zijn inclusief tijdelijke bewoners Innersdijk.

2   Programmplan

Indeling programma's

In de raadsvergadering van 25 juni 2014 is besloten de bestaande (begroting 2014) programma indeling van de programmabegroting te handhaven voor de jaren 2015 – 2018. De indeling van de programma's is als volgt:

1. Openbaar bestuur
2. Veiligheid en handhaving
3. Wegen, groen en verkeer
4. Onderwijs
5. Sport, recreatie & toerisme, kunst & cultuur
6. Welzijn, AWBZ-Wmo zorg en ouderen
7. Jeugd en gezin; jeugdzorg
8. Milieu en duurzaamheid
9. Ruimtelijke ordening en economische zaken
10. Middelen

De programma's zijn een uitwerking van het Bestuursakkoord gemeente Ten Boer 2014 – 2018 en het op grond van dit akkoord uitgewerkte Collegeprogramma gemeente Ten Boer 2014 – 2018.

Beide stukken zijn behandeld door de raad op respectievelijk 16 april 2014 en 25 juni 2014.

In de programmabegroting is het collegeprogramma uitgewerkt naar meer operationele activiteiten.

Omdat nog diverse activiteiten vanuit het oude bestuursakkoord doorlopen, is bij de programma's ook een blok opgenomen met daarin de doorlopende activiteiten.

Eventuele nieuwe ontwikkelingen zijn in de programma's opgenomen.

Aan het einde van ieder programma worden de lasten en baten van dat programma in beeld gebracht.

De grote afwijkingen worden toegelicht.

2.1 Openbaar bestuur

Inhoud van het programma

Het programma Openbaar Bestuur heeft vooral betrekking op het functioneren van de bestuursorganen en de ondersteuning die zij daarbij nodig hebben. Uit deze samenwerking dient een adequate voorbereiding en uitvoering van beleidsbeslissingen plaats te vinden.

Daarnaast omvat het programma de dienstverlening aan de burger betreffende de producten van de burgerlijke stand en de producten uit de basisregistratie personen (BRP) en de ontwikkeling en uitvoering van de digitale dienstverlening.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
Continueren dorpenrondes van het college met besturen dorpsverenigingen	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x jaarlijks organiseren van overleg • Actief voorstellen aandragen voor lokale projecten en initiatieven met financiering uit fondsen leefbaarheid Dialoogtafel • Actief propageren het Right to Challenge en reageren op initiatieven van groepen inwoners; financiering van projecten via Dialoogtafel/Vereniging Groninger Dorpen (< 10.000 euro) of provinciale middelen leefbaarheid. • We bezoeken jaarlijks een aantal bedrijven en instellingen
Ontwikkelingen digitale overheid	<ul style="list-style-type: none"> • Blijvende aandacht voor informatiebeveiliging op alle beleidsterreinen. • Uitvoering geven aan het vastgestelde besluit om toe te treden tot het samenwerkingsverband Dimpact: <ol style="list-style-type: none"> 1. inrichten van zaakgericht werken binnen de gemeente en het daaraan gekoppelde 'track and trace' van diensten en producten voor burgers; 2. standaardisering van (werk)processen. • Uitbreiden van de mogelijkheden om producten en diensten digitaal aan te vragen; structureel. • Doorontwikkelen van de basisregistraties (BAG,BGT, WOZ) die reeds geïmplementeerd zijn. • Opnieuw vormgeven en herinrichten van de gemeentelijke website met daarbij aandacht voor interactieve mogelijkheden, zoals het plaatsen van commentaar en het versturen van nieuwsbrieven; loopt door in 2018.
Integriteit scherp voor ogen	<ul style="list-style-type: none"> • Bewust maken en houden van integriteitsprincipes- en gevaren door organiseren van bijeenkomsten voor de raad, het college en personeel.

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Permanente aandacht in de gemeentelijke voorlichtingspublicaties voor succesvolle activiteiten en projecten van (de gemeente met) inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Genereren van media aandacht via alle kanalen en PR-middelen; structureel.
De hele raad wordt betrokken bij het artikel 12 traject en de saneringsopdracht	<ul style="list-style-type: none"> • Het artikel 12 traject is in 2017 afgerond.
Eisenpakket indien Ten Boer een gemeentelijke herindeling aangaat <ul style="list-style-type: none"> • Behoud van de karakteristieke identiteit van de dorpen • Behoud van de voorzieningen, van de loketfunctie evenals van het loket/concept De Deel 	<ul style="list-style-type: none"> • Het herindelingsontwerp ligt voor besluitvorming bij het rijk.

in Ten Boer <ul style="list-style-type: none"> Het bestuur blijft zichtbaar en benaderbaar voor de inwoners van Ten Boer 	
---	--

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Verkiezingen	In 2018 vinden de verkiezingen voor de gemeenteraad plaats
Agressie en geweld tegen bestuurders en ambtenaren	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering geven aan het vastgestelde, herijkte protocol. Trainen personeel publieke functies, met nadruk op frontoffices en De Deel; continueren om de 2 jaar.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	1.950.693	2.739.351	2.795.708
Incidenteel	0	20.000	710.500
Totaal lasten	1.950.693	2.759.351	3.506.208
Baten:			
Structureel	158.109	671.937	674.225
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	158.109	671.937	674.225
Nadelig saldo	1.792.584	2.087.414	2.831.983

De structurele lasten en baten 2018 wijken nauwelijks af van de lasten en baten 2017. De afwijking met de jaarrekening heeft te maken met de nieuwe begrotingsvoorschriften die ingaande 2017 zijn gaan gelden waardoor er geen uren meer doorbelast mogen worden naar andere programma's. De uren drukken nu op programma 1. Dit geldt ook voor de inkomsten die van derden (o.a. loonkosten VGG) komen.

De incidentele afwijking komt doordat in programma 1 de herindelingsmiddelen 2018 zijn opgenomen.

2.2 Veiligheid en handhaving

Inhoud van het programma

Het programma Veiligheid en Handhaving omvat naast de openbare orde en veiligheid in algemene zin onder andere de brandweer en de rampenbestrijding. Dit heeft betrekking op de organisatie van de (vrijwillige) brandweer en de wijze waarop de gemeentelijke organisatie is voorbereid in geval van rampen.

Daarnaast worden overige beschermende maatregelen getroffen die meestal wordt samengevat onder de term 'bijzondere wetten', zoals de nieuwe Drank- en Horecawet.

Als gevolg van de gaswinning is er de laatste jaren sprake van aardbevingen en schade aan gebouwen. Hierdoor zijn er een behoorlijk aantal acties bijgekomen die nu ook afzonderlijk worden vermeld.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
Beïnvloeden agenda lokale driehoek	<ul style="list-style-type: none"> Actief deelnemen in veiligheidsoverleg politie, justitie en gemeente en benoemen lokale speerpunten; structureel.

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Vergroten van bereikbaarheid van de overheid door o.a. burgernet	<ul style="list-style-type: none"> Continueren terugkoppeling van politie na meldingen Continueren deelname burgernet
Versterken van de informatievoorziening en voorlichting over inbraakpreventie, brandpreventie, rampenbestrijding, slachtofferhulp en ambulancezorg	<ul style="list-style-type: none"> Samen met politie en Veiligheidsregio organiseren van (publieks-) acties zoals Witte Voetjes; structureel. Opleiden en oefenen m.b.t. rampenbestrijding (Bevolkingszorg); structureel.
Alcoholbeleid- en handhaving zijn prioriteit	<ul style="list-style-type: none"> In samenwerking met het Huis voor de Sport en de VGG uitvoering geven aan het uitvoeringsprogramma alcoholbeleid sportkantines en dorpshuizen Ten Boer; sturen op keurmerk 'Verantwoord schenken'. Door uitbreiding uren BOA het actief handhaven van wet- en regelgeving. Structureel.
Versterken van de gemeentelijke rol m.b.t. sociale veiligheid zoals overlast van jeugd, vandalisme, huiselijk geweld en spanningen tussen burgers	<ul style="list-style-type: none"> Inzet van De Deel (o.a. huisbezoek en mediation); structureel Vroeg signalering van problemen in het 'Kernteam' van De Deel. Structureel. Protocollering van afhandeling meldingen jeugdoverlast via de Deel i.s.m. jeugd en Jongerenwerker en politie
Gevolgen gaswinning: <ol style="list-style-type: none"> inzetten op omkering van de bewijslast bij aardbevingen: laat de NAM bewijzen dat een schade niet door bevingen is ontstaan belangenbehartiging naar de NAM, de provincie en het waterschap, als ook naar de rijksoverheid en de dialoogtafel sterke communicatie met inwoners over vragen, zorgen en mogelijkheden m.b.t. gevolgen van de aardgaswinning, met meer 	<ol style="list-style-type: none"> De novelle bewijsvermoeden is 1 januari 2017 inwerking getreden. Dit onderdeel is hiermee afgedaan. Via de diverse overlegstructuren blijven wij zowel bestuurlijk alsook ambtelijk de belangen van de gemeente Ten Boer (en haar inwoners) behartigen. Informatie van NCG, CVW en/ of college of burgemeester aan bewoners over actuele ontwikkelingen wordt gecontinueerd. Tevens wordt er door de gemeente periodiek een versterkingskrant uitgegeven aan alle inwoners van onze gemeente.

<p>aandacht voor emotionele gevolgen</p> <p>4. Bij de aardbevingsproblematiek wordt samengewerkt met de omliggende gemeenten</p>	<p>4. De huidige samenwerking van de aardbevingsproblematiek met de omliggende gemeenten en soms de provincie, Veiligheidsregio en waterschap zal ook in 2018 worden voortgezet.</p> <p>Zie verder onder nieuwe ontwikkelingen.</p>
--	---

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
<p>Vereenvoudiging regelgeving evenementenvergunningen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijkse vergunningen van jaarlijks terugkerende, identieke evenementen worden meerjarige vergunningen met meldingsplicht; afgerond. • Advisering over voorwaarden voor meerjarige vergunningverlening in samenwerking met de regio Ommelanden Noord. • In 2017 wordt gewerkt met een regionaal vastgesteld aanvraag-evenementenformulier: de zgn LiveEvents
<p>1. Uitvoering geven aan het lokale deel (gemeente Ten Boer) van het programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen.</p> <p>2. Uitvoering geven aan het scholenprogramma.</p> <p>3. Verdere concretisering/ verbeteringen/ invoering van diverse regelingen en schadeprotocol</p> <p>4. Wel of niet instellen van beroep gaswinningsbesluit van de minister.</p> <p>5. Realiseren van een verstekingspunt in het dorp Ten Boer.</p> <p>6. Opstellen van een lijst met monumentale gebouwen in de rest van de gemeente.</p> <p>7. Door de NCG is een leefbaarheidsprogramma opgesteld met name voor herstructureringsopgaven. De gemeenten in het aardbevingsgebied kunnen hiervoor plannen indienen.</p>	<p>1. In 2017 is het meerjarenprogramma 2018 van de NCG geactualiseerd en zal daar uitvoering aan worden gegeven. De NCG legt in zijn Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen vast hoe de versterkingsoperatie van de huizen in onze provincie uitgevoerd zal worden, hoe de schadeafhandeling plaatsvindt en welk flankerend beleid uitgevoerd wordt (bijvoorbeeld koppelkansen, regelingen en onderzoeken). Hierin is voor onze gemeente o.a. opgenomen een verdere invulling van het inspectie- en engineeringprogramma in de dorpen Ten Post, Ten Boer, Woltersum, Winneweer, en Lellens. Ook zullen de eerste woningen in Ten Post en Ten Boer versterkt worden.</p> <p>2. Zie programma 4</p> <p>3. Er is in samenwerking met de Maatschappelijke en Bestuurlijke Stuurgroep, een nieuw schadeprotocol opgesteld.</p> <p>4. Wij hebben in 2017 beroep ingesteld bij de Raad van State tegen het gaswinningsbesluit en het aanvullende besluit van de minister van Economische Zaken waarin hij aangeeft dat de NAM vanaf 1 oktober 2017 21,6 miljoen m3 gas per jaar mag oppompen. We hebben op 13 en 14 juli 2017 bij de Raad van State aangegeven dat wij vinden dat deze besluiten onvoldoende zekerheid bieden voor een veilige en verantwoorde gaswinning. Op het moment van schrijven van de begroting was nog geen uitspraak van de Raad van State bekend.</p> <p>5. Is gerealiseerd aan het Koopmansplein.</p> <p>6. Zie hiervoor onderwerp erfgoedinventarisatie bij hoofdstuk 2.9 Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en economisch zaken.</p> <p>7. Wij hebben voor herstructurering Koopmansplein en het scholenprogramma een aanvraag voor deze middelen ingediend. Daarmee is onze financiële ruimte binnen dit programma volledig besteed.</p>

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	496.282	423.729	468.589
Incidenteel	0	6.000	0
Totaal lasten	496.282	429.729	468.589
Baten:			
Structureel	86.715	29.020	18.280
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	86.715	29.020	18.280
Nadelig saldo	409.567	400.709	450.309

De afwijkingen 2018 t.o.v. 2017 zijn hoofdzakelijk het gevolg van hogere lasten en lagere baten bij de Veiligheidsregio.

Het verschil tussen rekening en begroting komt door het niet meer doorbelasten van uren. Zie toelichting bij programma 1.

2.3 Wegen, groen en verkeer

Inhoud van het programma

In aansluiting op het gestelde in het bestuursakkoord 2014-2018 dragen we zorg voor een nette openbare ruimte. Ondanks de financiële beperkingen van de laatste jaren waren we in staat om met goed onderhoud en beheer de leefbaarheid in straten, buurten en dorpen te garanderen. Gelukkig hebben we momenteel iets meer financiële armslag.

We maken duidelijk wat de haalbare kwaliteitsdoelstellingen zijn, zodat burger en gemeente weten wat ze van elkaar mogen verwachten. Hier en daar vervangen we bestaande beplantingen door soorten die minder onderhoud nodig hebben, maar monumentale bomen en struiken blijven bestaan. Ook zorgen we voor handhaving van het areaal aan groen. Wanneer door bouwactiviteiten groen verdwijnt, laten we dit compenseren door nieuwe groenaanleg in de directe omgeving.

Het onderhoudsniveau van straten, wegen en pleinen houden we op peil en bij het beheer en onderhoud van de gemeentelijke buitenruimte betrekken we waar mogelijk de bewoners en spelen in op initiatieven.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Samen met inwoners zorgdragen voor de kwaliteit van openbaar groen	Continue onderwerp in gesprekken met bewoners en besturen dorpsverenigingen.
Geen chemische onkruidbestrijding	Afgehandeld in 2015/2016.
Met het OV-bureau meer 'uit het vuur slepen' voor goed openbaar vervoer van en naar onze gemeente	De Dienstregeling is in 2017 aangepast en buslijn 140 is opgewaardeerd naar een Q-liner. In dit kader van de aanpak van de N360 zijn veel bushaltes opgewaardeerd. In samenwerking met de provincie Groningen en het OV Bureau Groningen Drenthe wordt een aantal Hubs in ontwikkeld in Groningen en Drenthe. Dit zijn hoogwaardige knooppunten van ruimtelijke kwaliteit waar goede voorzieningen zijn ten aanzien van ketenvervoer (overstap Auto / fiets / OV / publiek vervoer). De beoogde Hub in Ten Boer is de Boltbrug. Een goed functionerende Hub draagt bij aan de bereikbaarheid. In 2018 zal de mogelijke uitvoering hiervan plaats vinden.
Aanplanten evenveel nieuw groen na groenverwijdering door b.v. bouwactiviteiten	Uitgangspunt bij gemeentelijke projecten.
Realisatie aanleg van het fietspad+ door het bestaande fietspad langs de N360 te handhaven en het opwaarderen van de route langs de Stadsweg	Uitgevoerd in 2017.
Uitvoering geven aan het plan Herinrichting dorpsentree Ten Boer.	Plan is uitgevoerd.

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Meerjaren planning wegen	Begin 2018 ontvangt de raad een jaarprogramma groot onderhoud wegen.
Meerjaren planning beheer en onderhoud kunstwerken (bruggen e.d.)	Begin 2018 ontvangt de raad een jaarprogramma groot onderhoud kunstwerken.
Meerjaren planning beheer en onderhoud speeltoestellen	De organisatie voert een jaarlijks onderhoudsprogramma uit. Het speelplekkenbeleid is in 2016 geëvalueerd en vastgesteld.
Openbare verlichting (OV)	In 2016 is een aangepast beheerplan OV aangeboden aan de raad, waarin rekening is gehouden met een extra structurele bijdrage van € 10.000 voor vervanging. De uitvoering hiervan loopt ook door in 2018. In Thesinge is een proef uitgevoerd en de resultaten daarvan worden meegenomen in de uitvoering 2018 (zie ook 2.8)
Verkeers-educatieprogramma	De regiocoördinator van de provincie heeft directe contacten met scholen, ouderen- en welzijnsorganisaties om de programma's door te spreken en uit te laten voeren.
Een verkeersveiliger N 360	Fase 1 en 2 voor een verkeersveiliger N360 zijn uitgevoerd. Fase 3 is het aanleggen van de rotondes Garmerwolde (Fledderbosweg), Ten Post en Wirdum. Uitvoering is afhankelijk van de planologische procedures en grondaankopen. Hierover is contact met de provincie Groningen. Verwachting is dat de uitvoering begin 2018 wordt uitgevoerd. Fase 4 is het aanbrengen van beplanting/bomen in de berm van de N360 op diverse plaatsen. Dit wordt pas uitgevoerd na overleg met de omwonenden.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	1.477.303	1.495.728	1.627.631
Incidenteel	0	0	0
Totaal lasten	1.477.303	1.495.728	1.627.631
Baten:			
Structureel	2.224	7	7
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	2.224	7	7
Nadelig saldo	1.475.079	1.495.721	1.627.624

De afwijking begroting 2018 t.o.v. de begroting 2017 komt voor een groot deel doordat er een verschuiving van rentelasten heeft plaatsgevonden en dit werkt sterk door naar wegen en openbare verlichting. Zie ook de toelichting bij de lasten en baten programma 10. Per saldo is deze verschuiving budgettair neutraal in de begroting.

2.4 Onderwijs

Inhoud van het programma

De gemeente heeft een aantal verantwoordelijkheden aangaande het onderwijs. Een belangrijke taak is om kinderen de mogelijkheid te bieden openbaar onderwijs te volgen. Dit doen we via de stichting Marenland. Het toezichthoudend orgaan (OTO) van deze stichting is opgeheven en vervangen door een raad van toezicht. De gemeenten in het werkgebied van Marenland doen een voordracht voor de leden van de raad van toezicht. Afgesproken is dat Marenland de wethouders in het werkgebied minimaal één keer per jaar voor een informatieve bijeenkomst uitnodigt. Daarnaast heeft de gemeente verantwoordelijkheden ten aanzien van huisvesting, leerplicht en leerlingenvervoer. In het programma Onderwijs zijn deze onderwerpen opgenomen. De inhoud van het onderwijs is de verantwoordelijkheid van de scholen. Verder wordt de samenwerking tussen scholen en organisaties op het gebied van ontspanning en hulpverlening gestimuleerd. De contacten tussen de Deel en de scholen, onder andere over het Passend Onderwijs, zijn sinds de invoering van de decentralisatie jeugdzorg geïntensiveerd.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
Stimuleren samenwerking onderwijs en andere organisaties.	<p>We geven uitvoering aan een nieuw plan combinatiefuncties / buurtsport-coaches dat we in 2017 hebben vastgesteld. Het plan heeft een looptijd van twee jaar, we zetten daarbij 1.7 Fte aan combinatiefuncties in op de volgende onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bewegingsonderwijs en naschoolse activiteiten • versterking en ondersteuning sportverenigingen (gericht op jeugd en onderwijs) • coördinatie naschoolse activiteiten • verbinder brede school/versterken onderwijsnetwerk en samenwerking • ouderen stimuleren meer te bewegen <p>Er ontstaat meer sport- en beweegaanbod in de dorpen en we maken een verbinding tussen sport- en beweegaanbieders en andere sectoren (onderwijs, zorg en welzijn). Het resultaat is verhoging van de sportdeelname en een gezonde actieve leefstijl van de jeugd en meer participatie, betere gezondheid en welbevinden van onze ouderen. In 2018 maken we met Groningen afspraken over de periode na 1 januari 2019.</p>
Uitwerken maatregelen o.g.v. de Lokale Educatieve Agenda	<p>De Lokaal Educatieve Agenda is eind 2016 afgelopen. Besloten is om geen nieuwe LEA op te stellen voor 2017 en latere jaren. Er is geen wettelijke plicht voor het opstellen van een LEA. Het budget van de LEA wordt ingezet voor het project combinatiefuncties. Over huisvestingsproblematiek wordt in het kader van de aardbevingsproblematiek intensief met de schoolbesturen contact onderhouden.</p>
De Deel: afspraken met scholen maken over verantwoordelijkheden die scholen hebben ten aanzien van zorg en de taken die op het gebied van de jeugdzorg naar de gemeente komen.	<ul style="list-style-type: none"> • Contacten tussen IB'ers en De Deel zijn geïntensiveerd. De IB'ers zijn onderdeel van het sociale team dat eens in de zes weken bij elkaar komt. • Drie keer per jaar overleg tussen de scholen (locatiedirecteuren, IB'ers) en de Deel, waarin samenwerkingsafspraken worden geëvalueerd en evt. nieuwe worden gemaakt.
Leerlingenvervoer: meer stimuleren openbaar vervoer en voornemen de verordening leerlingenvervoer te	<ul style="list-style-type: none"> • In samenwerking met alle Groningse en Drentse gemeenten en de provincies Groningen en Drenthe wordt in 2017 het publiek vervoer aanbesteed (omvat leerlingenvervoer en Wmo-vervoer) voor de

wijzigen.	<p>periode vanaf 1-1-2018 (WMO) en 1-8-2018 (LLV)</p> <ul style="list-style-type: none"> De verordening LLV moet worden aangepast als er veranderingen ontstaan in de indicatiestelling en dienstverlening nav de aanbesteding publiek vervoer Opstapplaatsen blijven opgenomen in het reguliere aanbod dat wij bieden aan leerlingenvervoer. We blijven inzetten op het gebruik van openbaar vervoer i.p.v. taxivervoer voor wie dit mogelijk is
Onderwijshuisvesting	<ul style="list-style-type: none"> Monitoren van gevolgen van krimp in de gemeente Ten Boer Zie verder nieuwe ontwikkelingen.

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Alle kinderen met een (taal)achterstand doen mee met voor- en vroegschoolse educatie, met aandacht voor de doorgaande lijn tussen voorschoolse educatie en het primair onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> Continueren van passend aanbod VVE op de opvanglocatie Ten Boer (wettelijk verplicht) Indiceren van vve doelgroeppeuters en toe leiden naar het vve-aanbod door de JGZ medewerker naar het vve aanbod.
Het beleid op het terrein van de jeugdzorg is aanvullend op en sluit aan bij de voorzieningen die in het kader van Passend Onderwijs worden geboden	<ul style="list-style-type: none"> Tussen scholen/samenwerkingsverbanden van scholen en de Deel sluitende afspraken maken over leerlingen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben buiten en aanvullend op het onderwijs. Afspraken tussen De Deel als aanspreekpunt voor alle kinderen met problemen en de schoolbesturen formaliseren.
Stimuleren van samenwerking tussen scholen en schoolbesturen om het behoud van een school in een dorp te garanderen	<ul style="list-style-type: none"> Aansluiten bij het programmaplan huisvesting scholen (transitieplan aardbevingsgemeenten), waarbij toekomstbestendigheid, hoge onderwijskwaliteit en gebouwkwaliteit de uitgangspunten zijn. Uitvoering geven aan onze ambitie om te komen tot een 2-onder-1-dakschool voor de Huifkar en de Fontein in Ten Boer inclusief de onderbrenging van de vestiging van Kids2b voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk.
Stimuleren van samenwerking tussen scholen en andere organisaties, bv. sportverenigingen	<ul style="list-style-type: none"> onderwerp komt terug in het eerder genoemde plan combinatiefuncties / buurtsportcoaches. De verbinding met de sportclubs komt hierin naar voren.
De bereikbaarheid van de scholen, een veilige route er naar toe en een veilige schoolomgeving krijgen blijvende aandacht	<ul style="list-style-type: none"> Toetsen van de routes en omgevingen op mogelijke knelpunten; afhankelijk van uitkomsten alsdan acties vaststellen.

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Programmaplan huisvesting scholen (transitietafel)	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering geven aan de opgaven uit het door de raad vastgestelde programmaplan door: <ol style="list-style-type: none"> 1. Realisatie van nieuwbouw van het kindcentrum bestaande uit de Fontein, de Huifkar en kids2be in het dorp Ten Boer te starten; 2. De scholen in de dorpen Ten Post en Woltersum te versterken.
Harmonisatie Peuterspeelzaalwerk en kinderopvang	<ul style="list-style-type: none"> In 2018 geven we uitvoering aan het door de raad in 2016 vastgesteld beleid ten aanzien van de harmonisatie van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk. In goed overleg met Kids2b, de Huifkar en de Fontein is per 1 september 2017 een groep kinderopvang op de Fontein gestart.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	525.004	407.733	579.798
Incidenteel	0	0	0
Totaal lasten	525.004	407.733	579.798
Baten:			
Structureel	6.421	1.200	1.200
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	6.421	1.200	1.200
Nadelig saldo	518.583	406.533	578.598

De begroting 2018 laat t.o.v. de begroting 2017 hogere lasten zien.

Dit wordt o.a. veroorzaakt doordat in de begroting 2018 rekening is gehouden met een kapitaallast van € 74.000,00 voor de nieuwe school in Ten Boer. Deze last zat nog niet in de primitieve begroting 2017. Daarnaast speelt de herverdeling van de rentelasten als gevolg van de nieuwe begrotingsvoorschriften ook hier een rol.

De afwijking begroting 2017 t.o.v. de rekening 2016 wordt veroorzaakt doordat in de rekening 2016 rekening is gehouden met een last van € 124.000,00 voor de vijfjaarlijkse afrekening onderwijs.

2.5 Sport, recreatie & toerisme, kunst & cultuur

Inhoud van het programma

De gemeente zorgt er voor dat zowel haar inwoners als haar bezoekers in hun vrije tijd uit een breed scala aan activiteiten kunnen kiezen. Het beschikbaar stellen van faciliteiten met betrekking tot sport, cultuur en recreatie ziet de gemeente als een belangrijke taak. Belangrijke voorzieningen zijn de bibliotheek, speeltuinen, diverse accommodaties voor sport en bewegen en de toeristische trekpleisters.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
In overleg met sportverenigingen zoeken naar mogelijkheden voor doelmatig beheer en onderhoud.	<ul style="list-style-type: none"> De uitvoering van het onderhoud van de sportcomplexen met de voetbalverenigingen in het parkoverleg bespreken. Werkzaamheden zonodig bijstellen. De overeenkomst met het voormalige Iederz voor het onderhoud wordt in 2018 voortgezet. Met GEO worden de afspraken over het zelf maaien van het voetbalveld in 2018 voortgezet.
Structureel overleg tussen de gemeente en de sportverenigingen.	<ul style="list-style-type: none"> Continueren van regulier overleg met de vertegenwoordigers van de vier voetbalverenigingen over o.a. onderhoud. Incidenteel overleg voeren met de andere (niet-voetbal) sportverenigingen Vanaf 2018 worden het onderhoud en de vervanging van alle sport- en spelmaterialen in de Tiggelhal en sportzaal door de gemeente uitgevoerd. De materialen die eigendom zijn van verenigingen vallen buiten deze afspraak. Met het bestuur van BES vindt twee maal per jaar bestuurlijk overleg plaats. Over het groot onderhoud bij de Tiggelhal vindt ook in 2018 de jaarlijkse schouw plaats en worden er afspraken gemaakt over het groot onderhoud in 2019.
Afronding speelruimtebeleid	<ul style="list-style-type: none"> Het uitvoeringsplan speelruimtebeleid is reeds in 2016 afgerond. Alle projecten die we wilden uitvoeren, hebben we afgerond. We blijven zorgdragen voor adequaat beheer en onderhoud van de toestellen en ondergronden. Voor de vervanging van toestellen wordt een reserve gevormd die gevoed wordt uit overschotten op het reguliere onderhoud. Voor eventuele vervanging zullen ook externe fondsen benaderd moeten worden.
Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Verbindingen aanbrengen tussen sport, cultuur en buurt zodat met name de jeugd actief is, leert zich in te zetten voor elkaar en de gezondheid bevorderd wordt.	<ul style="list-style-type: none"> Inzetten op het nog meer in positie brengen van dorpshuizen als centraal punt in de dorpen. Zie ook de toelichting bij het plan combinatiefuncties/ buurtsportcoaches. Met de inzet van de combinatiefuncties maken we verbinding tussen sport- en beweegaanbieders en andere sectoren zoals onderwijs, zorg en welzijn. De stichting Kunst en Cultuur Drenthe ondersteunt in Ten Boer de basisscholen op het gebied van cultuureducatie. Verder levert deze stichting een cultuurcoach die tot taak heeft de stimulering van cultuuraanbod in de gemeente.
De openbare ruimte autolouwer maken t.b.v. buiten spelen en sporten	<ul style="list-style-type: none"> Er wordt tijdens de dorpenronde van het college in 2018 de mogelijkheden en kansen hiervoor aanwezig zijn. Afhankelijk van de uitkomsten kan er in uitvoering aan worden gegeven.
Schoolpleinen na schooltijd open stellen en sportcomplexen intensiever en anders gebruiken	<ul style="list-style-type: none"> In het kader van ons uitvoeringsplan speelruimtebeleid zijn in totaal 5 schoolpleinen opnieuw ingericht en buiten schooltijden toegankelijk gemaakt. Bij de bouw van het nieuwe kindcentrum (Huifkar, Fontein en Kids2b)

	<p>onderzoeken we of het nieuwe schoolplein buiten schooltijden toegankelijk kan worden. De start van de bouw is in 2018.</p> <ul style="list-style-type: none"> Nader zal gekeken worden naar de effecten van de verhuizing van de scholen naar de nieuwe locatie voor de spreiding van de speelplekken in Ten Boer. De vraag is of er in de buurt of op de locaties van de Fontein en de Huifkar speelplekken moeten blijven.
De openbare ruimte uitnodigend inrichten om meer te bewegen: routes van diverse afstanden voor ouderen zichtbaar aangeven, met bankjes. Voorbeeld: een rondje Klunder in Thesinge of in het Ten Boerster bos	<ul style="list-style-type: none"> We hebben in 2017 geïnventariseerd hoe we kunnen komen tot meer beweegvriendelijke openbare ruimte. In 2018 willen we hier mee aan de slag, o.a. met de betreffende dorpsverenigingen.
Versterking van de samenwerking tussen sportverenigingen <i>gemeente breed</i>	<ul style="list-style-type: none"> We gaan sportverenigingen uitnodigen voor inspiratiesessies en bijeenkomsten gericht op verenigingsondersteuning. We sluiten aan bij initiatieven op dit gebied in de gemeente Groningen
Realisatie, met behulp van zelfwerkzaamheid, van een jeu-de-boules-baan in Thesinge	<ul style="list-style-type: none"> Dit onderwerp zal in de dorpenronde van het college in het voorjaar 2018 aan de orde worden gesteld. Mogelijk kan het een plek krijgen in de initiatieven om de openbare ruimte uitnodigend in te richten om meer te bewegen.
Samen met de toeristische sector een visie en 4-jarig actieprogramma opstellen voor de toeristische mogelijkheden van de gemeente Ten Boer	<ul style="list-style-type: none"> De aanbevelingen uit een inventarisatie die heeft plaatsgevonden worden in 2018 omgezet naar concrete acties.
De gemeente speelt een actieve regierol in het bij elkaar brengen van toeristische organisaties en bij afstemming en uitvoering van activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> Zie hierboven
Om de bibliotheek levensvatbaar te houden moet gekeken worden naar de huisvestingssituatie en de verlaging van de kosten daarvan, naar de openingstijden, het gebruik van de ruimte en naar andere dienstverleningsvormen.	<p>Het voornemen is om de bibliotheek in het kader van de herindeling van Biblionet in 2018 over te laten gaan naar het Groninger Forum. Er is een financieel knelpunt als het gaat om de waarde van het gebouw en de inventaris. Het gebouw staat voor een hoger bedrag in de boeken dan de huidige marktwaarde is. De gemeente Ten Boer staat garant voor een lening die Biblionet heeft afgesloten voor de aankoop van de inventaris en het pand. In 2018 zal mogelijk een huurder een deel van het pand gaan huren. De opbrengst van de huur zal in mindering worden gebracht op de subsidie die de gemeente verstrekt.</p>
Stimuleren dat kinderen (bv. via school) en ouderen voldoende in de gelegenheid zijn om een gevarieerd aanbod aan boeken te lenen.	<p>Het uitgangspunt is dat de bibliotheek in Ten Boer haar huidige aanbod kan continueren, ook na de herindeling. De scholen zullen bediend blijven worden op minimaal het huidige niveau.</p> <p>In 2018 zal een start worden gemaakt met het Taalhuys in Ten Boer. Dit Taalhuys is een netwerk van organisaties die betrokken zijn bij de werving en scholing van laaggeletterden. In 2018 willen we 20 mensen bereiken met een aanbod. Bij de aanpak van laaggeletterden zijn het Noorderpoortcollege, de stichting Lezen en Schrijven, Biblionet en de gemeente de kernpartners.</p>

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Verzelfstandiging zwembad, Tiggelhal en dorpshuis	<p>Zwembad De Blinkerd is in 2017 verzelfstandigd. Het bad is verkocht aan de stichting BES. De stichting krijgt een jaarlijkse subsidie van € 150.800,- (prijsspeil 2017) voor de kapitaallasten van een lening en voor de kosten van onderhoud en exploitatie. Met de stichting zijn afspraken gemaakt over de tarieven, de openingstijden, duurzaamheidsmaatregelen, zwemlessen en inzet van vrijwilligers. Met de overdracht van het zwembad realiseren we de bezuinigingstaakstelling van € 100.000,- die de raad op 27 mei 2015 heeft vastgesteld.</p> <p>In 2018 zal een besluit genomen worden over de toekomst van het dorps huis in Ten Boer. Het besluit kan pas worden genomen als de toekomstige locatie van de nieuw te bouwen school bekend is en er meer bekend is over de noodzakelijke verstekingsmaatregelen bij de Tiggelhal.</p>

Verduurzaming sportvoorzieningen	<p>In 2017 hebben we in overleg met de voetbalvereniging Omlandia, de tennisclub en de stichting BES de mogelijkheden onderzocht van duurzaamheidsmaatregelen. In 2018 willen we een begin maken met de uitvoering.</p> <p>Verder heeft de gemeente heeft middelen ter beschikking gesteld voor de vervanging van de conventionele verlichting door LED verlichting rond alle voetbalvelden in de gemeente en de tennisbanen. Voor de financiering van andere verduurzamingsmaatregelen zijn de verenigingen zelf verantwoordelijk. De gemeente zal ondersteunen bij het verwerven van externe middelen.</p>
----------------------------------	--

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	1.836.433	1.235.635	1.159.933
Incidenteel	0	0	15.000
Totaal lasten	1.836.433	1.235.635	1.174.933
Baten:			
Structureel	348.823	202.060	97.060
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	348.823	202.060	97.060
Nadelig saldo	1.487.610	1.033.575	1.077.873

Het saldo op de lasten/baten 2018 is iets hoger dan in 2017. Dit komt o.a. door prijsstijgingen werkzaamheden derden. De daling bij zowel de lasten als de baten komt doordat de bezuiniging op het zwembad is verwerkt in de begroting 2018. De taakstelling was al wel opgenomen in de raming 2017.

De afwijking t.o.v. de jaarrekening komt doordat in de jaarrekening 2016 incidenteel budget (lasten en baten) beschikbaar was voor onderzoeken zwembad. Daarnaast speelt het niet meer mogen doorrekenen van eigen uren m.i.v. 2017 ook een rol bij de afwijking.

2.6 Welzijn, AWBZ-Wmo zorg en ouderen

Inhoud van het programma

De gemeente biedt steun aan mensen die zich niet zelfstandig kunnen redden zoals bijstandsgerechtigden, arbeidsongeschikten, gehandicapten of ouderen. Zij ondersteunt hen in de eerste plaats financieel door de verstrekking van een uitkering of een tegemoetkoming in de kosten die kunnen worden gedekt vanuit de Bijzondere bijstand of de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning). Daarnaast willen we zoveel mogelijk mensen stimuleren om te participeren in de Ten Boerster samenleving, via een betaalde baan of, als dat (nog) niet haalbaar is via vrijwilligerswerk. In programma 6 zijn de gemeentelijke taken met betrekking tot werk en inkomen opgenomen. Daarnaast vinden we in programma 6 de diverse WMO-voorzieningen terug zoals de regeling huishoudelijke hulp, de woon- en vervoersvoorzieningen en de voorzieningen in het kader van de nieuwe Wmo-taken die per 1 januari 2015 door de gemeente uitgevoerd worden.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 – 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
Mensen aan het werk houden Indicator: het aantal bijstandsdossiers	<ul style="list-style-type: none"> • Ook in 2018 maximale inspanning leveren om mensen met een uitkering toe te leiden naar regulier werk. • Mensen met een arbeidsbeperking met behulp van loonkostensubsidie en andere voorzieningen toe leiden naar een afspraakbaan of naar een beschutte werkplek. • De inzet van vouchers niet alleen ten behoeve van jongeren maar ook van (andere) doelgroepen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zoals werkzoekenden boven de 50 en vergunninghouders. • Beschikbaar stellen van de individuele studietoeslag voor mensen met een beperking die een opleiding volgen.
Stevig inzetten op participatie en activering.	<ul style="list-style-type: none"> • Integrale diagnose stellen van elke bijstandsgerechtigde, zowel op het gebied van werk en participatie als zorg, inkomenshulp en ondersteuning op andere gebieden. • Inzetten op het doel dat iedereen actief is en naar vermogen een bijdrage levert. Bij voorkeur in een betaalde baan, maar als dat niet mogelijk is als vrijwilliger, in een participatiebaan of activeringstraject. • Versterken van de sociale infrastructuur door de projectleider participatie en burgerkracht, zodat meer vrijwilligers worden ingezet, er een betere verbinding ontstaat tussen organisaties, verenigingen en ondernemers, en maatschappelijke initiatieven meer ruimte krijgen.
Eén loket voor alle WMO en AWBZ zaken en de inzet van de dorpscoaches.	<ul style="list-style-type: none"> • De Deel is zichtbaar en laagdrempelig. Inwoners weten waarvoor ze bij de Deel kunnen zijn.
Goed contact met de WMO-adviesraad.	<ul style="list-style-type: none"> • Er is 6 keer per jaar overleg met de adviesraad sociaal domein <p>De adviesraad is op grond van uw besluit samengevoegd met het cliëntenplatform.</p>

We voeren het uitvoeringsprogramma Lokaal Gezondheidsbeleid uit.	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een uitvoeringsplan met doelstellingen, resultaten en evaluatietermijn
Overleg met cliënten platform SOZAWE.	Zie :goed contact met de WMO adviesraad
Huisvesting vergunninghouders	<ul style="list-style-type: none"> • In de eerste helft van 2017 zijn in Ten Boer 16 vergunninghouders gehuisvest. Er is nog een achterstand van 10. De taakstelling voor de tweede helft van 2017 is vijf te huisvesten vergunninghouders. De verwachting is dat de taakstelling voor het aantal vergunninghouders gedurende de eerste helft van 2018 3 zal zijn. • Groningen en Ten Boer hebben besloten de taakstelling op het gebied van het huisvesten van vergunninghouders. • De Deel is verantwoordelijk voor de eerste opvang en mogelijke ondersteuning bij alle leefgebieden

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Het ontwikkelen van een specifiek dorpshuizenbeleid in overleg met de besturen van de dorpshuizen om hun functie uit te breiden, bijvoorbeeld met een WMO-functie	<ul style="list-style-type: none"> • Er komt een plan met de exacte invulling van dit beleid
Ondersteunen van initiatieven die een inclusieve samenleving dichterbij brengen	<ul style="list-style-type: none"> • De Deel en de projectleider burgerparticipatie stimuleren en ondersteunen burgeninitiatieven en informele voorzieningen
Prioriteit voor bestrijding jeugdwerkloosheid door in te zetten op training, scholing, werkervaringsplaatsen en aanvullingen op het loon wanneer zij niet volledig kunnen werken	<ul style="list-style-type: none"> • Het twee jarig project Aanpak Jeugdwerkloosheid 'Samen naar een werkende toekomst 2015-2017' is inmiddels afgerond. Het thema 'aanpak jeugdwerkloosheid' blijft echter ook de komende twee jaar geagendeerd als urgente maatschappelijke opdracht binnen de Arbeidsmarktregio. Er zal verder worden gewerkt aan het realiseren van een sluitende aanpak 'Matchen naar betaald werk' rondom werkzoekende jongeren zonder startkwalificatie t/m mbo 2 (18-27 jaar, zonder arbeidsbeperking), oa in samenwerking met het RMC. Elke subregio binnen de arbeidsmarktregio zal jaarlijks haar aandeel formuleren in de ambitie om 1000 jongeren voor tenminste 24 uur per week te matchen op betaald werk (tenminste 24 uur per week, gedurende 6 maanden). • In samenwerking met het onderwijs zal binnen de arbeidsmarktregio onderzocht worden hoe meer in te zetten op het stimuleren van jongeren richting beroepskeuze in kansrijke sectoren. • Voor de werkzoekende jongeren in Ten Boer, bestaat het aanbod uit: <ul style="list-style-type: none"> -e-coaching d.w.z. (lichte) digitale ondersteuning en toezicht op sollicitatie-activiteiten en aanbod van vacatures. Dit is met name voor hoger opgeleiden en mensen met recente werkervaring -Centrum naar werk: programma met diverse workshops en zo nodig aansluitend werkervaringsplek -ondersteuning door re-integratiecoach= voor jongeren met startkwalificatie, binnen max. 1 jaar. -jongerencoaches d.w.z. ondersteuning naar werk voor jongeren zonder startkwalificatie (met en zonder zorgtraject) en voor jongeren met startkwalificatie en een zorgtraject. -ondersteuning door het UWV voor jongeren met WW uitkering -Loket leren en werken: gratis advies voor iedereen met vragen over studie/opleidingen, loopbaanvragen enz.(digitaal & fysiek)

<p>In samenspraak met vereniging van dorpsbelangen en andere vrijwilligers onderzoeken naar mogelijkheden om het beheer van de openbare ruimte door inwoners te organiseren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Tot op heden is dit in de dorpenronde besproken en wordt door het college gestimuleerd, maar heeft geen resultaat opgeleverd.
<p>Een tegenprestatie wordt niet dwingend opgelegd, maar door mensen te overtuigen van nut en noodzaak. Onkosten bij uitvoering van tegenprestaties worden vergoed.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Uitkeringsgerechtigden die geen re-integratietraject volgen of vrijwilligerswerk doen worden gestimuleerd om een zinvolle dagbesteding te vinden. De keuze van de uitkeringsgerechtigde staat hierbij voorop.
<p>Mensen met een bijstandsuitkering die niet in een re-integratietraject zitten, leveren een tegenprestatie: in de vorm van vrijwilligerswerk en in combinatie met de Wmo door hen als vrijwilligers in te zetten om oudere mensen, jongeren of mensen met een beperking te begeleiden bij vervoer, administratieve klussen, tuinonderhoud of elke andere mogelijke hulpvraag.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Het leveren van een bijdrage aan de versterking van de sociale infrastructuur door betere verbindingen te stimuleren tussen organisaties, verenigingen en ondernemers en het geven van meer bekendheid aan het Right to Challenge. Het faciliteren en coördineren van het vrijwilligerswerk waarbij het doel is dat vrijwilligers dit na een opstartfase zelfstandig kunnen uitvoeren. De projectleider Participatie en burgerkracht betreft hierbij ook het beleid tot maatschappelijke participatie. Het leggen van de verbinding tussen mogelijkheden voor bijstandsgerechtigden en de activering die door De Deel wordt uitgevoerd. Samen met de dorpscoaches stimuleert de projectleider Participatie innovatie op het gebied van laagdrempelig ontmoeting, ondersteuning en informeel zorgaanbod. (activiteiten en zorg voor ouderen dichtbij, buurt hulp). Afstemmen en samenwerken met de projectleider Leefbaarheid visies. Samen met inwoners van de gemeente Ten Boer op zoek gaan naar vernieuwende vormen van Burgerkracht en Participatie en het ondersteunen van initiatieven die een inclusieve samenleving dichterbij brengen.
<p>Ruimhartig armoedebeleid met speciale aandacht voor kinderen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> In juni 2017 heeft de raad een besluit genomen over de extra rijksmiddelen voor kinderen die in armoede opgroeien. De maatregelen zijn voor een deel in het najaar al ingevoerd, zoals uitbreiding van de budgetten voor Jeugd Sport Fonds, Jeugd Cultuur Fonds en stichting Leergeld. Verder gaat het om vakantieweken, extra kinderactiviteiten, fietsklussen, zwemdiploma's A en B en om kleding- en speelgoedbonnen. Kinderen van basisscholen helpen mee om de maatregelen bekend te maken. Ook is er geld voor goede ideeën van kinderen. In 2018 zullen de effecten steeds meer zichtbaar en meetbaar worden. De Deel speelt bij de uitvoering een belangrijke rol. Diverse maatschappelijke organisaties werken samen en wisselen ervaringen en kennis uit. In de Perspectiefnota zijn ook maatregelen voor volwassenen in armoede opgenomen, die in 2018 gerealiseerd worden. We noemen hier de Stadspas, het maatwerkbudget, een budget voor goede initiatieven, opleiding voor ervaringsdeskundigen, trainingen armoede dichtbij en een bijdrage aan de weggeefwinkel. Ook ontvangt de Voedselbank een bijdrage.
<p>Overleg met grote gemeentelijke werkgevers over inzet van arbeidsgehandicapten</p>	<ul style="list-style-type: none"> Contacten met werkgevers actief benutten om voor deze doelgroep werkplekken kansen te creëren.

Versterking van de verbinding tussen De Deel met het brede sociaal domein (sport- en andere verenigingen, instellingen, kerken)	<ul style="list-style-type: none"> Dit wordt onderdeel van het jaarplan 2018 van de Deel
Opstellen van een leefbaarheidsplan en genereren van middelen uit de NAM-gelden	<p>In 2017 heeft de raad de leefbaarheidsvisie Ten Boer vastgesteld. Deze leefbaarheidsvisie en de onderliggende dorpsvisies worden besproken in de dorpenronde van het college.</p> <ul style="list-style-type: none"> Voor Ten Boer heeft de NCG een budget ter beschikking gesteld van ruim 8 ton. Bezien wordt welke activiteiten het meeste kans van slagen hebben binnen de door de NCG gestelde criteria om voor subsidie in aanmerking te komen. Hierbij wordt gedacht aan de herstructurering van het Koopmansplein en een bijdrage uit deze middelen voor het scholenprogramma

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Versterking van de transformatie in het Sociaal Domein	<ul style="list-style-type: none"> De Deel heeft in 2018 meer aandacht voor de transformatie opgave en daarmee het versterken van het voorliggend veld. Dit wordt in de notitie sociaal domein beschreven die besproken is in de raad van 27 september 2017. In het jaarplan 2018 en in verschillende uitvoeringsplannen beschreven worden.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	3.182.806	3.015.634	2.501.369
Incidenteel	0	0	0
Totaal lasten	3.182.806	3.015.634	2.501.369
Baten:			
Structureel	1.370.921	1.281.014	1.291.014
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	1.370.921	1.281.014	1.291.014
Nadelig saldo	1.811.885	1.734.620	1.210.355

Binnen programma 6 zitten de afwijkingen vooral in de bijstelling budgetten sociaal domein en het wegvallen van de doorbetaling van een groot gedeelte van het participatiebudget aan het werkvoorzieningschap Fivelingo. In de primitieve begroting 2017 was nog rekening gehouden met een doorbetalingsverplichting van € 637.000,00.

2.7 Jeugd en gezin; jeugdzorg

Inhoud van het programma

Het programma Jeugd en gezin; jeugdzorg is opgenomen omdat de jeugd een belangrijk onderwerp is in het gemeentelijk beleid. In het recente verleden zijn de taken op het gebied van het centrum voor jeugd en gezin aan de gemeente toebedeeld. Met de invoering van de jeugdwet per 1 januari 2015 zijn de taken van de gemeente op het gebied van jeugd sterk uitgebreid. De essentie van de gemeentelijke taak op het gebied van de jeugd is dat voor alle kinderen in de gemeente er een prettig leefklimaat bestaat met voldoende mogelijkheden om zich te ontwikkelen en te vermaken. Voor kinderen die extra zorg nodig hebben wordt ondersteuning geboden. Dat kan door gebruik te maken van de eerstelijnsdienstverlening via onder andere De Deel en gespecialiseerde jeugdhulpverlening. Uitgangspunt is dat kinderen tijdig de zorg krijgen die noodzakelijk is.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
Zorgdragen voor goede samenwerking tussen alle partijen	<ul style="list-style-type: none"> Continueren van de in 2015 gevormde overleggen binnen de Deel : Basisteam, breed basisteam, sociaal team en netwerkconferenties. Met deze overleggen zijn alle relevante partijen die in Ten Boer werkzaam zijn betrokken.
Decentralisatie Jeugdzorg.	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering geven aan het Groninger functioneel Model (in 2013 vastgesteld), dat verder is uitgewerkt in de nota Contouren van het jeugdstelsel Groningen 2015-2018. Uitbouwen van de basisondersteuning voor de jeugd en opvoeders vanuit de Deel. Voortzetten van de regionale samenwerking in het kader van de RIGG Het uitdagen van zorgaanbieders om te komen tot lokale inkleuring van hun hulpaanbod passend bij de sociale infrastructuur van Ten Boer. Mede gelet op de herindeling afstemmen met de gemeente Groningen over de overname van taken met ingang van 2018 van de GGD en RIGG op het terrein van de Jeugdwet. <p>betekent dat alle middelen jeugdzorg, behoudens lokale uitvoeringskosten, via de RIGG ingezet worden voor Zorg in Natura of PGB's.</p>

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Ontwikkelen van een eenvoudiger en effectievere jeugdzorg door het voorkomen van problemen en vroegtijdige signalering (minder verwijzingen 2e lijnszorg)	<ul style="list-style-type: none"> Het voortzetten en intensiveren van de goede samenwerking en het overleg met scholen en huisartsen Continueren van het aanbod aan ouders vanuit (collectieve) voorliggende voorzieningen. Betreft bijvoorbeeld de cursus 'Peuter in zicht', ouder bijeenkomsten over het gebruik van drugs, alcohol en andere genotsmiddelen onder jongeren in samenwerking met VNN en de training Triple P voor ouders in samenwerking met welzijnsorganisatie Elker. Het uitbreiden van de opvoedingsondersteuningstrainingen. Aanbieden weerbaarheidstrainingen voor kinderen: ik ben een Topper
Optimale samenwerking binnen de zorgketen en scholen en vanuit De Deel met het consultatiebureau, peuterspeelzalen, scholen, het jeugd- en jongerenwerk, huis- en	<ul style="list-style-type: none"> Zie hierboven onder Zorgdragen voor goede samenwerking tussen alle partijen. Hoe de samenwerking eruit ziet wordt beschreven in jaarplan 2018 de Deel

schoolartsen en de gespecialiseerde instellingen	
Goed aanbod van vroeg- en voorschoolse educatie	<ul style="list-style-type: none"> Zie onder programma 2.4 Onderwijs.
Speerpunt is bestrijding van alcoholmisbruik onder jongeren door actief beleid en handhaving	<ul style="list-style-type: none"> In 2018 continueren van het uitvoering geven aan het <i>Preventie en handhavingsplan</i>. Ook in 2018 blijven focussen op o.a. de volgende <i>handhavingsactiviteiten</i>: <ul style="list-style-type: none"> Nadrukkelijk toezicht houden op hotspots met een groot risico op het overtreden van de drank en horecawet door jongeren. Inzet jongerenwerker, conform aanscherping van diens taak vanuit het voorliggend veld (raadsbesluit 2015) Huisbezoek afleggen aan de ouders wanneer een jongere de wet heeft overtreden. <ul style="list-style-type: none"> De uitvoering van zowel de preventie als handhaving plaatsen bij het integraal DHW team. Hierin zitten medewerkers van de Deel, de afdeling BJZ, vergunnings-verlening en Toezicht en de politie.
Voorkomen van wachtlijsten voor jeugdzorg, ook in de overgangperiode van de decentralisaties	<ul style="list-style-type: none"> Hanteren van uitgangspunt geen wachtlijsten en in ieder geval geen wachtlijsten bij de Toegang: 'de Deel'.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	3.095.202	3.227.449	3.424.611
Incidenteel	0	1.350	153.000
Totaal lasten	3.095.202	3.228.799	3.577.611
Baten:			
Structureel	90.307	89.022	191.769
Incidenteel	0	0	98.000
Totaal baten	90.307	89.022	289.769
Nadelig saldo	3.004.895	3.139.777	3.287.842

Het saldo van lasten en baten binnen programma 7 stijgt met een bedrag van € 148.000,00. Dit wordt veroorzaakt door enerzijds meer middelen die van het rijk beschikbaar zijn gekomen waarmee nog geen rekening was gehouden in de primitieve begroting 2017. Daar staan lasten tegenover. De uitkomsten van de nota ontwikkelingen sociaal domein spelen ook een rol in het resultaat 2018.

2.8 Milieu en duurzaamheid

Inhoud van het programma

In 2016 heeft de raad de Duurzaamheidsvisie 2016-2018 vastgesteld. Deze wordt jaarlijks uitgewerkt in een Actieprogramma. Milieubeleid komt terug bij alle andere werkvelden van de gemeente.

Ten Boer streeft naar energieneutraliteit in 2035. Een duurzame gemeente betekent in de eerste plaats dat het in Ten Boer goed wonen en vertoeven is voor bewoners en bezoekers, en verder dat de gemeente medeverantwoordelijkheid neemt voor effecten op de langere termijn en effecten die zich elders manifesteren, zoals klimaatverandering. Duurzaamheid is niet alleen de verantwoordelijkheid van de gemeente. Overheid, burgers, bedrijven en instellingen nemen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor een doorgaande 'duurzame ontwikkeling' van ons gebied. Gelukkig bestaat er veel motivatie bij burgers en bedrijven om hier werk van te maken. Wij willen duurzame initiatieven in de samenleving ondersteunen.

De meest prominente opgave op het gebied van duurzaamheid is de ambitie om in enkele decennia energieneutraal te worden. Intussen zien alle Nederlandse gemeenten zich hiervoor gesteld. Hoewel in grote lijnen is aan te geven hoe de samenleving kan overschakelen op energiebronnen zonder CO₂-uitstoot is nog veel ontwikkeling en innovatie nodig om dit voor elkaar te krijgen. Het gaat om maatregelen die op alle geografische en bestuurlijke niveaus worden genomen. In 2017 is een energiemonitor voor de gemeente Ten Boer opgeleverd. Deze laat zien dat de energievoorziening van de gemeente voor 8,6% duurzaam is, en er dus nog een lange weg te gaan is. Zonder aanvullend beleid is te voorzien dat dit in 2020 nauwelijks 9% zal zijn. Het is daarom nodig om vanuit de doelstelling activiteiten aan te sturen voor een periode van bijna 20 jaar. Te zijner tijd zal dit gebeuren in samenhang met het energieprogramma van de gemeente Groningen.

Op dit moment stellen wij ons op het uitgangspunt dat de potenties op het grondgebied van de gemeente Ten Boer zo veel mogelijk moeten worden benut om duurzame energie op te wekken en te benutten, in plaats van duurzame energie van elders te betrekken en de opwekking aan partijen buiten de gemeente over te laten. Om die reden hebben wij in 2017 discussies gevoerd met de raad over wind- en zonne-energie. De toekomstige energiebehoefte kan in beginsel worden gedekt met duurzame energie die binnen de grenzen van de gemeente zelf wordt opgewekt. Uiteraard moet dit worden afgewogen tegen verschillende consequenties, zoals landschappelijke inpassing, kosten en invloed van burgers en instellingen binnen de gemeente. We zullen moeten voorsorteren op een energievoorziening die niet langer op aardgas is gebaseerd, maar veel sterker op elektriciteit.

Dit vereist dat woningen in de eerste plaats beter worden geïsoleerd. Daarom zetten wij ons ervoor in om de energie-opgave in ieder geval te combineren met de herstel- en versterkingsopgave in de aardbevingsregio.

Een volwaardig energieprogramma voor het grondgebied van de gemeente Ten Boer zien wij intussen voor ons als onderdeel van het programma van de gemeente Groningen. Voor de korte termijn voeren wij daartoe de met de raad afgesproken procedures uit om besluiten over wind- en zonne-energie voor te bereiden. Daarnaast gaan we verder met een aantal lopende initiatieven op energiegebied,

zoals: het ondersteunen van initiatieven voor zonneweides, bv. in Woldwijk; energiebesparing in de gebouwde omgeving door deelname aan het programma “Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen”; het Energieloket voor particulieren i.s.m. de provincie en de VNG; prestatieafspraken met woningcorporatie Wierden en Borgen.

Wat het gemeentelijk vastgoed betreft onderzoeken we de mogelijkheden om duurzaamheidsmaatregelen uit te voeren voor het zwembad, en LED-verlichting voor de gemeentelijke sportvelden, en evenzo energiemaatregelen bij het dorps huis Omlandia, de gymzaal en de Tiggelhal.

Onder de noemer sociale duurzaamheid zetten we in op behoud van de titel Fair Trade Gemeente, bevorderen van productie en gebruik van lokale(en biologische) producten en Repaircafé's.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
<p>Stimuleren van het gebruik van zonnepanelen op woningen, gemeentelijke gebouwen, scholen, bedrijven grootschalige daken; individueel en collectief.</p> <p>Energieloket Ten Boer</p> <p>Benutten van expertise van werkgroepen op het gebied van duurzaamheid die in de gemeente actief zijn</p>	<p>Het aantal zonnepanelen in de gemeente Ten Boer neemt fors toe als gevolg van de waardevermeerderingsregeling.</p> <p>Continueren lidmaatschap Energieloket Groningen: Ten Boer heeft sinds juli 2015 (net als elke Groninger gemeente) een Energieloket (www.energieloket-groningen.nl/gemeente/ten-boer). Op deze website kunnen particuliere woningeigenaren terecht voor informatie over het hoe en waarom van diverse vormen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie. We willen dit loket voor de periode 2018-2020 graag blijven ondersteunen, zodat de continuïteit van het Energieloket geborgd wordt en tijdig de kwantiteit en kwaliteit voor de dienstverlening gemobiliseerd kan worden.</p> <p>Op dit moment wordt gekeken naar het oprichten van een Global goals-werkgroep. De website van de Millenniumwerkgroep blijft actief. Het onderwerp Repair Cafés is ondergebracht bij de Vereniging Dorpsbelangen.</p>
<p>In het bestemmingsplan Buitengebied en andere bestemmingsplannen rekening houden met de aanleg van zonneparken en plaatsing van windturbines.</p>	<p>In het bestemmingsplan Buitengebied, in 2017 onherroepelijk geworden, is rekening gehouden met nevenstaand actiepunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gezien de grote ruimtelijke impact van zonneparken en windturbines wordt in het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied hiervoor geen regeling of wijzigingsbevoegdheid opgenomen. • Als de vraag naar een zonnepark zich voordoet, dan toetsen we dat aan het gestelde kader in de Provinciale Omgevingsvisie en aan ons eigen beleidskader zonneparken, dat de raad in 2017 heeft vastgesteld, waarbij met name de ruimtelijke inpasbaarheid en schaalgrootte belangrijke criteria zijn. • In bestemmingsplan Buitengebied is een standaard afwijkingbevoegdheid opgenomen om windturbines tot 15 meter te mogen bouwen.

Onderzoek naar deelname in windprojecten in de regio, totdat de gemeente zelf windenergie opwekt; bewoners worden betrokken en bewoners en/of dorpen profiteren ook van de opbrengst	In 2016 is onze Duurzaamheidsvisie vastgesteld. Windenergie vormt een spoor waarlangs de duurzaamheidsambitie gehaald moet worden. De uitgangspunten waarlangs de eventuele ontwikkeling van windenergie zou moeten plaatsvinden zijn in mei 2017 door de gemeenteraad vastgesteld. De raad stemde ook in met een voorstel om actief te starten met een eigen beleidsvormend traject (te starten in 2017 en doorlopend in 2018). Bij dit proces worden bewoners, ondernemers en andere strategische partners nauw betrokken. Dit door verschillende activiteiten zoals een enquête, bijeenkomsten in de dorpen en een informatiemarkt. De verzamelde informatie vormt de basis voor een beleidskader voor windenergie in de gemeente Ten Boer. Dit beleidskader wordt in 2018 aan de gemeenteraad ter besluitvorming aangeboden.
Stimulering en facilitering van gebruik van onbenutte restwarmte (en opslag) voor het verwarmen van gebouwen; idem m.b.t. koeling door koude- opslag	Het potentieel aan onbenutte restwarmte is zeer beperkt. Per project bezien we of zich kansen voordoen om restwarmte te benutten en hoe die gestimuleerd en gefaciliteerd kunnen worden.
Actief volgen van ontwikkelingen op het gebied van geothermie (aardwarmte) en kansen benutten	Diepe geothermie is in verband met de gaswinning niet mogelijk in de gemeente Ten Boer. Wel worden de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van ondiepe geothermie in de gaten gehouden en of deze kansen kunnen worden benut binnen de gemeente Ten Boer.
Het opwekken en gebruiken van duurzame energie in de eigen gemeentelijke gebouwen stimuleren	Gezien de onzekerheid van de toekomst van de eigen gemeentelijke gebouwen, gaan we hier vooralsnog niet zelf actief mee aan de slag.
Onderzoek naar opwekking van biogas (vergisting van afval biomassa, hekkel, groenafval, (gemeentelijk) groenafval)	Naar verwachting geen bijzonderheden in 2018.
Energieneutraal, duurzaam en aardbevingsbestendig bouwen in overleg met investeerders, aannemers, projectontwikkelaars en woningbouwcorporatie	<p>Woningsector, particuliere bouw Kopers van vrije kavels stimuleren we om de woning zo duurzaam mogelijk te bouwen. Niet de minimumvariant volgens het Bouwbesluit, maar een tandje erbij 'nul op de meter' of 'all electric'. Om dat te stimuleren zijn we bezig een voorstel te maken waardoor kopers enerzijds meer info krijgen en anderzijds specialistische deskundigheid aangeboden krijgen om hen te helpen een energieneutraal bouwconcept te ontwikkelen.</p> <p>Woningsector, projectmatige bouw In de startgesprekken die wij voeren met nieuwe ontwikkelaars van projectmatige ontwikkelde woningen zullen wij aangeven dat wij alleen met hen in zee willen gaan als zij energieneutrale, duurzame en aardbevingsbestendige woningen ontwikkelen. We zullen deze afspraak in een overeenkomst vastleggen.</p> <p>Woningsector, woningcorporaties In 2017 worden opnieuw jaarlijkse prestatieafspraken gemaakt, ditmaal voor 2018, waarbij we rekening houden met nevenstaande kaders van energieneutraal, aardbevingsbestendig en duurzaam bouwen.</p>
Zwerfafval wordt actief bestreden door inwoners en gemeente-personeel met als uitgangspunt het principe 'wie vervuult, ruimt op'.	In 2018 continueren we de extra aanpak van het zwerfafval. Dit doen we met een medewerker vanuit de wijkpost Ten Boer die zich al een aantal jaren hier speciaal op richt. Ook faciliteren we bewoners bij initiatieven om zelf hun leefomgeving schoon te houden. Dit door het beschikbaar stellen van opruim materialen. De zwerfafval ondersteuning van de Milieu Stewards voor scholen stellen we ook in 2018 beschikbaar.
Blijvende aandacht voor vervuilde plekken in de gemeente, met name het oude zwembad in Woltersum	In 2017 heeft de provincie Groningen, op aandringen van de gemeente Ten Boer, een verdiepend onderzoek uitgevoerd naar herkomst van de verontreiniging buiten de stort. Hieruit is gebleken dat er verontreiniging uit de stort komt. Samen met de provincie Groningen en gemeente Groningen kijken we naar een adequate oplossing. De raad en omwonenden houden we op de hoogte van de ontwikkelingen.
Stimuleren van het gebruik van streekproducten	Het blijvend stimuleren van gebruik van streekproducten is onderdeel van het Fair Tradeprogramma dat voortvloeit uit de deelname aan de landelijke Fair

	Trade Gemeente campagne. Jaarlijks worden nieuwe deelnemers met lokale producten geworven als deelnemer aan de Fair Trade Gemeente campagne. De Wereldwinkel staat als deelnemer op diverse lokale markten, waaronder de Jaarmarkt. Verder worden er in de Fair Trade Week horeca activiteiten georganiseerd met lokale en Fair Trade producten en ingrediënten op het menu. Belangrijk is dat gemeente Ten Boer blijft uitdragen, aan inwoners en ondernemers, dat ze de status Fairtrade en Millennium-gemeente heeft.
Er komen meer oplaadpunten voor elektrische auto's	We bieden de mogelijkheid om zonder kosten een openbare laadpaal via onze website aan te vragen, op voorwaarde dat de aanvrager aangewezen is op parkeren in de openbare ruimte. De investeringen hiervoor worden gedaan door derden, de gemeente stelt de openbare ruimte ter beschikking. Ten Boer heeft tot op heden 1 openbare laadpaal (bij het gemeentehuis). Het beheer, onderhoud en exploitatie is in handen van de lokale energiecoöperatie Grunneger Power. De laadpalen worden voorzien van zonnestroom uit de gemeente Groningen.
Openbare verlichting wordt beperkt waar dat kan, alternatieven, zoals LED-verlichting of aanwezigheidsdetectie	Het beheerplan verlichting is vastgesteld in 2016 en hierin is een planning opgenomen van de vervanging voor de komende jaren. Als we een groter aantal lichtpunten tegelijk moeten vervangen (bijvoorbeeld een hele straat of buurt), kijken we naar mogelijkheden om de burgers te betrekken en in overleg met hen minder te verlichten. In Thesinge is in samenspraak met de bewoners een proef uitgevoerd om de verlichting te beperken (2016/2017). De aanbevelingen nemen we mee in de uitvoering 2018 en verder.
Bij eventuele uitbreidingen rond de RWZI, Swiss Combi en baggerdepot of bij nieuw op te starten activiteiten (bijvoorbeeld de bouw van een bio- vergister), instellen van onderzoek naar de cumulatie van de effecten van al bestaande activiteiten met de nieuwe activiteiten	We houden regulier contact met het Waterschap.
Continueren status van Ten Boer als Fairtrade en Millennium-gemeente en hierover blijven communiceren met inwoners en ondernemers	Ook in 2018 continueren we de status van Fair Trade gemeente en communiceren we hierover via de gemeentelijke website. In 2018 wordt weer het jaarlijks uitvoeringsprogramma uitgevoerd, met daarin o.a. deelname aan de Jaarmarkt Ten Boer, het inzamelen van voedsel voor de Voedselbank rond Wereld Armoededag en een nog nader in te vullen activiteit op World Fair Tradedag.
Ondersteuning bieden aan en gebruik maken van de expertise en inzet van de Millenniumwerkgroepen "Fair Trade" en "Duurzame energie".	We ondersteunen in 2018 alleen de kerngroep Fair Trade met communicatie, budget en ambtelijke ondersteuning. Op dit moment wordt gekeken naar het oprichten van een Global goals-werkgroep. De website van de Millenniumwerkgroep blijft actief. Het onderwerp Repair Cafés is ondergebracht bij de Vereniging Dorpsbelangen.

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP)	Het Water- en Rioleringsplan (WRP) is in 2015 vastgesteld. Het plan is in uitvoering. Eén van de belangrijke acties uit het GWRP is het maken van een basisrioleringsplan voor de kern Ten Boer, dit plan is gereed en biedt inzicht in de knelpunten van het rioolstelsel in relatie tot klimaatontwikkeling. In overleg met de raad is besloten dat er in de kern Ten Boer zoveel mogelijk verhard oppervlak van het riool wordt afgekoppeld. De Emmerwolderweg is uitgevoerd, andere locaties volgen in de loop van 2017. In het 2018 wordt de verdere uitvoering van het WRP ter hand genomen. Op dit moment zijn hierover nog geen bijzonderheden te melden.
Afvalbeleidsplan	Eind oktober 2016 heeft de raad het nieuwe afvalbeleidsplan "Minder afval, meer grondstoffen 2016 – 2020" vastgesteld. In dat kader zullen in 2018 mogelijkheden en voorzieningen voor afvalscheiding verder worden uitgebreid.

	<p>Teneinde de scheiding van GFT te stimuleren worden begin 2018 de kleinere (120 liter) GFT containers vervangen worden door grotere (240 liter) containers. Mogelijk dat tegelijkertijd alle minicontainers (inclusief de grijze) voorzien zullen worden van een chip in het kader van containermanagement.</p> <p>In overleg met de inzamelaar van oud papier wordt in 2018 gezien of de huishoudens in Ten Post ook een minicontainer voor oud papier verstrekt kunnen krijgen.</p> <p>Onder de vlag van de communicatiecampagne "Haal alles uit je afval" zullen bewoners worden geïnformeerd over en gestimuleerd tot afvalreductie en -scheiding.</p>
Samenwerking in de waterketen	<p>We geven uitvoering aan het Waterakkoord tussen de gemeenten Haren, Groningen en Ten Boer samen met de beide waterschappen en het waterbedrijf. Een bestuurlijk overleg van betrokken gemeenten stuurt op realisatie van de doelstelling dat er vanaf 2020 door deze partijen structureel jaarlijks minder meer wordt uitgegeven aan de waterketen. Een ambtelijke werkgroep van betrokken gemeenten stelt jaarlijks een programma op. In 2017 is o.a. de Waterkaart en visie voor de gemeente Groningen geactualiseerd. Dit heeft verder geen directe gevolgen voor Ten Boer.</p>
Inkoop duurzame energie voor de gemeente Ten Boer	<p>Voor ons nieuwe energiecontract wordt aangesloten bij de gezamenlijke aanbesteding van de gemeente Groningen en de provincie Groningen.</p>

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	1.729.837	1.562.684	1.607.509
Incidenteel	0	0	0
Totaal lasten	1.729.837	1.562.684	1.607.509
Baten:			
Structureel	1.775.238	1.689.696	1.713.803
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	1.775.238	1.689.696	1.713.803
Nadelig saldo	-45.401	-127.012	-106.294

De begroting 2018 wijkt nauwelijks af van de begroting 2017.

2.9 Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en economische zaken

Inhoud van het programma

In 2016 is de woonvisie vastgesteld. Nieuwbouw kan plaatsvinden in de beschikbare gronden op Dijkshorn en het centrum van Ten Boer. Initiatieven van bewoners uit de kleinere kernen en anderen worden ondersteund.

Samen met Wierden en Borgen zijn (conform de nieuwe Woningwet) prestatieafspraken gemaakt. In het kader daarvan worden in 2017/2018 verschillende onderzoeken uitgevoerd en worden afspraken nader uitgewerkt. Het gaat om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen, eventuele nieuwbouw, aandacht voor specifieke doelgroepen, verduurzaming en aardbevingsbestendigheid.

Andere acties die voortvloeien uit de Woonvisie worden in komende jaren verder uitgewerkt of gecontinueerd, zoals levensloopbestendig wonen, promotionele acties gericht op gezinnen en nieuwbouw, imagoverbetering in samenwerking met onze strategische partners, energieloket/verduurzaming particulier bezit, de mogelijkheden voor tijdelijke bouw, experimentele woonvormen op Woldwijk. Ook worden de mogelijkheden voor wonen in leegstaande panden verder onderzocht.

Afgelopen jaar is de coöperatie Woldwijk formeel opgericht. De huur- en samenwerkingsovereenkomsten tussen gemeente en coöperatie zijn gesloten. In 2018 zitten we als gemeente in de rol van bevoegd gezag bij nieuwe initiatieven door de coöperatie en volgen we de ontwikkelingen o.a. via een periodiek overleg.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018
Onderzoeken of we de lasten voor de aangekochte gronden voor Woldwijk kunnen verminderen. Verkoop boerderij.	De lasten voor de aangekochte gronden worden m.i.v. 2018 volledig gedekt uit de huuropbrengsten. In 2018 zitten we als gemeente in de rol van bevoegd gezag bij nieuwe initiatieven door de coöperatie en volgen we de ontwikkelingen o.a. via een periodiek overleg.
Woldwijk	<p>Het doel van het project is een werkwijze ontwikkelen voor het tot ontwikkeling brengen van duurzame initiatieven op Woldwijk. Daarmee kan het een voorbeeld zijn voor het omgaan met gebieden die niet meer traditioneel ontwikkeld worden. In 2007 heeft de gemeente Ten Boer 39 hectare grond voor toekomstige woningbouw in het gebied Woldwijk gekocht. Woldwijk ligt aan de noordoostzijde van het dorp Ten Boer grenzend aan bestaand stedelijk gebied. Plannen voor woningbouw zijn niet te verwachten. De gemeenteraad van Ten Boer heeft daarom besloten het gebied voor 20 jaar over te dragen aan de Coöperatieve Vereniging Woldwijk die initiatieven gaat ontplooiën onder de volgende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De initiatieven zijn gericht op duurzaamheid; • De initiatieven bieden maatschappelijke meerwaarde voor de inwoners van Ten Boer; • Er wordt jaarlijks huur betaald aan de gemeente. <p>Voor 2018 zijn de volgende twee aspecten van belang:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ten eerste hebben gemeente, provincie en coöperatie samen de zorg voor het borgen van de ruimtelijke kwaliteit op de lange termijn. Daartoe wordt samen een koersdocument en een stedenbouwkundig/landschappelijk raamwerk opgesteld. De provincie Groningen en de gemeente Ten Boer hebben dat op 15 december 2016 in een intentieovereenkomst met elkaar vastgelegd.

	<ul style="list-style-type: none"> Ten tweede is in vergelijkbare situaties in Nederland duidelijk dat onze wet- en regelgeving niet is toegerust om dit soort experimenteersituaties adequaat te bedienen. Voor proeftuinen en experimenteersituaties zal een aangepaste vergunningensituatie moeten kunnen worden geregeld, die recht doet aan de rechten, plichten en risico's van de betrokken partijen. Woldwijk heeft de status Proeftuin Omgevingswet gekregen en hiertoe een overeenkomst gesloten met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland RVO. Daarnaast heeft de provincie haar Provinciale Omgevingsverordening POV zodanig aangepast dat een deel van Woldwijk (namelijk de omgeving van de boerderij) aangewezen wordt als stedelijk gebied in plaats van agrarisch gebied, zodat er ruimere mogelijkheden zijn om te experimenteren met vormen van wonen en werken.
Actualisering bestemmingsplannen	Alle bestemmingsplannen zijn de afgelopen jaren geactualiseerd. Het bestemmingsplan Buitengebied is in mei 2017 door de raad vastgesteld. De geldende bestemmingsplannen voor Dorpskern ten Boer en Kleine Dorpskernen Ten Boer worden in 2017-2018 partieel herzien in verband met de bescherming van het gebouwde erfgoed.

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
Promotie van Ten Boer als aantrekkelijke woongemeente, gecombineerd met grondprijnsbeleid en opstellen/uitvoeren van actieprogramma om belangstellenden te trekken	We hebben in 2017 samen met communicatie- en marketingbureau G2K, op basis van de kwaliteiten van Ten Boer, een communicatieconcept uitgewerkt voor Dijkshorn. Deze communicatie campagne wordt in 2018 verder uitgevoerd.
Diversiteit bevorderen in bouwen en herbestemmen leegstaande boerderijen: levensloopbestendige woningen, kangoeroewoningen, zorgboerderijen of kleine ondernemers ("cottage industry"). Toevoegen aan het nieuwe bestemmingsplan buitengebied.	Dit is in het nieuwe bestemmingsplan buitengebied verwerkt en ook de nieuwe provinciale omgevingsverordening geeft meer ruimte op deze terreinen.
Actieve bevordering van collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO), welstandsvrij bouwen en zelfbouw. Ondersteunen van collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO), welstandsvrij bouwen en zelfbouw.	In 2016 is de woonvisie vastgesteld. Nieuwbouw kan plaatsvinden in de beschikbare gronden op Dijkshorn en het centrum van Ten Boer. Hiernaast wordt in de woonvisie aangegeven initiatieven van bewoners uit de kleinere kernen waar mogelijk kleinschalige woningbouw plannen in de dorpen te ondersteunen. CPO past goed bij deze beleidslijn. Dit betreft een doorlopende ondersteuning van initiatieven zoals hierboven geschetst. De gemeente is hierin geen initiatiefnemer. KUUB o.a. is bezig een plan te ontwikkelen voor een kleinschalige projectmatig bouwontwikkeling in de derde fase van Dijkshorn..
Zelfstandigen zonder personeel (ZZP'ers) kunnen gemakkelijker een eigen bedrijf aan huis vestigen; zonder overlast te geven in de woonomgeving. Toevoegen aan het nieuwe bestemmingsplan buitengebied	Dit aspect is met 'direct recht' opgenomen in het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied. In de eigen woning kan het in ieder geval. In een bijgebouw na een nadere afweging.
De gemeente stimuleert de aanleg van snel internet (glasvezel) om de economische ontwikkeling en daarmee het ontstaan van werkgelegenheid te ondersteunen	In 2018 zal hieraan met andere gemeenten worden samengewerkt via Breedband Noord Groningen. De provincie Groningen en het Economic Board hebben hun voorwerk gedaan en trekken zich na de aanbestedingsprocedure terug uit het proces. De uitvoering ligt bij de gemeenten.
Aanpassing aanbestedingsbeleid van de gemeente door ruimte te geven voor offertering door zelfstandigen en bedrijven uit de	In de tweede helft van 2016 is het aanbestedingsbeleid hierop aangepast en aan de raad aangeboden. In 2017 is het actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen vastgesteld en in 2018 geven we hier uitvoering aan.

gemeente, toevoeging van eisen m.b.t. duurzaamheidsaspecten en toevoeging van voorwaarden voor "social return"	
Prioriteit voor het fysiek en bouwkundig veilig maken van dijken, ondergrondse en bovengrondse infrastructuur, van scholen en Bloemhof en Innersdijk i.v.m. aardbevingsproblematiek, inclusief energiebesparende maatregelen	Zie programma 2

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Woonvisie	Samen met Wierden en Borgen en Woonzorg Nederland worden (conform de nieuwe Woningwet) jaarlijks prestatieafspraken gemaakt. Belangrijke onderwerpen hier binnen zijn voor 2018 in ieder geval: nieuwbouw, vergunninghouders en wonen & zorg. Daarnaast blijven de oude speerpunten bestaan zoals: beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen, aandacht voor specifieke doelgroepen, verduurzaming en aardbevingsbestendigheid.
Grondexploitatie Dijkshorn	Voor de grondexploitatie Dijkshorn geldt: <ul style="list-style-type: none"> • Acties woningbouwpromotie (zie hierboven) uitvoeren; • Afspraken maken met VDM over de realisatie van de tweede fase van hun woningbouwproject; • Afspraken maken met ontwikkelaar Timmer over de realisatie van de woningen in de eerste fase en indien dit niet voldoende lukt een nieuwe ontwikkelaar voor deze kavels zoeken; • Het woonprogramma van de eerste en tweede fase zo nodig aanpassen aan de wensen vanuit de markt. • Jaarlijks de geactualiseerde grondexploitatie aanbieden aan de raad. • Jaarlijks over de voortgang rapporteren.
Centrumplan	Wierden en Borgen is bezig met de planontwikkeling van woningbouw op cluster IV en/of Veld 1. We volgen dit via onze ambtelijke en bestuurlijke contacten met Wierden en Borgen.
Toekomstvisie Koopmansplein	Een toekomst bestendig Koopmansplein. Dat is onze ambitie. Dit willen we realiseren in samenwerking met de ondernemers en andere stakeholders in het gebied. Om dit te realiseren is er een toekomstvisie op het Koopmansplein gemaakt. De raad heeft hier in 2017 mee ingestemd. Om hieraan uitvoering te geven is er een projectleider aangesteld die de acties die voortkomen uit de visie oppakt.
Erfgoedinventarisatie	Ten behoeve van de versterkingsopgave heeft de NCG en CVW de vraag aan de gemeente gesteld om aan te geven welke panden, ensembles en dorpsgezichten van cultuurhistorische waarde zijn. Dit om rigoureuze sloop te voorkomen en ons cultuurhistorisch erfgoed te behouden. In 2017 is het tweede deel van de erfgoedinventarisatie uitgevoerd; het eerste deel betrof Ten Post e.o. In het vastgestelde bestemmingsplan Buitengebied is een basisbescherming opgenomen in de vorm van de aanwijzing van beeldbepalende panden. In de bestemmingsplannen Dorpskern Ten Boer en Kleine Dorpskernen Ten Boer zal bescherming worden opgenomen via een partiële herziening. Voor het hele grondgebied van de gemeente zal op basis van de inventarisatie een gemeentelijke monumentenlijst worden samengesteld in overleg met de eigenaren.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	587.357	522.493	649.773
Incidenteel	0	71.865	12.900
Totaal lasten	587.357	594.358	662.673
Baten:			
Structureel	493.986	341.840	389.487
Incidenteel	0	233.000	218.000
Totaal baten	493.986	574.840	607.487
Nadelig saldo	93.371	19.518	55.186

Het nadelig saldo 2018 stijgt t.o.v. de begroting 2017. Dit komt o.a. door het herverdeeleffect van de rente als gevolg van de nieuwe begrotingsvoorschriften. Daarnaast is er sprake van een paar uitzettingen c.f. besluitvorming raad zoals € 20.000,00 structureel voor ondersteuning bij plannen leefbaarheidsvisie, project Lets Gro en project breedband internet.

2.10 Middelen

Inhoud van het programma

Het programma middelen bestaat o.a. uit de onderdelen algemene uitkeringen, belastingen, rente en dividenden, de stelposten, mutaties in de reserves en de post onvoorzien. We vinden hier de financiële middelen die algemeen gebruikt worden voor de realisatie van de taken die opgenomen zijn onder de andere programma's.

De niet vrij aanwendbare heffingen, zoals het rioolrecht en afvalstoffenheffing, en de ontvangsten van specifieke uitkeringen zijn als baten opgenomen in de betreffende programma's. Hier dekken ze voor een deel de kosten.

Doorlopende acties vanuit het bestuursakkoord 2010 - 2014	Concrete activiteiten in de begroting 2018

Acties Collegeprogramma 2014-2018	(Te ontwikkelen) Activiteiten
In goed overleg en in afstemming met provincie en het Ministerie van BZK wordt de begroting van de gemeente Ten Boer gesaneerd.	Het artikel 12 traject is in 2017 afgerond.
Er wordt een actieprogramma opgezet om aanvullende geldstromen te kunnen aanboren, bv. Europese fondsen en leefbaarheidsmiddelen van de NAM	<ul style="list-style-type: none"> Zie Programma 2.6 'Leefbaarheidsplan' Ten Boer 2015-2018'; opstellen nieuwe voorstellen voor de 1^e tranche (jaren 2018-2019) Herstructureringsmiddelen Dialoogtafel leefbaarheid .
De samenwerking met Groningen nog optimaler benutten	<ul style="list-style-type: none"> Afgerond. Het jaar 2018 staat in het teken van de herindeling en we kijken of we in het traject van samenvoegen mee kunnen liften op ontwikkelingen in Groningen die ook voor Ten Boer van toepassing kunnen zijn.

Nieuwe ontwikkelingen na vaststelling collegeprogramma	Toelichting
Saneringsbegroting 2015-2018; pakket van bezuinigingsmaatregelen en verhoging inkomsten.	Uitvoering geven aan de in mei 2015 vastgestelde saneringsbegroting en maatregelen 2016- 2018. De resultaten van de maatregelen zijn verwerkt in de begroting.

Wat mag het kosten?

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Lasten:			
Structureel	732.644	1.717.045	1.109.259
Incidenteel	0	0	0
Totaal lasten	732.644	1.717.045	1.109.259
Baten:			
Structureel	505.897	1.195.056	989.020
Incidenteel	0	0	0
Totaal baten	505.897	1.195.056	989.020
Nadelig saldo	226.747	521.989	120.239

De forse daling van het nadelig saldo op het programma middelen wordt vooral veroorzaakt doordat er geen rente meer wordt berekend op de negatieve reserve. Gaat om een bedrag van € 416.000,00.

Deze rentelast is m.i.v. 2018 verdeeld over de andere investeringsposten c.q. programma's.

De daling van de rente op de langlopende leningen speelt ook een rol in de daling van de lasten.

Met ingang van 2018 wordt de rente over de eigen financieringsmiddelen niet meer toegevoegd aan programma 10. Over 2017 was nog een bate geraamd van € 78.000,00.

3 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

De uitvoering van de programma's wordt bekostigd uit een aantal dekkingsmiddelen. De belangrijkste dekkingsmiddelen betreffen de onroerende zaakbelastingen (OZB) en de uitkeringen uit het gemeentefonds. Deze middelen kennen in tegenstelling tot heffingen als rioolrecht of de afvalstoffenheffing geen vooraf bepaald bestedingsdoel. De niet vrij aanwendbare heffingen worden, evenals de ontvangsten van de specifieke uitkeringen in de programma's, waarvan ze voor een deel de kosten dekken, onder de baten verantwoord.

In de tabel hieronder wordt een overzicht gegeven van de algemene dekkingsmiddelen. Onder de tabel worden de onderdelen toegelicht.

In het overzicht geven wij de ramingen voor de jaren 2017 en 2018.

De ontwikkeling van de algemene dekkingsmiddelen voor de jaren 2019 tot en met 2022 wordt toegelicht in deel 2 hoofdstuk 3.

Omschrijving	2017	2018
Onroerende zaakbelastingen	1.492.500	1.516.300
Algemene uitkering	6.767.300	7.008.700
Dividenden	32.100	32.100
Rente	77.700	0
Onvoorzien	44.000	44.000
Stelposten	14.300	11.400
Totaal	8.429.917	8.614.518

Onroerende zaakbelastingen

In onderstaande tabel wordt de geraamde opbrengst onroerende zaakbelastingen voor 2018 weergegeven.

Er is rekening gehouden met een meeropbrengst van € 23.800,00.

Deze meeropbrengst bestaat uit een compensatie voor prijsstijgingen van 1,6%.

Uitgangspunt is dat wij het percentage volgen dat het rijk als prijscompensatie meeneemt in de algemene uitkering. Voor 2018 is dit 1,6% op basis van de septembercirculaire 2017.

In de paragraaf lokale heffingen wordt dieper ingegaan op het beleid ten aanzien van de OZB.

Omschrijving	2017	2018
Onroerende zaakbelasting: eigenaren woningen	949.800	965.000
Onroerende zaakbelasting: eigenaren niet-woningen	360.300	366.000
Onroerende zaakbelasting: gebruikers niet-woningen	182.400	185.300
Totaal	1.492.500	1.516.300

Algemene uitkering

De gemeente ontvangt uit het gemeentefonds een algemene uitkering van het rijk. Deze uitkering is vrij besteedbaar. In deze begroting 2018 met bijbehorende meerjarenraming is de algemene uitkering berekend op basis van de septembercirculaire 2017.

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van de algemene uitkering inclusief de uitkering sociaal domein in beeld gebracht voor de jaren 2018 tot en met 2022. Het is de vergelijking tussen de berekende uitkering op grond van de meicirculaire 2017 die staat opgenomen in de Perspectiefnota

2017 en de nieuwe berekening op grond van de septembercirculaire 2017 zoals deze verwerkt is in de begroting 2018. Het jaar 2022 is nieuw toegevoegd.

	2018	2019	2020	2021	2022
Algemene uitkering					
meicirculaire 2017	7.008.655	7.436.173	7.302.500	7.420.641	-
septembercirculaire 2017	7.041.652	7.446.366	7.308.308	7.421.657	7.531.011
mutatie	32.997	10.193	5.808	1.016	-
Sociaal domein					
meicirculaire 2017	2.837.553	2.839.125	2.860.887	2.881.165	
septembercirculaire 2017	2.814.338	2.819.567	2.833.718	2.850.320	2.853.115
mutatie	-23.215	-19.558	-27.169	-30.845	
Totaal					
meicirculaire 2017	9.846.208	10.275.298	10.163.387	10.301.806	-
septembercirculaire 2017	9.855.990	10.265.933	10.142.026	10.271.977	10.384.126
mutatie	9.782	-9.365	-21.361	-29.829	

De algemene uitkering laat t.o.v. de berekening in de Perspectiefnota (meicirculaire 2017) weinig verrassends zien. De septembercirculaire geeft aan dat de inhoud van de circulaire beleidsarm is.

Algemene uitkering 2018

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling aan van de algemene uitkering 2018.

Algemene uitkering 2018 voorjaarsnota 2017	7.008.655
Algemene uitkering 2018 begroting 2018	<u>7.041.652</u>
Verschil	<u><u>32.997</u></u>

De stijging van de algemene uitkering 2018 t.o.v. de berekening in de Perspectiefnota 2017 wordt als volgt veroorzaakt:

- Ontwikkeling van het accres	€ 23.000,00
- Macro budget WMO	€ 9.000,00 neg.
- Aanpassing maatstaven	€ 19.000,00

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Volgens het systeem van 'samen de trap op en samen de trap af' hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de omvang van het gemeentefonds. Overigens tellen niet alle rijksuitgaven mee. Enkele worden uitgezonderd, zoals sociale zekerheid en zorg. Wat overblijft zijn de zgn. Netto Gecorrigeerde Uitgaven (NGRU). De jaarlijkse toename of afname van het gemeentefonds, voorvloeiend uit de trap op trap af-methode wordt het accres genoemd. De doorwerking naar het gemeentefonds bedraagt ± 17%. Ofwel: als de NGRU stijgt met € 100 miljoen, stijgt het accres met ± € 17 miljoen.

Doordat de rijksuitgaven stijgen krijgen gemeenten volgens bovenstaande systematiek meer geld uit het gemeentefonds via het accres. Voor Ten Boer gaat het om per saldo een bedrag van € 23.000,00. Jaarlijks wordt het macrobudget van de WMO-huishoudelijke hulp aangepast ten behoeve van prijs- en volumecompensatie alsmede mogelijk overige maatregelen. Via het objectieve verdeelmodel leidt

dat tot mutatie voor de individuele gemeente. Voor Ten Boer betekent dit dat de uitkering 2018 daalt met € 9.000,00 t.o.v. de berekening in de meicirculaire.

Bij de berekening van de algemene uitkering hebben wij rekening gehouden met de ontwikkeling van een aantal maatstaven. Van het CBS is nieuwe informatie ontvangen die verwerkt is in de berekening. Dit leidt tot een hogere uitkering.

Algemene uitkering 2019 tot en met 2022

Voor de jaren 2019 tot en met 2022 zien we nauwelijks een afwijking t.o.v. de berekening in de Perspectiefnota 2017. De afwijkingen zijn vooral ontstaan door aanpassingen van het accres.

Uitkering Sociaal Domein 2018 tot en met 2022

Via de algemene uitkering ontvangen wij ook de middelen die beschikbaar komen voor de uitvoering van het sociaal domein (WMO begeleiding, Jeugdzorg en Participatiewet).

De daling van de uitkering 2018 is o.a. ontstaan doordat het rijk middelen uit het gemeentefonds heeft gehaald voor taken die de gemeenten m.i.v. 2018 niet meer uitvoeren. Uitvoering van deze taken ligt nu weer bij het rijk. Het gaat hierbij om de kindertelefoon, vertrouwenswerk jeugd, de anonieme hulplijn (in de Wmo het 'anoniem luisterend oor' genoemd) en de doentolkvoorziening

In het bestuurlijk overleg van 28 augustus 2017 tussen de VNG en het Ministerie van VWS is afgesproken een deel van de middelen van de regeling zorginfrastructuur, te weten € 27,8 miljoen structureel vanaf 2018, te reserveren voor de gemeenten. Voor 2018 wordt het budget via de integratie-uitkering Sociaal domein beschikbaar gesteld aan gemeenten om aan de vraag naar afbouw dan wel (een vorm van) continuering van bestaande projecten te kunnen voldoen. Het Ministerie van VWS gaat voor de periode van 2019 en verder met alle betrokkenen in overleg om te bezien hoe een nieuwe brede innovatieregeling vanaf 2019 kan worden vormgegeven.

Voor de uitvoeringskosten van pgb trekkingsrechten door de Sociale Verzekeringsbank (SVB) is bestuurlijk overeengekomen om voor 2017 een bedrag van € 6,4 miljoen aanvullend (op de uitname van € 35,1 miljoen in de meicirculaire 2016) uit de integratieuitkering Sociaal domein te nemen. Dit is € 4,3 miljoen uit het onderdeel Wmo en € 2,1 miljoen uit het onderdeel Jeugd. Deze uitname houdt verband met hogere uitvoeringskosten door een stijging van het aantal zorgovereenkomsten van het gemeentelijk domein en reorganisatiekosten. Voor de uitvoeringskosten van de SVB voor 2018 is overeengekomen om op basis van de conceptbegroting 2018 SVB een bedrag van € 35,6 miljoen uit de integratie-uitkering Sociaal domein te nemen, waarvan € 23,7 miljoen uit het onderdeel Wmo en € 11,9 miljoen uit het onderdeel Jeugd.

Per saldo betekent bovenstaande dat de te ontvangen uitkeringen voor Ten Boer zijn gedaald.

Dividenden

De gemeente bezit 35.529 aandelen Enexis en 3.510 aandelen BNG. Verwacht wordt dat van zowel Enexis als van de BNG dividend zal worden ontvangen, respectievelijk € 20.000,00 en € 6.100,00. Daarnaast ontvangen wij rente over de gelden (bruglening/Escrow) die bij de verkoop aandelen Essent nog niet tot uitkering zijn gekomen. Deze rente ad € 6.000,00 wordt ook op deze post verantwoord.

Rente

Met ingang van 2018 wordt geen rente meer doorbelast over de eigen financieringsmiddelen (reserves en voorzieningen).

Hiermee voldoen wij aan het standpunt van de commissie BBV om geen administratieve rente meer door te belasten in de begroting.

Uit de notitie "Rente" van juli 2016:

Alhoewel in het BBV de mogelijkheid vooralsnog blijft bestaan om een rentevergoeding (of een vergoeding voor de inflatie) over het eigen vermogen en de voorzieningen te berekenen en deze door te belasten aan de taakvelden, adviseert de Commissie BBV vanwege het verlangde inzicht, de eenvoud en transparantie deze systematiek niet (meer) toe te passen.

Het niet meer doorbelasten van de rente heeft geen effect op de uitkomst van de begroting omdat de rentelast als bate binnen de begroting werd verantwoord en niet werd toegevoegd aan de reserves en voorzieningen.

Financieringsfunctie

De totale rentekosten worden via de renteomslag verdeeld over de producten. Omdat deze omslag sluitend is, is er geen sprake van een saldo.

Onvoorzien

Met ingang van 2014 is de post onvoorzien verhoogd naar een bedrag van € 44.000,00.

Dit is de norm voor Ten Boer als artikel 12 gemeente. Er is geen aanleiding om deze norm te verlagen nu Ten Boer geen artikel 12 gemeente meer is.

Dit bedrag kan worden ingezet voor incidentele lasten. De post onvoorzien is in de plaats gekomen voor het budget KIIA. Met de raad is afgesproken dat het college dit bedrag kan besteden conform de regels die zijn afgesproken met betrekking tot de KIIA.

Stelposten

In de begroting 2018 zijn een aantal stelposten opgenomen.

Voor prijsstijgingen is een bedrag geraamd van € 10.000,00.

Voor dekking van de halve kapitaallast van geplande investeringen is een bedrag van € 1.400,00 opgenomen. Zie bijlage investeringsprogramma.

4 Paragrafen

De paragrafen bij de begroting en jaarstukken geven een dwarsdoorsnede van de financiële aspecten vanuit een bepaald perspectief. In de paragrafen zijn de beleidslijnen vastgelegd voor beheersmatige aspecten. Doel van de paragrafen is dat onderwerpen die versnipperd in de begroting staan worden gebundeld in een kort overzicht, waardoor de raad voldoende inzicht krijgt. Er is dus enige overlap tussen de programma's en de paragrafen. De programma's zijn direct gericht op de burger en de paragrafen indirect; ze geven kaders die de raad het college stelt voor het beheer en de uitvoering.

De volgende paragrafen zijn opgenomen in de beleidsbegroting:

1. Lokale heffingen
2. Weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Interbestuurlijk toezicht IBT
7. Verbonden partijen
8. Grondbeleid
9. Verantwoording Raadsbesluiten en Projecten
10. Subsidies

4.1 Lokale heffingen

Nota Lokale heffingen

In de raadsvergadering van 27 mei 2015 is de nota Lokale heffingen Ten Boer 2015 besproken en vastgesteld als onderdeel van het raadsvoorstel "Saneringsbegroting 2015 – 2018". In deze nota wordt ingegaan op de samenstelling van het pakket aan gemeentelijke belastingen en heffingen, de druk van de belastingen over de diverse bevolkingsgroepen en belanghebbenden en de mogelijkheden om nieuwe heffingen/belastingen in te voeren.

In de begroting 2018 is rekening gehouden met de uitvoering van het vastgestelde beleid.

Overzicht inkomsten

Omschrijving	2017	2018
Onroerende zaakbelasting: eigenaren woningen	949.800	965.000
Onroerende zaakbelasting: eigenaren niet-woningen	360.300	366.000
Onroerende zaakbelasting: gebruikers niet-woningen	182.400	185.300
Afvalstoffenheffing	811.600	819.400
Rioolheffing	869.100	885.400
Totaal	3.173.200	3.221.100

Onroerende zaakbelastingen

Er is rekening gehouden met een meeropbrengst van € 23.800,00. Dit is 1,6% van de geraamde opbrengst 2017. Deze 1,6% sluit aan bij de prijscompensatie die zit in de algemene uitkering 2018 op basis van de septembercirculaire 2017.

Afvalstoffenheffing

De opbrengst afvalstoffenheffing 2018 is € 7.800,00 hoger dan de opbrengst die is geraamd in de begroting 2017. Deze stijging komt door iets hogere lasten 2018. De lasten worden voor 100% doorgerekend in de opbrengst c.q. de tarieven. Het 100% doorbelasten van € 7.800,00 in het tarief betekent een verhoging van ongeveer € 2,50 per aansluiting.

Rioolheffing

Het tarief rioolheffing 2017 is vastgesteld op € 292,73.

In de raadsvergadering van 27 januari 2016 is het "Gemeentelijk Water- en Rioleringsplan (GWRP) Ten Boer 2016-2020" vastgesteld. Dit plan geeft inzicht in de lasten en baten uitvoering GWRP voor de komende jaren.

In dit plan is voor het jaar 2018 een tarief berekend van € 297,73. In de begroting 2018 hebben wij met dit tarief rekening gehouden. Dit betekent een stijging van € 5,00 per aansluiting.

Lastendruk voor de burger

Bovenstaande voorstellen betekent voor een eigenaar van een woning met een WOZ-waarde van € 200.000,00 dat de belastingen en heffingen in 2018 stijgen met ongeveer € 13,50 (OZB + € 6,00, Rioolheffing + € 5,00 en afvalstoffenheffing + € 2,50).

In onderstaand overzicht wordt op basis van de cijfers over 2017 een vergelijking van de lokale lastendruk per gezin gegeven van de gemeenten uit de regio. De gemeenten staan in volgorde van de hoogte van de totale belastingdruk.

Gemeente	OZB-tarief woning	Afvalstoffen- heffing	Rioolheffing	Totaal gemeentelijke woonlasten
Loppersum	0,1874	269,00	345,00	885
Haren	0,4410	196,00	254,00	875
Ten Boer	0,1910	248,00	293,00	862
Appingedam	0,2596	262,00	232,00	840
Delfzijl	0,2126	268,00	280,00	805
Winsum	0,2125	227,00	210,00	783
Groningen	0,1672	328,00	151,00	745
Slochteren	0,1390	237,00	239,00	744
Zuidhorn	0,1703	255,00	163,00	736
Bedum	0,1662	226,00	215,00	728
Gebaseerd op een meerpersoonshuishouding				

Bron: COELO Digitale Atlas 2017.

4.2 Weerstandvermogen en risicobeheersing

In het kader van de aanvragen aanvullende uitkering artikel 12 van de afgelopen jaren is uitgebreid stilgestaan bij de weerstandscapaciteit van de gemeente en is een oordeel gegeven over het weerstandsvermogen.

Met de inspecteur artikel 12 is gesproken over de mogelijkheden voor Ten Boer om risico's die er zijn voldoende af te kunnen dekken zonder weer een beroep op artikel 12 te moeten doen.

In het artikel 12 rapport voor het jaar 2016 zijn de diverse mogelijkheden benoemd.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit per 1-1-2018 bedraagt:

Bestanddeel	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit
Negatieve algemene reserve	-4.000.000	0
Algemene reserve	500.000	0
Onvoorzien	44.000	0
Bestemmingsreserves	75.000	0
Stille reserves	1.000.000	0
Onbenutte belastingcapaciteit	0	0
Totaal	-2.381.000	0

Negatieve algemene reserve

De negatieve algemene reserve is ontstaan door de afboeking op de gronden Woldwijk en het instellen van een voorziening ten behoeve van het plan Dijkshorn.

De negatieve reserve bedraagt na ontvangst van de aanvullende uitkering 2016 € 4 miljoen. In de begroting 2018 en volgende jaren is jaarlijks € 400.000,00 beschikbaar waardoor de negatieve reserve in 10 jaar kan worden afgeboekt.

Algemene Reserve

In de begroting 2018 gaan wij uit van een stand van de algemene reserve van € 500.000,00. Dit is de vrije ruimte naast het af te boeken bedrag aan negatieve reserve.

Onvoorzien

In de begroting 2018 is een bedrag van € 44.000,00 aan onvoorzien opgenomen. De omvang van het bedrag is gebaseerd op de artikel 12 norm. Dit budget is bestemd om incidentele tegenvallers binnen de begroting op te vangen. Daarnaast kan de post onvoorzien worden ingezet voor kleine uitgaven conform de regels KIIA.

Bestemmingsreserves

De omvang van de bestemmingsreserve wordt per 1-1-2018 geraamd op € 1,4 miljoen.

Een bestemmingsreserve is een reserve waar door de raad een bepaalde bestemming aan is gegeven. In principe kan de raad de gegeven bestemming en de omvang aanpassen tot aan het moment dat er verplichtingen worden aangegaan. Als er verplichtingen zijn aangegaan dan is de reserve niet meer vrij besteedbaar.

Een bedrag van € 927.000,00 is bestemd voor de bouw van de nieuwe school.

De bestemmingsreserve Essent ad € 83.000,00 kan pas in 2019 worden besteed. Tegenover deze reserve staat een verstrekte lening Enexis BV. Deze reserve valt bij aflossing (in 2019) van de lening vrij en kan dan pas worden besteed.

Het plusfonds is volledig bestemd en kan niet vrij worden ingezet.

Tegenover de reserve bijdrage regeling dorpshuizen staat een verplichting. Dorpshuizen hebben recht op een bijdrage op grond van deze regeling eens in de 10 jaar.

De reserve WWB-inkomensdeel is een reserve die in het verleden is opgebouwd uit overschotten op de rijksvergoeding die wij krijgen voor bekostiging bijstand. De reserve is de afgelopen jaren gebruikt voor incidentele projecten binnen het taakveld bijstand. Het restant kan meegenomen worden in de berekening van de weerstandscapaciteit.

De reserve zorguitgaven WMO 18+ kan vrijelijk worden bestemd. Dit geldt ook voor de reserve speelvoorzieningen.

Vrij besteedbaar is een bedrag van afgerond € 150.000,00. Bij volledige vrije besteding gaat de gemeente extra risico lopen. Daarom wordt 50% meegenomen in de berekening van de weerstandscapaciteit.

Stille reserves

Stille reserves zijn activa die onder de opbrengstwaarde of tegen nul zijn gewaardeerd. In andere woorden: de boekhoudkundige waarde is lager dan de reële waarde. De activa moeten direct verkoopbaar zijn als men dat zou willen. De winst bij verkoop is eenmalig vrij inzetbaar. De stille reserves van de gemeente Ten Boer worden op voorhand niet meegenomen bij het bepalen van de weerstandscapaciteit omdat ze moeilijk kwantificeerbaar zijn en omdat de meeste activa niet verkoopbaar zijn omdat ze gebruikt worden voor gemeentelijke activiteiten.

Ook bij financiële activa kan sprake zijn van stille reserves. Bij de financiële activa hebben we het over aandelen en deelnemingen. Op onze balans zijn de volgende aandelen en deelnemingen opgenomen.

Enexis Holding	35.527,00
Essent Milieu	1,00
PBE bv	1,00
Vordering Enexis bv	5,00
Verkoop vennootschap bv	5,00
CBL vennootschap bv	5,00
Claim staat vennootschap bv	5,00
Waterleidingbedrijf	1.361,34
Bank Nederlandse Gemeenten	8.775,20
	<u>45.685,54</u>

Bij een eventuele verkoop van de aandelen/deelnemingen kan winst ontstaan. Binnen de vereniging van aandeelhouders (VEGANN) komt de verkoop van de aandelen met enige regelmaat aan de orde. Onze gemeente zou t.z.t. een besluit kunnen nemen om tot verkoop van de aandelen over te gaan. In het kader van de fusie van de gemeente Bellingwedde en Vlagtwedde besloot de laatstgenoemde gemeente in het jaar voorafgaand aan de fusie tot de aankoop van de aandelen Enexis die in bezit waren van Bellingwedde. Hiermee was een transactie gemoeid van € 1,1 miljoen. Bellingwedde beschikte over een even groot aandelenpakket als Ten Boer. De a.s. herindeling met Groningen en Haren kan ook voor ons de mogelijkheid bieden deze stille reserve te gelde te maken. Bij verkoop vervalt de structurele inkomst van de dividenduitkering. Een deel van de opbrengst bij verkoop zou moeten worden gebruikt om dit structurele verlies te compenseren.

In bovenstaande tabel hebben wij € 1 miljoen opgenomen aan stille reserves.

Onbenutte belastingcapaciteit

Bij onbenutte belasting capaciteit dient gedacht te worden aan de ruimte die beschikbaar is binnen het belastinggebied van de gemeente. We hebben het in zijn algemeenheid over structurele ruimte. Er kan sprake zijn van een incidenteel voordeel indien in een bepaald jaar door bijvoorbeeld een groot

project extra bouwleges worden ontvangen. In het kader van de bepaling van de weerstandscapaciteit wordt geen rekening gehouden met incidentele ruimte.

Rioolheffing

Voor de bepaling van de hoogte van de rioolheffing worden de kosten voor 100% meegenomen. Binnen de rioolheffing is daarom geen onbenutte belastingcapaciteit aanwezig.

Afvalstoffenheffing

De opbrengsten afvalstoffenheffing dekken de kosten inzameling en verwerking van het huishoudelijk afval voor 100%. Ook bij de afvalstoffenheffing is geen onbenutte belastingcapaciteit aanwezig.

Onroerende zaakbelasting

In de begroting 2018 is rekening gehouden met een verhoging van de opbrengsten OZB met 1,6%.

Ten Boer zit met de opbrengst OZB op de 140% norm conform de eis die is gesteld door de inspecteur artikel 12.

In het rapport artikel 12 2016 wordt aangegeven dat een verdere verhoging van de OZB naar 150% van het landelijk gemiddelde € 75.000,00 aan extra inkomsten per jaar zal geven.

Hier zit uiteraard ruimte, maar gelet op de belastingdruk die er al is nemen wij deze ruimte niet op in de tabel.

Onbenutte belastingcapaciteit samenvattend

Gelet op bovenstaande kan worden geconcludeerd dat er geen onbenutte belastingcapaciteit beschikbaar is.

Risico's

In de raad van 24 juni 2010 is de nota weerstandsvermogen door de raad vastgesteld. Daarin zijn de belangrijkste risico's beschreven. Jaarlijks worden de risico's in de begroting en jaarrekening geactualiseerd.

Onderstaand geven wij u een actualisatie van de risico's die er zijn voor 2018.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Onze gemeente participeert in een aantal gemeenschappelijke regelingen. Het financiële risico voor de gemeente is dat er niet volledig inzicht is in de financiële positie van de verbonden partij en dat de gemeente geconfronteerd kan worden met hogere bijdragen dan begroot.

2. Bodemsanering

De gemeente werkt mee aan dit provinciale project om inzicht te krijgen in mogelijke ernstig verontreinigde locaties en spoedlocaties (ernstig verontreinigde locaties waarvan de sanering spoedeisend is). De veroorzaker of eigenaar is verantwoordelijk voor verder onderzoek en eventuele sanering. Er kunnen vervolgcosten uit dit project voortvloeien indien de gemeente eigenaar is van een ernstig verontreinigde locatie dan wel dat de provincie een bijdrage vraagt voor het gezamenlijk oplossen van een milieu hygiënisch dan wel dynamisch knelpunt. De kans dat dit zich zal voordoen achten wij klein.

Wij constateren dat er nog steeds problemen zijn bij de voormalige stortplaats Woltersum. Wij gaan er van uit dat eventuele kosten die daar gemaakt moeten worden voor rekening van de provincie en de gemeente Groningen komen.

3. Grondexploitatie

Vanaf 2013 is alleen het plan Dijkshorn nog in exploitatie. Voor het tekort heeft de raad een voorziening ingesteld. In de raadsvergadering van 28 juni 2017 heeft de raad de grondexploitatie Dijkshorn opnieuw besproken en vastgesteld.

Het plan is gebaseerd op een uitgiftetermijn van 10 jaar. Verwachting is dat 25 kavels niet meer zullen worden uitgegeven. Deze zijn in 2016 afgewaardeerd naar € 5,00 per m². Ook de uitgiftebedragen per m² zijn in 2016 aangepast (sluiten beter aan op de prijzen uit de regio).

Het tekort op Dijkshorn bedraagt op basis van de nieuwe berekening 2017 € 6,2 miljoen. Hiervoor is een voorziening ingesteld. Door de besluitvorming in 2016 is het risico op Dijkshorn fors teruggelopen. Het Centrumplan is in 2012 afgesloten. De resterende bouwterreinen moeten de komende jaren nog worden uitgegeven. Een eventueel risico is het niet volledig ontvangen van subsidies en dat terreinen niet worden uitgegeven. Het risico bedraagt de huidige boekwaarde van het plan, groot € 157.000,00.

4. Gronden (nog niet in exploitatie)

In de jaarrekening 2012 zijn de gronden Woldwijk afgewaardeerd naar landbouwwaarde.

Gerekend is met een bedrag van € 3,50 per m². De totale waarde bedraagt € 1.307.000,00.

De waardering van € 3,50 per m² is gebaseerd op een door een derde partij uitgebrachte taxatierapport. Risico is een verdere daling van waarde landbouwgronden. Op dit moment is dat niet aan de orde.

5. Openeinde regelingen

Binnen onze begroting kennen we een aantal openeinde regelingen. Kenmerk van zo'n regeling is dat het moeilijk voorspelbaar is of de werkelijke uitgaven in de pas blijven lopen bij de raming doordat de mate van gebruik vooraf niet duidelijk is. Regelingen waarbij wij risico lopen zijn: WMO huishoudelijke hulp en woon- en leefvoorzieningen, WWB-inkomensdeel en het leerlingenvervoer.

We zien een stabilisatie bij het aantal aanvragen WWB-inkomensdeel. Het risico tot nu toe is maximaal 7,5% van de rijksvergoeding die wij krijgen. Daar overheen kan de gemeente een beroep doen op een aanvullende uitkering (vangnetregeling). Daarnaast is voor de uitvoering WWB-inkomensdeel een reserve gevormd waardoor een overschrijding kan worden opgevangen. De omvang van de reserve per 1-1-2018 wordt geraamd op € 10.000,00.

We zien dat het beroep op de regelingen WMO-voorzieningen stabiliseert. De budgetten sociaal domein die staan opgenomen in de begroting 2018 zijn gebaseerd op de inhoud van de notitie "Ontwikkelingen sociaal domein" die is besproken en vastgesteld in de raad van 27 september 2017. Hiermee lijken de budgetten voldoende in de begroting te zijn opgenomen. We hebben een risicoreserve WMO 18+ opgenomen van € 83.000,00.

Het budget voor leerlingenvervoer hebben wij in de begroting 2017 op basis van de feitelijke ontwikkelingen aangepast. Het is lastig in te schatten hoeveel kinderen gebruik gaan maken van deze voorziening m.i.v. het schooljaar 2018/2019. Voor het lopend schooljaar is verwachting dat het beschikbare budget voldoende is.

6. Onderhoud gemeentelijke bezittingen

In de begroting 2018 zijn de onderhoudsbudgetten opgenomen conform de notitie beheerplannen die is opgesteld in het kader van het artikel 12 traject. Het risico voor te lage onderhoudsbudgetten in de begroting is daardoor geminimaliseerd.

7. Het sociaal domein

Met ingang van 2015 heeft het rijk taken overgedragen aan de gemeente. Het betreft hier taken WMO/AWBZ, Jeugdzorg en Participatiewet. Door de raad is op 27 september 2017 de nota "Ontwikkelingen Sociaal Domein" besproken en vastgesteld. De bestaande budgetten voor de uitvoering taken sociaal domein zijn op basis van feitelijke ontwikkelingen geactualiseerd.

We hebben een reserve Zorguitgaven WMO 18+. De omvang van deze reserve bedraagt € 83.000,00. Deze reserve is bestemd voor afdekking risico's binnen het taakveld WMO/AWBZ.

Voor eventuele tekorten jeugdzorg hebben wij geen reserve meer beschikbaar.

De reserve die we hadden voor afdekking risico's jeugdtaken is toegevoegd aan de algemene reserve op verzoek van de inspecteur artikel 12. Ging om een bedrag van € 174.000,00. We zien dat er bij het RIGG tekorten gaan ontstaan. In de begroting 2018 houden wij rekening met een tekort van

€ 161.000,00. Daarmee lijkt het risico tekorten op jeugdzorg te zijn afgedekt.
De uitvoering van de taken participatiewet brengt nauwelijks risico's met zich mee.

8. Garanties leningen

In de nota weerstandsvermogen is het onderdeel "Garanties leningen" niet opgenomen. De gemeente loopt een risico dat er een aanspraak wordt gedaan op de verstrekte garanties. Wij achten de kans bij ongewijzigd beleid klein dat dit zich gaat voordoen. Een groot deel van de verstrekte garanties valt onder de borgstelling van de Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw. De afgelopen jaren is er geen beroep gedaan op de verstrekte garantstellingen.

9. Gebouw Sportlaan 2 Ten Boer

Het risico ten aanzien van de boekwaarde is komen te vervallen doordat dit jaar is besloten € 117.000,00 af te boeken op de boekwaarde. In afwachting van besluitvorming over mogelijke verkoop van het gebouw is er geen onderhoudsbedrag opgenomen in de begroting. Wel staat in de begroting een bedrag van € 2.500,00 jaarlijks aan toevoeging reserve bijdrageregeling dorpshuizen. Onderhoud kan uit dit bedrag gedekt worden.

10. Boerderij en woning Woldwijk

Bij de verwerving van de gronden Woldwijk in 2006/2007 zijn ook de boerderij en bijbehorende woning gekocht. De boerderij en de woning staan op de balans (boekwaarde 1-1-2018) van de gemeente voor respectievelijk € 363.000,00 en € 104.000,00. Samen € 467.000,00. Jaarlijks wordt er € 16.000,00 afgeschreven op de boekwaarde. De panden zijn langdurig ondergebracht in de coöperatie Woldwijk. Het risico op boekwaardeverlies bij verkoop op termijn lijkt daarmee gering.

11. De Lessenaar Ten Post

De openbare basisschool De Lessenaar te Ten Post is in 2014 gesloten, waardoor het gebouw is teruggevallen naar de gemeente. Het gebouw heeft een boekwaarde van € 122.000,00 per 1-1-2018. Bij verkoop is het de vraag of de opbrengst voldoende zal zijn om de boekwaarde en bijkomende kosten te dekken.

12. Bibliotheek

De bezuiniging op de bibliotheek is verlaagd naar € 20.000,00. Van dit bedrag wordt € 7.000,00 opgelost door biblionet. Blijft over een bedrag van € 13.000,00. De dekking van dit bedrag voor 2018 vindt plaats uit de extra middelen die worden ontvangen i.v.m. de herindeling. De verdere ontwikkeling van de bibliotheek wordt meegenomen in de diverse harmonisatie vraagstukken herindeling.

13. Gemeentehuis

Door de raad van Ten Boer is op 27 mei 2015 de saneringsbegroting vastgesteld. Een onderdeel van deze saneringsbegroting is een saneringstaakstelling op het gemeentehuis van € 20.000,00 te realiseren ingaande 2017. In de begroting 2018 is dit bezuinigingsbedrag opgenomen. De bezuiniging zal, in afwachting van plannen voor het gemeentehuis na herindeling, niet worden gerealiseerd in 2018. Dekking vindt plaats uit de herindelingsmiddelen die de gemeente in 2018 gaat ontvangen. Bij een mogelijke verkoop na herindeling zal een boekwaarde verlies van naar verwachting ongeveer € 230.000,00 optreden. Deze kosten kunnen na herindeling gedekt worden uit de herindelingsmiddelen die de nieuwe gemeente krijgt. De lasten die daarbij vrijvallen zijn dekkingsmiddel voor het bezuinigingsbedrag van € 20.000,00.

14. Sociale werkvoorziening

Er is financieel een risico voor de gemeente ten aanzien van de mensen die uit Ten Boer in de sociale werkvoorziening werkzaam zijn. Het budget dat de werkvoorzieningschappen van het rijk (via de gemeente waar het schap gehuisvest is) ontvangen loopt gestaag terug op basis van macro ontwikkelingen m.b.t. de uitstroom van mensen die geplaatst zijn bij werkvoorzieningsschappen.

Verwachting is dat de uitstroom van mensen die geplaatst zijn vanuit onze gemeente niet gelijk op gaat met de gemiddelde landelijke uitstroom. De uitstroom vanuit Ten Boer is lager dan het landelijke gemiddelde. De bijdrage (het verschil tussen loonkosten en rijksbijdragen) die de gemeente moet betalen zal daardoor stijgen. In de begroting 2018 en meerjarenraming is rekening gehouden met een risico oplopend met € 5.000,00 per jaar. De praktijk zal moeten uitwijzen of dit voldoende is.

15. Bibliotheek: compensatie bezuinigingen provincie

In VGG-verband wordt er gewerkt aan een gezamenlijk opdrachtgeverschap vanuit de 22 gemeenten aan Biblionet Groningen, met gevolgen voor de begrotingssystematiek. Omdat dit werk nog niet is afgerond, hanteert Biblionet voor de begroting 2018 dezelfde opzet als in 2017. De inzet is dat 'de huidige activiteiten zoveel mogelijk worden voortgezet'. Er zit echter spanning tussen enerzijds het beschikbare budget en anderzijds de huidige activiteiten zoveel mogelijk voortzetten. Tot en met 2016 gebruikte Biblionet een deel van de provinciale subsidie voor de kosten van de bedrijfsvoering van de lokale bibliotheken. Op basis van de nieuwe rolverdeling gebaseerd op de Wet Stelsel Openbare Bibliotheken (WSOB, van kracht geworden op 1 januari 2015) subsidieert de Provincie Groningen Biblionet in de cultuurperiode 2017-2020 voor de uitvoering van de wettelijke provinciale taken: IBL (interbibliothecair leenverkeer) en steunfunctietaken (netwerктаak en gemeenschappelijk agenda). Daarnaast kan Biblionet aanspraak doen op het budget voor ontwikkeling van innovatie voor bibliotheekwerk.

Vanaf 2018 komen alle kosten voor bedrijfsvoering integraal voor rekening van de gemeenten. Andere oorzaken van verschil in inkomsten en uitgaven zijn verder ontbreken prijscompensaties op subsidie, terugloop in ledental en investeringen in nieuwe programmalijnen. Inmiddels is de begroting 2018 van Biblionet ontvangen. Er is als gevolg van de verlegging en verlaging van de provinciale subsidie voor 2018 een tekort van ca. € 6.000. In 2018 vangt Biblionet dit nog op met een in het verleden gevormde bestemmingsreserve Ten Boer. Dit tekort heeft een structureel karakter. In het kader van de herindeling zijn er gesprekken gestart met Groningen over de onderbrenging van de bibliotheek in het Groninger Forum. Uitgangspunt voor deze toekomstige ontwikkeling is de instandhouding van de bibliotheek in Ten Boer.

16. Proces Wierden en Borgen

Wierden en Borgen heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag rioolheffing 2014 en volgende jaren. Met Wierden en Borgen en met de adviseurs van Wierden en Borgen zijn de afgelopen jaren diverse gesprekken gevoerd, zowel ambtelijk als bestuurlijk, om tot afspraken te komen m.b.t. afwikkeling van het bezwaar. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouwing van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. Het proces loopt nog. Wij zijn van mening dat het bezwaar ongegrond is. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Hierdoor kan het nog lang onduidelijk zijn wat uiteindelijk de uitkomst van de uitspraak op het bezwaar zal zijn. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken.

17. Kunstgrasvelden

Het afgelopen jaar is er ophef ontstaan over mogelijke gevolgen kunstgrasvelden (met granulaatvulling) voor de gezondheid. Het RIVM heeft aangegeven dat er geen gezondheidsrisico's zijn. Inmiddels spitst de discussie zich toe op de milieuaspecten van het rubbergranulaat. Er is een onderzoek gaande op deze aspecten. Uitkomsten zijn nog onbekend. Risico is dat wellicht het rubbergranulaat van de beide velden moet worden vervangen.

18. Openbare ruimte in relatie tot grootschalig versterking

Het uitvoeren van de versterkingsopgave in het kader van de aardbevingsproblematiek kan ook gevolgen hebben voor de openbare ruimte. Naast herstel van de opgetreden schade (die voor

rekening van veroorzaker zal zijn) kan het ook zijn dat wij als gemeente dan ook werkzaamheden willen uitvoeren in het openbare gebied. Denk aan: ander wegprofiel, meer / minder andere invulling openbaar groen e.d. Hieraan kunnen behoorlijke kosten kleven.

19. Ontwikkeling algemene uitkering

De inhoud van de circulaire gemeentefonds heeft een positief effect gehad op de algemene uitkering en de begroting 2018 en volgende jaren van Ten Boer. Dit komt o.a. doordat de rijksuitgaven hoger worden ingeschat dan in voorgaande circulaire. Door het principe van samen de trap op en af profiteren gemeenten hier van. Hierin schuilt het risico dat de rijksuitgaven toch minder zullen stijgen dan verwacht en dat daardoor de algemene uitkering weer iets zal gaan dalen. Hoeveel is niet in te schatten.

20. Verstrekte garanties

Onderstaand een overzicht van de verstrekte garanties.

Woningstichting Wierden en Borgen		
Hoofdsom	Restant	Garantie
907.195	701.605	50%
1.568.428	188.630	50%
5.000.000	5.000.000	50%
1.179.828	1.179.828	50%
2.000.000	2.000.000	50%
2.300.000	2.300.000	50%
<u>12.955.451</u>	<u>11.370.063</u>	

Stichting Woonzorg Nederland		
Hoofdsom	Restant	Garantie
1.406.000	1.218.533	50%
5.437.000	4.712.067	50%
<u>6.843.000</u>	<u>5.930.600</u>	

Stichting Biblionet Groningen		
Hoofdsom	Restant	Garantie
650.000	579.607	100%
350.000	318.052	100%
<u>1.000.000</u>	<u>897.659</u>	

Risico's vertaald in geld

In onderstaande tabel worden de benoemde risico's vertaald in bedragen. Het op geld zetten van de risico's is moeilijk gelet op het karakter van risico's.

Wat belangrijk is, is dat onderkend wordt dat er risico's zijn en dat een deel van het vrije vermogen aan de kant wordt gezet om risico's af te dekken.

Bij de bepaling van de kans per risico zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

5%	Minimale kans
30%	Komt 1 maal per 2-5 jaar voor
90%	Komt 1 maal per jaar voor
100%	Komt meerdere keren per jaar voor

	Omschrijving risico	Kans	Financieel gevolg	Reëel gevolg
1	Gemeenschappelijke regelingen	90%	<50.000	45.000
2	Bodemsanering	5%	>100.000 <500.000	25.000
3	Grondexploitatie	30%	<200.000	60.000
4	Gronden (niet in exploitatie)	0%	0	0
5	Openeinde regelingen	30%	<50.000	15.000
6	Onderhoud gemeentelijke bezittingen	30%	<50.000	15.000
7	Het sociaal domein	90%	Tussen 0 en 100.000	45.000
8	Garanties leningen	5%	<200.000	10.000
9	Gebouw Sportlaan 2 Ten Boer	0%	0	0
10	Boerderij en woning Woldwijk	30%	<200.000	60.000
11	De Lessenaar Ten Post	30%	<50.000	15.000
12	Bibliotheek	0%	0	0
13	Gemeentehuis	0%	0	0
14	Sociale werkvoorziening	30%	<100.000	30.000
15	Bibliotheek bezuinigingen provincie	30%	PM	PM
16	Proces Wierden en Borgen	0%	PM	PM
17	Kunstgrasvelden	30%	PM	PM
18	Openbare ruimte irt grootschalige versterking	90%	PM	PM
19	Ontwikkeling algemene uitkering	5%	<100.000	5.000
20	Verstrekke garanties	5%	<1.000.000	50.000
	Totaal			375.000

Financiële kengetallen

Algemeen

Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat met ingang van de jaarstukken 2015 in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vijf financiële kengetallen opgenomen dienen te worden. Deze kengetallen geven op eenvoudige wijze inzicht in de financiële positie van de gemeente.

Deze kengetallen hebben geen functie als normeringinstrument in het kader van het financieel toezicht door de provincies.

Definities kengetallen

Hieronder wordt aangegeven welke vijf financiële kengetallen opgenomen moeten worden en wat de kengetallen inhouden.

Netto schuldquote

Het kengetal “netto schuldquote”, ook wel bekend als de netto schuld als aandeel van de inkomsten, zegt het meest over de financiële vermogenspositie van een gemeente/GR. De netto schuldquote geeft aan of een gemeente/GR investeringsruimte heeft of juist op zijn tellen moet passen. Daarnaast zegt het kengetal ook wat over de flexibiliteit van de begroting. Hoe hoger de schuld is, hoe meer kapitaallasten er zijn (rente en aflossing) waardoor een begroting minder flexibel wordt. De netto schuldquote geeft daarmee een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossing op de exploitatie. In de berekening wordt niet meegenomen waarvoor de schulden zijn aangegaan.

Voor de berekening van de netto schuldquote wordt de netto schuld gedeeld door het totaal van de inkomsten binnen de exploitatie.

Solvabiliteitsratio

De “solvabiliteitsratio” geeft de mate aan waarmee de gemeentelijke bezittingen zijn betaald met eigen middelen. Anders gezegd: het aandeel van het eigen vermogen in het totaal vermogen. Hoe hoger de verhouding eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen, hoe gezonder de gemeente/GR.

Voor de berekening van de solvabiliteitsratio wordt het eigen vermogen gedeeld door het totaal vermogen.

Structurele exploitatieruimte

Het financiële kengetal “structurele exploitatieruimte” geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte binnen de vastgestelde begroting is. Daarnaast geeft dit kengetal ook aan of de gemeente/GR in staat is om structurele tegenvallers op te vangen dan wel of er nog ruimte is voor nieuw beleid.

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van structurele lasten en baten en het saldo van structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves te delen door de totale baten.

Grondexploitatie

Het financiële kengetal “grondexploitatie” geeft aan hoe groot de grondpositie (boekwaarde) is ten opzichte van de jaarlijkse baten. Wanneer een gemeente grond tegen de veel lagere prijs van landbouwgrond heeft aangekocht, loopt ze veel minder risico dan wanneer er dure grond is aangekocht.

Voor de berekening van dit kengetal wordt de boekwaarde van niet in exploitatie genomen bouwgronden en de boekwaarde van bouwgronden in exploitatie gedeeld door de totale baten.

Belastingcapaciteit

De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomst. Het kengetal “lokale lasten” wordt berekend aan de hand van het gemiddeld OZB-tarief. Een hoog gemiddelde OZB-tarief ten opzichte van het landelijk gemiddelde geeft aan in hoeverre de gemeente al gebruik heeft moeten maken van deze optie en dus ook beperkt is in het verkrijgen van extra inkomsten. De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen, wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten. Het Coelo publiceert ieder jaar deze lasten in de Atlas van de lokale lasten. Onder de woonlasten worden verstaan de OZB, de rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een woning met gemiddelde waarde in die gemeente.

Voor de berekening van de belastingcapaciteit worden de totale woonlasten van meerpersoonshuishoudens gedeeld door het landelijk gemiddelde van deze woonlasten van het jaar hiervoor.

Overzicht kengetallen

Voor de gemeente Ten Boer zien de financiële kengetallen er als volgt uit:

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Netto schuldquote	136,92%	150,84%	96,06%
Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	135,29%	147,30%	92,69%
Solvabiliteitsratio	-58,52%	-49,49%	-7,62%
Structurele exploitatieruimte	28,71%	1,40%	1,33%
Grondexploitatie	22,69%	23,37%	22,59%
Belastingcapaciteit	124,13%	123,28%	124,13%

Toelichting op de kengetallen

Door de gezamenlijke provinciale toezichthouders is besloten om voor het verkrijgen van een goed beeld en duiding van de kengetallen aan te sluiten voor de signaleringswaarden zoals die kunnen worden afgeleid uit de stresstesten voor gemeenten. Er is gekozen voor de indeling in drie categorieën (A,B of C), zonder hieraan een kwalificatie/normering te verbinden. Dit vanwege het argument dat de kengetallen in samenhang moeten worden gezien en een oordeel per kengetal niet gepast zou zijn. Aan de gemeenten wordt overgelaten om een beoordeling van de kengetallen in relatie tot de financiële positie te geven. Wel kan over het algemeen worden gesteld dat categorie A het minst risicovol is en categorie C het meest risicovol.

In de tabel hieronder (van de provinciale toezichthouders) is te zien welke waarden bij welke categorie (A, B of C) horen.

Kengetal	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote			
a. zonder correctie doorgeleende gelden	<90%	90-130%	>130%
b. met correctie doorgeleende gelden	<90%	90-130%	>130%
2. Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
3. Grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
4. Structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
5. Belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

De provinciale toezichthouders geven aan dat de kengetallen niet van invloed zijn op de toezichtvorm (repressief of preventief begrotingstoezicht). Het criterium daarvoor blijft het structureel en reëel sluitend zijn van de (meerjaren)begroting, zoals opgenomen in artikel 203 van de Gemeentewet.

De ratio's schuldquote vallen met ingang van het begrotingsjaar 2018 in categorie B. We zien een neerwaartse lijn. Dit heeft te maken met de afronding van de artikel 12 status in 2016 met een beschikking van € 7 miljoen waardoor de schuldpositie een stuk beter is geworden.

Ook voor de solvabiliteitsratio geldt dat de afronding van het artikel 12 traject een positief effect heeft op de uitkomst van de berekening. De uitkomst is nog wel steeds negatief omdat de gemeente nog een opdracht heeft om de negatieve reserve de komende jaren weg te werken.

De structurele exploitatieruimte was in de jaarrekening 2016 fors positief. Dit komt door de gevolgen van de saneringsoperatie waardoor er ruimte ontstond binnen de begroting in de aanloop naar de taakstelling in 2018 om jaarlijks € 400.000,00 ruimte te hebben om de negatieve reserve af te boeken. Voor 2018 is de ratio positief. De meerjarenraming geeft aan dat de ruimte de komende jaren groter wordt. En daarmee stijgt dit kengetal.

De ratio voor de grondexploitatie zit redelijk op de norm.

De uitkomst ratio belastingcapaciteit ligt boven de 105%. Dit komt doordat de gemeente Ten Boer in het kader van artikel 12 het OZB-tarief heeft moeten verhogen naar 140% van de landelijke norm en de tarieven voor afval en riolen 100% kostendekkend moest hebben. Dit zal de komende jaren zo blijven.

Conclusie weerstandsvermogen

Het artikel 12 traject is afgerond en binnen de begroting is ruimte gevonden om de negatieve reserve van € 4 miljoen in 10 jaar af te boeken. Er blijft dan aan weerstandscapaciteit beschikbaar een bedrag van afgerond € 1,6 miljoen.

We zien dat de begroting 2018 en de meerjarenbegroting 2019 – 2022 financiële ruimte onder aan de streep hebben.

De hiervoor benoemde risico's tellen op tot een bedrag van € 375.000,00. Met daarbij een aantal PM-posten.

Gelet op bovenstaande is het weerstandsvermogen voldoende om kleine tegenvallers op te kunnen vangen. Het blijft belangrijk om de vinger aan de pols te houden en daar waar mogelijk financiële middelen toe te voegen aan de algemene reserve.

4.3 Onderhoud Kapitaalgoederen

Inleiding

In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen worden de kaders weergegeven voor de inrichting van het onderhoud en het beoogde onderhoudsniveau voor het openbaar groen, water, wegen, bruggen en straatmeubilair, riolering en gebouwen. Daarbij wordt de normkostensystematiek en het meerjarig budgettaire beslag aangegeven.

In 2010 is voor het eerst samen met inwoners van onze gemeente de openbare ruimte geschouwd conform de Beheer Openbare Ruimte Gemeente Ten Boer (BORG Ten Boer) systematiek. Het resultaat van BORG is meegenomen in de diverse beheerplannen.

In het kader van het onderzoek artikel 12 zijn alle beheerplannen in 2014/2015 geactualiseerd en verwerkt in de begroting.

Openbaar Groen

Beleid bij onderhoud groen

De wijze van beheer van het openbaar groen is vastgelegd in het groenbeheerplan. Hierin is opgenomen hoe frequent en op welke wijze het groen wordt onderhouden. Binnen de dorpskernen wordt het groen intensiever beheerd dan in het buitengebied. Bij het onderhoud aan het openbaar groen wordt conform politiek beleid selectief gebruik gemaakt van onkruidbestrijdingsmiddelen.

Het openbaar groen wordt voor een gedeelte beheerd door medewerkers van de gemeentelijke post Ten Boer. Het maaien van het gazon in het plantsoen wordt jaarlijks uitbesteed. Voor het overige deel worden aannemers en het werkvoorzieningsschap Fivelingo onder directievoering van de gemeentelijke beheerder ingeschakeld.

Meerjarenplanning

De budgetten worden jaarlijks geactualiseerd op basis van het werkelijk uit te voeren beheer en de te beheren oppervlakten. Hierin zijn geen renovatiebudgetten opgenomen omdat deze geïntegreerd met de reconstructies van wegen en rioleringen worden uitgevoerd en gefinancierd.

Areaaluitbreidingen en areaalomvormingen worden meegenomen in de begroting.

Financiering groenonderhoud

Het onderhoud van het openbaar groen is een onderdeel van het Model Groningen – Ten Boer. De afdeling Stadsbeheer van de gemeente Groningen verzorgt het onderhoud. Er is een dienstverleningsovereenkomst vastgesteld waarin omvang en bedragen zijn vastgelegd. Voor 2018 gaat het om een bedrag van € 259.620,00 aan loonkosten en € 113.675,00 aan uitvoeringskosten (o.a. personeel derden).

Wegen

Beleid bij onderhoud wegen

De openbare verhardingen zijn opgenomen in een geautomatiseerd beheerpakket.

Het uitgangspunt van het beleid bij het onderhouden van de wegen welke in beheer zijn van de gemeente is: het handhaven van een goed, veilig en beheersbaar wegensysteem en het in stand houden van de huidige wegenstructuur. Dit op basis van een beheersplan welke jaarlijks wordt geactualiseerd.

Met ingang van 2011 hebben wij de beschikking over een volledig geactualiseerd beheerplan wegen.

Doel onderhoudsplan

Het doel van een onderhoudsplan is om aan te geven waar, wanneer en welke maatregelen zullen moeten worden uitgevoerd om als beheerder een goed kwalitatief en veilig wegensysteem in stand te kunnen houden, rekening houdend met de financiële behoeften voor het onderhoud bij uitvoering van het plan of van alternatieven daarvan.

Normkostensystematiek

Op basis van algemeen geldende normen en kengetallen, verkregen van externe deskundigen, welke jaarlijks worden geactualiseerd, wordt een gedegen kostenraming gemaakt voor al het kleinschalige en grootschalige onderhoud van elk wegvak in de gemeente.

Soorten onderhoud en bekostiging

We onderscheiden klein onderhoud en reconstructies.

Het klein onderhoud bestaat o.a. uit: aanbrengen van slijtlagen, dichten scheuren, plaatselijk herstel e.d.

Voor het klein onderhoud is budget opgenomen in de begroting.

Voor reconstructies van wegen dient de raad aparte kredieten beschikbaar te stellen.

Gevolgen artikel 12 status

Tijdens het onderzoek artikel 12 voor het jaar 2014 is naar voren gekomen dat onze gemeente ten onrechte groot onderhoud heeft geactiveerd. Dit is niet toegestaan. Het beheerplan onderhoud wegen is in het kader van dit onderzoek geactualiseerd met als uitgangspunt een onderhoudsniveau C. Hiermee voldoet het beheerplan aan de artikel 12 norm. Doordat het huidige onderhoudsniveau boven de C-norm ligt kunnen we de komende jaren volstaan met het bestaande onderhoudsbudget in de begroting. Vanaf 2019 is een hoger budget nodig omdat we vanaf dat jaar op C-niveau zitten en er voor moeten zorgen dat dit onderhoudsniveau gehandhaafd blijft. In onze meerjarenraming hebben we daarom het onderhoudsbudget ingaand 2019 verhoogd met € 200.000,00.

Door bovenstaande wordt het groot onderhoud opgevangen binnen het beschikbare begrotingsbudget.

Openbare verlichting

In 2016 is een nieuw beleidsplan openbare verlichting opgesteld. Om uitwisselen van de versleten masten verspreid over de verschillende jaren uit te voeren is een jaarlijks investeringsbudget van € 20.000,00 beschikbaar binnen het investeringsplan 2018-2021. Naast een jaarlijks investeringsbedrag is voor onderhoud jaarlijks een bedrag van € 10.000,00 beschikbaar.

Kunstwerken

In het kader van het onderzoek artikel 12 is een beheerplan kunstwerken (beweegbare en vaste bruggen en steigers) opgesteld. De financiële gevolgen van dit plan zijn opgenomen in de begroting. Voor onderhoud wordt jaarlijks een budget van € 60.000,00 gestort in een voorziening waaruit het

onderhoud wordt betaald. In het meerjareninvesteringsplan zijn voor 2018 en 2019 budgetten opgenomen i.v.m. te plegen vervangingen.

Gemeentelijk Water- en Riolerings Plan (GWRP)

Beleid GRWP

In de raadsvergadering van 27 januari 2016 is het Gemeentelijk Water- en Riolerings Plan 2016 t/m 2022 (GWRP) vastgesteld.

De volgende onderdelen zijn opgenomen in het nieuwe GWRP:

- actualisatie beheergegevens;
- vervangingsplanning riolering;
- onderhouds- en reparatieplan riolering;
- Waterplan geïntegreerd in het GRP;
- ambities van het Waterplan.

Kosten GRWP en rioolheffing

In het GWRP zijn de vervangingsinvesteringen en is het onderhoud opgenomen.

Bij de behandeling van de belastingvoorstellen 2018 wordt aan de raad een uitvoerings- en dekkingsplan rioleringen voorgelegd.

In het GWRP dat in januari 2016 is vastgesteld staat voor 2018 een tarief rioolheffing opgenomen van € 297,73.

Gemeentelijke gebouwen

Beleid onderhoud gemeentelijke gebouwen

De gemeentelijke gebouwen bestaan uit (basis)scholen, sporthal, gymnastiekzalen, zwembad, gemeentehuis en gemeentewerf.

Het onderhoud van de gebouwen is opgenomen in meerjarige investerings- en onderhoudsplannen (MIOP).

In het kader van artikel 12 zijn in 2015 de onderhoudsplannen geactualiseerd en naar een onderhoudsniveau C gebracht. De gevolgen van deze actualisatie zijn verwerkt in de begroting.

Onderhoud sportgebouwen

Voor het dagelijks en groot onderhoud van de sporthal en het gymlokaal staat een budget in de begroting van € 25.000,00. Dit bedrag wordt jaarlijks gestort in een voorziening. Uit deze voorziening wordt het onderhoud bekostigd.

Onderhoud gemeentehuis, buitendienst en brandweer

Voor het dagelijks en groot onderhoud van het gemeentehuis, en de gebouwen buitendienst en brandweer staat een budget in de begroting van € 75.000,00. Dit bedrag wordt jaarlijks gestort in een voorziening. Uit deze voorziening wordt het onderhoud bekostigd.

Sportvelden en tennisbanen

Sportvelden

In het kader van artikel 12 is in 2015 het meerjaren investerings- en onderhoudsplan voor de sportvelden geactualiseerd en naar een onderhoudsniveau C gebracht.

Voor het onderhoud van de sportvelden staat een budget opgenomen in de begroting. Dit onderhoudsbudget is voldoende voor het dagelijks onderhoud.

Voor het groot onderhoud is in de begroting een jaarlijks budget opgenomen van € 35.000,00. Dit bedrag wordt gestort in een voorziening groot onderhoud. De planning van het groot onderhoud heeft betrekking op 8 velden waaraan eens in de 15 jaar groot onderhoud moet worden gepleegd.

Tennisbanen

In het kader van de opstelling van de saneringsbegroting is o.a. gekeken naar de afspraken die zijn gemaakt met de tennisvereniging in Ten Boer over de bijdrage van de gemeente in de reconstructie van de tennisbanen. Besloten is om jaarlijks te sparen om het mogelijk te maken dat de gemeente in 2022 maximaal € 132.000,00 kan bijdragen in de eerstvolgende reconstructie.

Vanaf 2017 bedraagt de jaarlijkse toevoeging aan de spaarvoorziening € 7.500,00.

Speelvoorzieningen

Het onderhoud en de vervanging van speelvoorzieningen is ook in het kader van het onderzoek artikel 12 onder de loep genomen. Er is een onderhouds- en vervangingsplan opgesteld.

In het kader van de bezuinigingen is besloten om geen budget voor vervanging op te nemen in de begroting. Het onderhoudsbudget is wel op peil gebracht. Jaarlijks is hiervoor beschikbaar een bedrag van € 49.000,00. Afsproken is dat overschotten op dit onderhoudsbudget worden gestort in een reserve waaruit eventueel vervanging kan worden bekostigd.

Tabel beheerplannen

	Plan aanwezig?	Wanneer vastgesteld?	Loopt tot en met	Ramingen reëel?	Achterstallig onderhoud?	Onderhoudsvoorziening?	Onderhoudsreserve?
Groen	Ja	Jaarlijkse actualisatie	PM	Ja	Nee	Nee	Nee
Wegen	Ja	2015	2019	Ja	Nee	Nee	Nee
Openbare verlichting	Ja	2009	2025	Ja	Nee	Nee	Nee
Kunstwerken	Ja	2015	2024	Ja	Nee	Ja	Nee
Riolering	Ja	2010, actualisatie eind 2015	2034	Ja	Nee	Ja	Nee
Gebouwen gemeentehuis en buitendienst	Ja	2015	2024	Ja	Nee	Ja	Nee
Gebouwen sportaccommodaties	Ja	2015	2024	Ja	Nee	Ja	Nee
Sportvelden	Ja	2015	2029	Ja	Nee	Ja	Nee
Tennisbanen	Ja	2015	2022	Ja	Nee	Ja	Nee
Speelvoorzieningen exclusief vervanging	ja	2015	PM	Ja	Nee	Nee	Ja

4.4 Financiering

Algemeen

Artikel 13 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) schrijft gemeenten voor om een financieringsparagraaf bij de begroting en de rekening op te nemen. In de financieringsparagraaf staat een uiteenzetting over de uitvoering van de financieringsfunctie van de gemeente. De paragraaf hangt tevens samen met de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido).

De financieringsparagraaf is samen met het treasurystatuut en de Wet fido (financiering decentrale overheden) een belangrijk instrument voor het transparant maken en daarmee voor het sturen, beheersen en controleren van “treasury”.

Treasury is het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

In het treasurystatuut van de gemeente Ten Boer, dat op 30 maart 2011 door de raad is vastgesteld, zijn de uitgangspunten, de doelstellingen en de beleidsmatige en organisatorische kaders (inclusief toezicht op de uitvoering van treasury) bepaald. De financiering- en beleggingsactiviteiten van de gemeente Ten Boer vinden plaats binnen het formele kader van het treasurystatuut

Risicobeheer

Het treasurybeleid van onze gemeente is erop gericht binnen de financiële mogelijkheden van onze gemeente een zo optimaal mogelijk rendement te verkrijgen dan wel de lasten zo veel mogelijk te reduceren. Hierbij moeten de risico's zo goed mogelijk worden beheerd. De waarde van financiële activa dient zo min mogelijk gevoelig te zijn voor marktbevingen. Uitzettingen in de vorm van aandelen worden niet verricht, met uitzondering van aankopen uit hoofde van de publieke taak. Het huidige beleid zal in 2018 worden voortgezet.

Renterisico's

Kasgeldlimiet

Jaarlijks dient de kasgeldlimiet te worden berekend. Het betreft een percentage (8,5%) van het totaal van de begroting. Indien deze kasgeldlimiet structureel wordt overschreden dient de kortlopende schuld omgezet te worden in een langlopende schuld.

De berekening van de kasgeldlimiet voor de begroting 2018 is als volgt:

Begrotingstotaal:	€	17.400.000,00
Het door de minister vastgestelde percentage		8,5%
Kasgeldlimiet	€	1.479.000,00

Renterisico van de vaste schuld, c.q. de renterisiconorm

Voor het beheersen van de renterisico's op de lange termijn dient de gemeente de uit de vaste schuld voortvloeiende risico's vanwege schuldvernieuwing te relateren aan de omvang van de begrotingslasten. Jaarlijks mag de gemeente over maximaal 20% een risico lopen.

Het renterisico dat de gemeente in enig jaar loopt, is onder andere afhankelijk van nieuw aan te trekken financiering in de komende jaren.

Het renterisico van onze gemeente op de vaste schuld is regelmatig gespreid over de jaren. In 2006 is besloten alle leningen in 1 keer af te lossen en daarvoor in de plaats 1 nieuwe lening af te sluiten. In 2007 is een lening van € 6.000.000,- afgesloten voor aankoop gronden en in 2008 en 2011 zijn leningen afgesloten van € 3.000.000,00 voor de financiering van diverse projecten. In 2013 is een lening aangetrokken van € 3.000.000,00. De aflossing van de leningen is regelmatig gespreid over de jaren waardoor er geen renterisico wordt gelopen.

Tabel renterisiconorm en renterisico's vaste schuld

	Begroting
1a Renteherziening op vaste schul o/g	0
1b Renteherziening op vaste schuld u/g	0
2 Netto renteherziening op vaste schuld (1a-1b)	0
3a Nieuwe aan te trekken vaste schuld	0
3b Nieuwe te verstrekken lange leningen	0
4 Netto nieuw aan te trekken vaste schuld (3a-3b)	0
5 Te betalen aflossingen	1.549.620
6 Herfinanciering (laagste van 4 en 5)	1.549.620
7 Renterisico op vaste schuld (2+6)	1.549.620
8 Lasten begroting 2018	17.435.945
9 Het normpercentage	20%
10 Renterisiconorm (8*9)	3.487.189
11 Ruimte (+) Overschrijding (-) (10-7)	1.937.569

Financieringspositie

Bij de financiering van de gemeentelijke activiteiten en investeringen wordt uitgegaan van integrale financiering. Dit wil zeggen dat gekeken wordt naar de totale financieringsbehoefte van de gemeente.

Wij verwachten de komende jaren een paar kleine investeringen te doen. De bouw van een nieuwe school is een wat grotere investering die financieringsmiddelen vraagt.

Doordat wij over het jaar 2016 een bedrag van afgerond € 7 miljoen aan aanvullende uitkering gaan ontvangen is er in 2018 sprake van overfinanciering.

De berekening van het financieringsoverschot per 1 januari 2018 is als volgt:

Boekwaarden per 1-1-2018		23.013.000,00
Vaste financieringsmiddelen:		
geldleningen	22.579.000,00	
eigen		
financieringsmiddelen	5.701.000,00	
		<u>28.280.000,00</u>
Financieringsoverschot		<u>5.267.000,00</u>

Leningenportefeuille

Met ingang van oktober 2006 is de leningenportefeuille aangepast naar 1 lening ten bedrage van € 25.130.133,- van 40 jaar met een vaste rente van 4,69 %

In 2007 is een lening van € 6 miljoen aangetrokken t.b.v. het plan Woldwijk. Rente 4,63% met een looptijd van 10 jaar.

In 2008 en 2011 zijn leningen van € 3.000.000,00 aangetrokken voor de financiering van diverse projecten. Rente 4,99% en 3,89%.

In 2013 is een lening aangetrokken van € 3 miljoen met een looptijd van 5 jaar, rente 1,05%. Er is gekozen voor een korte looptijd van 5 jaar omdat verwacht wordt dat er in die periode middelen beschikbaar komen voor dekking begrotingstekort.

Onderstaand treft u een overzicht aan van onze leningenportefeuille.

Bank	BNG	BNG	BNG	BNG	BNG	Totaal
Hoofdsom	25.184.785	6.000.000	3.000.000	3.000.000	3.000.000	40.184.785
Saldo 1-1-2018	18.258.969	0	1.920.000	1.800.000	600.000	22.578.969
Rente 2018	842.810	0	95.808	70.020	6.300	1.014.938
Aflossing 2018	629.620	0	120.000	200.000	600.000	1.549.620
Saldo 31-12-2018	17.629.349	0	1.800.000	1.600.000	0	21.029.349
Rentepercentage	4,69%	4,63%	4,99%	3,89%	1,05%	
Looptijd	T/m 2046	T/m 2017	T/m 2033	T/m 2026	T/m 2018	

Schatkistbankieren

Met ingang van 2015 zijn gemeenten verplicht om overtollige middelen te storten bij de Staat. Dit is het zogenaamde schatkistbankieren. Schatkistbankieren houdt in dat publieke instellingen al hun liquide middelen aanhouden bij het ministerie van Financiën. Ze doen dat in de vorm van een rekening-courant, zoals bij een bank. Decentrale overheden hebben de mogelijkheid om termijndeposito's aan te houden. Over de aangehouden middelen wordt een voor de Staat marktconforme rente vergoed, dat wil zeggen een rente die gelijk is aan de rentes waartegen de Staat zich financiert op de financiële markten.

Voor onze gemeente geldt dat alle liquide middelen boven € 250.000,00 moeten worden gestort op een rekening bij de staat. Gelet op het financieringsoverschot dat wij de komende jaren zullen hebben, moeten we aan deze verplichting gaan voldoen.

Nieuwe BBV en rentevoorschriften

Het Besluit Begroting en Verantwoording is in 2016 aangepast. Daarmee zijn er ook aangepaste voorschriften gekomen met betrekking tot de verwerking van rentekosten. Vanuit de Commissie BBV zijn hiervoor richtlijnen gegeven in de "Notitie rente 2017".

De uitkomsten van deze notitie treden in werking met ingang van de begroting 2018 m.u.v. de rentetoerekening aan grondexploitaties.

Gevolgen nieuwe rentevoorschriften voor de begroting 2018 en volgende jaren

Grondexploitatie Dijkshorn

Aan de boekwaarde grondexploitatie Dijkshorn wordt 4% rente toegerekend.

De nieuwe voorschriften geven aan dat rentetoerekening aan grondexploitaties is toegestaan. De toerekening mag echter niet hoger zijn dan het gewogen gemiddelde van rente op leningen, kasgeld

en eigen financieringsmiddelen. Voor 2018 komt de berekening van het gewogen gemiddelde net uit boven 4% waarmee wordt voldaan aan de voorschriften.

Renteomslag percentage en/of vaste rente

Tot aan de nieuwe voorschriften was het toegestaan om aan investeringen een vaste rente te hangen gelijk aan de rente die gold bij het beschikbaar stellen van de kredieten. Wij deden dit onder andere bij investeringen waar tegenover opbrengsten staan zoals rioolheffing en huren. Deze methodiek is niet meer toegestaan tenzij er sprake is van projectleningen die specifiek voor de investering zijn aangetrokken. In onze gemeente is dat niet aan de orde.

Bovenstaande betekent dat wij voor een aantal posten van de investeringsstaat de rente hebben moeten aanpassen. Zowel voor posten die boven de toegestane marge als onder de toegestane marge vallen hebben we een correctie van de rente doorgevoerd.

De marge wordt bepaald door de uitkomst renteomslag plus of min 25% van de renteomslag.

De renteomslag 2018 is berekend op 4,22%. De afwijking naar boven en naar onderen is dan 1,055%.

Posten die buiten deze marge vielen hebben we aangepast naar 4,5%. Dit percentage is gelijk aan de huidige gemiddelde rente op de langlopende leningen.

Het effect van deze renteaanpassing is dat er minder rente kan worden doorbelast naar de investeringen riolen waardoor deze rentelasten t.l.v. de algemene middelen begroting 2018 zijn gekomen. Het gaat hierbij om een bedrag van € 25.000,00.

Berekening renteomslag 2018

Boekwaarden per 1-1-2018			23.012.777,00
Vaste financieringsmiddelen:			
geldleningen (staat E)		22.578.969,00	
eigen financieringsmiddelen		5.700.845,00	
			28.279.814,00
Financieringsoverschot			5.267.037,00
Boekwaarden 1-1-2018			23.012.777,00
gefinancierd met "vast" percentage			14.193.369,00
Basis voor berekening van het omslagpercentage			8.819.408,00
Rentelasten			
rente geldleningen (volgens staat E)			1.014.938,00
rente financieringsoverschot:			
0% van		5.267.037,00	0,00
Totaal te betalen rente			1.014.938,00
waarvan rente volgens "vast" percentage			642.480,00
Te verdelen via de omslag			372.458,00
Omslagpercentage		372.458,00	4,223163%
		88.194,08	

4.5 Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering is er onder andere op gericht om het model Ten Boer - Groningen op een goede wijze uit te voeren voor zowel onze inwoners en bedrijven als voor college en raad.

Door middel van de planning en control cyclus houden wij de raad op de hoogte hoe er invulling wordt gegeven aan de taken die uitgevoerd dienen te worden. De begroting, de voor- en najaarsnota en de jaarrekening zijn hierbij de instrumenten die worden ingezet. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid om incidenteel te rapporteren aan de raad. Sommige rapportages zijn wettelijk verplicht.

Personele bezetting 2018

Afdeling	Aantal pers.	FTE's
UNIT bestuursondersteuning	14	12,17
Secretaris	1	0,78 (structureel)
Secretaris		0,22 (incidenteel)
College van B & W	3	2,44
Griffie	1	0,5

De totale loonkosten 2018 voor bovenstaande formatie zijn geraamd op € 1.210.000,00.

In de begroting 2017 zijn de loonkosten geraamd op € 1.150.000,00.

De stijging van de loonkosten komt doordat er rekening is gehouden met 3% loonstijging en extra uren voor inzet herindeling. Deze laatste post wordt gedekt uit de extra uitkering die wij ontvangen.

Ontwikkeling bedrijfsvoering 2018

Inrichting van De Deel ten behoeve van uitvoering gedecentraliseerde taken in het Sociaal Domein

De personele formatie (is geen onderdeel van de formatie van de unit Ten Boer) is in 2017 op orde gebracht. De raad heeft hierover op 29 maart 2017 een besluit genomen.

Verder heeft de raad in 2017 (raad 27 september 2017) ingestemd met de notitie ontwikkelingen sociaal domein. In deze notitie zijn nog een aantal functies toegevoegd (of uitbreiding van uren) aan de formatie van De Deel.

Tevens heeft de raad op 27 september 2017 besloten om De Deel organisatorisch te vervlechten met de Stichting WIJ per 1-1-2019.

Gemeentelijke herindeling

De herindeling met Groningen en Haren per 1-1-2019 zal een zware wissel trekken op de medewerkers van Ten Boer. Binnen het beschikbare herindelingsbudget wordt daar waar nodig extra capaciteit ingehuurd om de extra werkzaamheden die nodig zijn in het kader van het herindelingsproces te kunnen uitvoeren.

Onze insteek is om de medewerkers die nu nog op de loonlijst staan van Ten Boer al voor 1-1-2019 onder te brengen bij de gemeente Groningen waarbij ze gedetacheerd worden in de oude functie bij Ten Boer. Voor met name de enkele uitvoerende werkzaamheden die nog door eigen personeel worden uitgevoerd, is het wenselijk dit zo snel mogelijk toe te voegen aan de DVO met Groningen. Voor overige werkzaamheden geldt dat wat alvast door Groningen opgepakt kan worden ook alvast structureel vorm krijgt. Als medewerkers dit wensen en een passende functie vinden, kunnen ze in 2018 ook al starten in een nieuwe functie binnen de gemeente Groningen. We zullen dan in overleg met de gemeente Groningen kijken hoe we benodigde capaciteit in Ten Boer gaan invullen.

4.6 Interbestuurlijk toezicht (IBT)

Kernpunt van Interbestuurlijk Toezicht is o.a. dat het toezicht van rijk op provincies en van provincies op gemeenten en waterschappen soberder wordt en meer op risicoanalyse is gericht. Een ander belangrijk punt is, dat het in eerste instantie niet aan de toezichthouder, maar het aan vertegenwoordigende organen als gemeenteraad en Provinciale Staten is om in het kader van de horizontale verantwoording toezicht te houden op de uitvoering van taken (vooral taken in medebewind) door de colleges. Hierbij hebben de gemeenteraden een primaire rol. IBT betreft de volgende toezichtgebieden: Archief, Financiën, Ruimtelijke Ordening, Huisvesting Statushouders, Wabo en Monumenten en archeologie. Het Rijk blijft toezichthouder voor de gemeenten op die terreinen, waar provincies geen taak en expertise hebben. Dit geldt bijvoorbeeld voor onderwijswetten en sociale zaken.

Het College van Gedeputeerde Staten heeft op 2 mei 2017 een besluit genomen over de invoering van een vernieuwd interbestuurlijk toezicht.

De provincie streeft naar een toezichtplan op maat en wil dat de komende jaren invoeren rekening houdend met de ophanden zijnde herindeling. Door deze nieuwe aanpak vervalt de verplichting om in de begroting en jaarstukken een paragraaf IBT op te nemen.

4.7. Verbonden Partijen

Wat zijn verbonden partijen

Vanwege bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijk dito risico's is het gewenst dat in de begroting en jaarstukken meer aandacht wordt besteed aan derde rechtspersonen, waarmee de gemeente een bestuurlijke en financiële band heeft. Dat zijn deelnemingen (vennootschappen), gemeenschappelijke regelingen, stichtingen en verenigingen. Het is niet de bedoeling te rapporteren over alle partijen waarmee de gemeente op enigerlei wijze verbonden is. Het criterium is daarom gelegd bij die partijen waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur van een participatie of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Overzicht verbonden partijen

De gemeente Ten Boer heeft de volgende verbonden partijen en samenwerkingsverbanden.

Gevolgen verkoop aandelen Essent (2009) en Attero (2014)

In 2009 is besloten de aandelen in het productie- en leveringsbedrijf van Essent te verkopen aan energiebedrijf RWE. En in 2014 is besloten de aandelen in het afvalverwerkingsbedrijf van Attero te verkopen aan private equity organisatie Waterland. Uit de verkoop aan RWE en Waterland vloeien de deelnemingen zoals genoemd onder 1a t/m 1f voort. Wij zijn aandeelhouder in deze deelnemingen.

1a Enexis Holding N.V.

Algemeen

Ten Boer heeft 35.527 aandelen Enexis Holding BV. Deze zijn tegen de nominale waarde van € 1,00 opgenomen op de balans.

Doelstelling:

Enexis beheert het energienetwerk in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor de aansluiting van ongeveer 2,7 miljoen huishoudens, bedrijven en overheden. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met o.a. toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt.

Financiële risico's:

Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 3.704 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2018 3.804 miljoen euro. Het resultaat over 2018 wordt geschat op 200 miljoen euro.

Enexis is financieel gezond. Enexis heeft de Standard & Poor's (S&P) rating A+ (Stable outlook) en bij Moody's Aa3 (stable outlook).

De aandeelhouders lopen het risico (een deel van) de boekwaarde ad 6,2 miljoen euro te moeten afwaarderen. Het risico voor de aandeelhouders is gering omdat Enexis opereert in een gereguleerde (energie)markt, onder toezicht van de Energiekamer. Daarnaast is het risico gering in relatie tot de (intrinsieke) waarde van Enexis Holding N.V.

Wettelijk is minimaal 40% eigen vermogen vereist, Enexis heeft op dit moment meer dan 50% eigen vermogen. Gecombineerd met de achtergestelde status van de 'Vordering op Enexis vennootschap' die loopt tot september 2019, levert dit een laag risico op voor de aandeelhouders van Enexis Holding N.V.

Een aanvullend risico is het achterblijven van de geraamde dividendinkomsten. Het risico is echter gemitigeerd middels een overeengekomen streefwaarde van 100 miljoeneuro voor het jaarlijkse dividend.

1b CBL Vennootschap B.V.

Doelstelling:

De functie van deze vennootschap is de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent ("Verkopende Aandeelhouders") te vertegenwoordigen als medebeheerder (naast RWE, Essent en Enexis) van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als "doorgeefluik" voor betalingen in en uit het CBL Escrow Fonds (CBL: Cross Border Lease). Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag van 19,1 miljoen euro is door JP Morgan in de verhouding 50%-50% verdeeld tussen RWE en vennootschap. Op dit moment vindt, onder inhouding van 1 miljoen euro en 15% dividendbelasting, doorbetaling plaats aan de aandeelhouders naar rato van hun belang in CBL Vennootschap BV.

In 2017 heeft een agio uitkering plaatsgevonden van 622 duizend euro. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 150 duizend euro. De vennootschap zal pas in 2019 kunnen worden geliquideerd, omdat zij partij is in een aantal juridische overeenkomsten die bij de verkoop van Essent aan RWE zijn afgesloten.

1c Vordering Enexis B.V.

Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland werd Essent per 30 juni 2009 gesplitst in een netwerkbedrijf (later Enexis) enerzijds en een productie- en leveringsbedrijf (het deel dat verkocht is aan RWE) anderzijds. Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen is deze omgezet in een lening van Essent. In de Wet Onafhankelijk Netbeheer was opgenomen dat er na splitsing geen financiële kruisverbanden mochten bestaan. Omdat het op dat moment niet mogelijk was om de lening extern te financieren is besloten de lening over te dragen aan de verkopende aandeelhouders van Essent.

Op het moment van overdracht bedroeg de vordering € 1,8 miljard. De vordering is vastgelegd in een leningovereenkomst bestaande uit vier tranches:

- 1e tranche: EUR 450 mln., looptijd 3 jaar, rente 3,27%
- 2e tranche: EUR 500 mln., looptijd 5 jaar, rente 4,1%
- 3e tranche: EUR 500 mln., looptijd 7 jaar, rente 4,65%
- 4e tranche: EUR 350 mln., looptijd 10 jaar, rente 7,2%

In januari 2012 heeft Enexis de 1e tranche en in oktober 2013 de 2e tranche van de aandeelhouderslening vervroegd afgelost. De 3e tranche is afgelost in 2016.

Voor Ten Boer staat voor een bedrag van € 83.000,00 aan leningen (1) uit bij Enexis. Deze valt in 2019 vrij.

Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 15 duizend euro. Het vreemd vermogen wordt geschat op 362,5 duizend euro.

1d Verkoop vennootschap B.V.

In het kader van de verkoop van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat in het General Escrow Fonds zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen. Het vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009 800 miljoen euro.

In 2017 is een uitkering geweest van 1,025 miljoen euro. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 150 duizend euro.

1e CSV Amsterdam B.V.

Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V.. De statuten zijn gewijzigd, zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult:

- a. namens de verkopende aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON;
- b. namens de verkopende aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO B.V. ("Waterland");
- c. het geven van instructies aan de escrow-agent voor wat betreft het beheer van het bedrag dat op de escrow-rekening naar aanleiding van de verkoop Attero is gestort.

In juni 2017 is een compromis bereikt tussen Waterland en de vennootschap voor een bedrag van 5,5 miljoen euro over de belastingclaims tot en met de periode waarin Attero integraal onderdeel, als Essent Milieu, uitmaakte van de Essent-organisatie. Het bedrag is betaald uit het Escrow fonds van 13,5 miljoen euro. Daarnaast is door Attero een bedrag betaald aan de vennootschap van 3,4 miljoen euro voor de (eventuele) belastingteruggaven over deze periode. Het bedrag is toegevoegd aan de overige reserves van de vennootschap.

Het resterend vermogen op de Escrow-rekening is 8,035 miljoen euro. De Escrow-rekening wordt aangehouden bij de notaris. De verkopende aandeelhouders en Waterland zijn niet zonder meer gerechtigd tot het voornoemde bij een notaris in Escrow gestorte bedrag. De verkopende aandeelhouders en Waterland hebben enkel een voorwaardelijke aanspraak op dat bedrag. Zodra aan de in de Escrow overeenkomst opgenomen voorwaarden is voldaan, zal de notaris het desbetreffende bedrag betalen aan hetzij de CSV Amsterdam B.V. (ten gunste van de verkopende aandeelhouders van Attero), hetzij aan Waterland. Het in Escrow gestorte bedrag maakt geen onderdeel van de balans van CSV Amsterdam B.V.

De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de Escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de verkopende aandeelhouders zijn afgegeven en tot het maximale bedrag van 13,5 miljoen euro op de Escrow-rekening. Momenteel is er een bedrag van 5,5 miljoen euro uitbetaald aan Waterland ten laste van de Escrow-rekening en is er een bedrag van 3,4 miljoen euro terugbetaald door Waterland in verband met belastingteruggave. De terugbetaling is niet verrekend met de Escrow, waardoor het risico nu is afgenomen tot een maximum van 10,1 miljoen euro (waarvan 5,5 miljoen euro gerealiseerd).

In 2017 is een uitkering geweest ter grootte van 2,229 miljoen euro.

Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 1 miljoen euro.

1f Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.

Doelstelling:

Onderdeel van Essent was het 50% aandeel in N.V. Elektriciteits Productiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), o.a. eigenaar van de kerncentrale in Borssele. Het bedrijf Delta NV uit Zeeland heeft de verkoop van dit bedrijfsonderdeel van Essent aan RWE bij de rechter aangevochten. Als consequentie op deze gerechtelijke procedure is in 2009 het 50% belang van Essent in EPZ tijdelijk ondergebracht bij Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV ("PBE").

In 2010 is op gezamenlijk initiatief van de aandeelhouders van PBE en de provincie Zeeland als belangrijkste aandeelhouder van Delta N.V. een bemiddelingstraject gestart om het geschil tussen

partijen op te lossen. In 2011 is dit bemiddelingstraject succesvol afgerond. Op 30 september 2011 is, 2 jaar na de verkoop van de aandelen Essent, het 50% belang in EPZ alsnog geleverd aan RWE. PBE blijft bestaan met een beperkt takenpakket. PBE zal de zaken afwikkelen die uit de verkoop voortkomen. Daarnaast is PBE verplichtingen aangegaan in het kader van het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009. Hiermee is een termijn van 8 jaar na verkoop gemoeid. Na een statutenwijziging in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 14 december 2011 is de inrichting van PBE aangepast naar de status van een SPV, vergelijkbaar met o.a. Verkoop Vennootschap B.V..

Beleidsvoornemens:

Binnen PBE is nog een bedrag van 1,6 miljoen euro (merendeel aandelenkapitaal) achtergebleven om mogelijke zaken die uit de verkoop voortkomen af te wikkelen. De vennootschap zal pas in 2019 kunnen worden geliquideerd, omdat zij de partij is een aantal andere juridische overeenkomsten die bij de verkoop van Essent/EPZ aan RWE zijn afgesloten.

- Begroot eigen vermogen per 1 januari 2017 € 1,6 miljoen en per 31 december 2017 € 1,6 miljoen
- Begroot vreemd vermogen per 1 januari 2017 € 118.000,-- en per 31 december 2017 € 118.000,--
- Het begroot resultaat na belasting over 2017 € 15.000,--

NV Waterbedrijf Groningen te Groningen

Het openbaar belang wordt vertegenwoordigd door de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en in Eelde en Paterswolde.

In de statuten is bepaald dat het recht om aandelen te verwerven is gebaseerd op het aantal inwoners: 1 aandeel per 2.500 inwoners.

Het financieel belang: de gemeente Ten Boer heeft 3 aandelen van nominaal 500 euro. Dit is totaal € 1.500,00 nominaal. Het totaal gestort kapitaal bedraagt € 1.361,00.

Het eigen vermogen op 1 januari 2017 is 71,364 miljoen euro en op 31 december 2017 73.972 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 is 42.500 miljoen euro en op 31 december 2017 is 60.000 miljoen euro.

Het begroot resultaat over 2017 is € 3,3 miljoen

NV Bank Nederlandse Gemeenten te Den Haag

Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.

Het belang bedraagt 3.510 aandelen à 2,50 euro. De boekwaarde bedraagt € 8.775,00.

Het eigen vermogen op 1 januari 2016 is 4.163 miljoen euro en op 31 december 2016 is 4.486 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 is 145.317 miljoen euro en op 31 december 2016 is 149.483 miljoen euro.

Over 2016 realiseerde BNG Bank een nettowinst na belastingen van EUR 369 miljoen (2015: EUR 226 miljoen). Gezien de aanhoudende onzekerheden doet de bank geen uitspraken over de toekomst

Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen te Groningen

Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking.

Het financieel belang bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste worden de taken voor de uitvoering van de publieke gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg uitgevoerd door GGD

Groningen, onderdeel van de gemeente Groningen. Ook de taken voor de RIGG en een deel van het jeugdzorg-domein (de 'Toegang') worden door personeel van de gemeente Groningen uitgevoerd.

Het begroot eigen vermogen op 1 januari 2018 is ruim 2,5 miljoen euro en op 31 december eveneens ruim 2,5 miljoen euro.

Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2018 is ruim 21,7 miljoen euro en op 31 december ruim 21,6 miljoen euro.

Het begroot resultaat over 2018 bedraagt nihil.

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen te Groningen

De Veiligheidsregio Groningen stelt zich ten doel om uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: brandweezorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing, bevolkingszorg en melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.

Financieel belang: de gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio bedraagt € 409.000,00.

Het verwachte eigen vermogen op 1 januari 2018 is 4,8 miljoen euro en op 31 december 2,8 miljoen euro. Het verwachte vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 30,4 miljoen euro en op 31 december 33,7 miljoen euro.

Het begroot resultaat over 2018 bedraagt nul euro.

Gemeenschappelijke regeling Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG) te Groningen

Het betreft een rechtspersoonlijkheid bezittend openbaar lichaam. Het openbaar belang betreft het op milieuhygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeenten in de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer en mogelijk andere milieu- en reinigingstaken.

Het financieel belang: de kosten van de ARCG worden gedragen door de 8 deelnemende gemeenten.

Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 1,019 miljoen euro en op 31 december 1,019 miljoen euro.

Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 5,2 miljoen euro en op 31 december 5,2 miljoen euro.

Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 0 euro.

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen te Veendam

De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.

Financieel belang: de deelnemersbijdrage in 2018 gezamenlijk met de gemeente Groningen bedraagt 931 duizend euro.

Het verwachte eigen vermogen op 1 januari 2018 is 1,8 miljoen euro en op 31 december 0,6 miljoen euro. Het verwachte vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 4,4 miljoen euro en op 31 december 4,6 miljoen euro.

Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 0 euro.

Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen

Het doel van de Centrumregeling Beschermd Wonen is de taken en bevoegdheden van de regiogemeenten in het kader van de Wmo 2015 op het gebied van beschermd wonen, de inloop GGZ en de begeleiding maatschappelijke opvang en vrouwenopvang door mandaat en volmacht op te dragen aan de centrumgemeente Groningen. Hierdoor wordt beoogd:

- Het behalen van schaalvoordelen;
- Het stimuleren van de samenwerking tussen de deelnemers;
- De beheersing van middelen en eventuele besparingen of aanvullende kosten;

- De verevening van de risico's.

De centrumgemeenteregeling die in 2015 voor de duur van één jaar (2015) was aangegaan, is omgezet in een regeling met ingang van 2017 voor onbepaalde tijd en uit te breiden met opvang (voorheen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang) en bovenregionale inloop ggz. Het betreft een lichte GR, zonder eigen bestuur en zonder een eigen uitvoeringsorganisatie.

Financieel belang: De gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeente gelden (geormerkte middelen voor Beschermd wonen en Opvang) als onderdeel van de Integratie Uitkering Sociaal Domein. Het budget is niet onderverdeeld naar de deelnemende gemeenten.

Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 7,8 miljoen euro (regio).

Een financieel risico kan ontstaan doordat de gemeente Groningen een geprognosticeerd resultaat Beschermd Wonen meerjarig inzet ter dekking van de meerkosten overige zorgkosten.

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)

De vereniging behartigt de belangen van de kleine Essent-aandeelhouders. De aandeelhouders betalen geen contributie. De kosten worden gedekt uit het vermogen van de vereniging dat wordt beheerd door de Vereniging Groninger Gemeenten. Het vermogen van de VEGANN bedraagt per 31-12-2016 € 31.100,00. Kosten 2016 bedroegen € 2.600,00.

Vereniging van Groninger Gemeenten

De Vereniging van Groninger Gemeenten is statutair gevestigd te Ten Boer. De vereniging is opgericht in 1921. De statuten zijn laatstelijk gewijzigd en opnieuw vastgesteld op 8 september 1995. Het doel van de vereniging is om haar leden individueel en collectief bij te staan bij de vervulling van hun bestuurstaken.

De VGG assisteert gemeenten bij:

- het gezamenlijk behartigen van belangen
- het delen van kennis
- het organiseren van gezamenlijke tijdelijke werkzaamheden

Jaarlijkse contributie van de gemeente Ten Boer bedraagt € 5.000,00.

Het exploitatieresultaat van de vereniging over 2016 bedraagt € 46.000,00 positief.

Na verwerking van dit resultaat bedraagt het vrije vermogen van de vereniging per 31-12-2016 € 85.000,00.

4.8 Grondbeleid

Inleiding

In de raadsvergadering van 24 juni 2015 is de Nota Grondbeleid 2015 – 2018 vastgesteld.

In deze paragraaf wordt de hoofdlijn van het beleid aangegeven, wordt ingegaan op ontwikkelingen en wordt tenslotte inzicht gegeven in de stand van zaken met betrekking tot de bouwgrondexploitatie.

Hoofdpijnen grondbeleid

In de door de raad vastgestelde Nota Grondbeleid 2015 – 2018 zijn o.a. de volgende beleidsuitgangspunten vastgesteld.

- De nota grondbeleid zal elke 4 jaar worden herijkt en opnieuw worden vastgesteld.
- De gemeente zal binnen de gestelde kaders de gewenste veranderingen van grondgebruik met inzet van de te beschikking staande instrumenten en financiële middelen trachten te realiseren.
- De gemeente Ten Boer kiest voor situationeel grondbeleid. Hiermee wordt bedoeld dat de keuze voor de vorm van grondbeleid afhankelijk is van de per situatie verschillende omstandigheden en mogelijkheden
- Voor iedere aankoop wordt het algemeen aankoop- en taxatieprotocol in acht genomen. Gemeld taxatieprotocol is als bijlage aan deze nota gehecht.
- Voorafgaand aan een aankoop wordt de financiële haalbaarheid getoetst door middel van een tentatieve grondexploitatieopzet, dan wel door middel van een rendementsberekening.
- Minnelijke verwerving is het uitgangspunt bij grondverwerving. Desalniettemin zal de gemeente de instrumenten van de Wet voorkeursrecht gemeenten en de Ontheffingswet strategisch eerder inzetten, zodat bij vastlopende onderhandelingen sneller kan worden omgeschakeld
- Bij iedere aan- en verkoop zal het protocol 'Advisering aan de gemeente Ten Boer door de gemeente Groningen bij aan- en verkoop van onroerende zaken en bij plan- en projectontwikkeling' in acht worden genomen, inhoudende het voorafgaand aan de verwerving of vervreemding uitbrengen van een advies over de bodemkwaliteit door de gemeente Groningen.
- Kostenverhaal vindt, voor zover mogelijk, primair plaats op grond van een anterieure overeenkomst, tenzij een strategische keuze wordt gemaakt voor kostenverhaal middels een exploitatieplan of dit op grond van de wet verplicht is.
- Bij kostenverhaal op grond van een anterieure overeenkomst wordt een exploitatieopzet, gebaseerd op de berekeningsmethodiek van een exploitatieplan, opgesteld. Deze exploitatieopzet vormt de basis voor overleg en onderhandeling en dient bij het eventueel vastlopen van de onderhandelingen als stok achter de deur.
- Met betrekking tot planschade veroorzaakt door derden wordt het principe 'de initiatiefnemer betaalt' gevolgd. Indien kostenverhaal plaatsvindt op grond van een exploitatieplan wordt het principe 'de locatie betaalt' gevolgd.
- Agrarisch onroerend goed zal, indien voortgezet gebruik door de vorige eigenaar niet mogelijk of gewenst is, zo mogelijk op marktconforme basis worden verpacht door het sluiten van geliberaliseerde pachtovereenkomsten. Exploitatie van overig onroerend goed vindt primair plaats op marktconforme basis, tenzij dit niet mogelijk of wenselijk is. In die gevallen kan onder andere gewerkt worden met gebruiksovereenkomsten.

Ontwikkelingen

Gezien het feit dat wij voldoende gronden in eigendom hebben om in de woningbehoefte te voorzien zal ons college de komende tijd niet actief gronden verwerven t.b.v. woningbouw.

Bouwgrondexploitatie

Aan de raad wordt één keer per jaar (in het voorjaar) de geactualiseerde exploitatieopzetten voorgelegd. In het najaar wordt aan de raad inhoudelijk gerapporteerd over het verloop van de exploitatie (geen geactualiseerde exploitatieopzetten).

De laatste actualisatie is besproken in de raadsvergadering van 28 juni 2017.

Dijkshorn

In de op 28 juni 2017 vastgestelde exploitatieopzet is als planning opgenomen dat de grondexploitatie op 31-12-2025 wordt afgesloten, vanwege de verplichte maximale looptijd van 10 jaar, waardoor naar verwachting 25 kavels niet worden verkocht. De kavelprijzen zijn al in 2016 verlaagd naar een marktconform niveau. Het nadelig saldo bedraagt € 6.200.000,00. Voor dit bedrag is een voorziening ingesteld.

Overige gronden

Centrumplan

In de raadsvergadering van 27 maart 2013 is besloten om het Centrumplan per 31-12-2012 af te sluiten. Dit besluit van de raad is verwerkt in de jaarrekening 2012.

De resterende kavels (Cluster 4 en Veld 1) zijn als niet in exploitatie genomen gronden opgenomen op de balans. Uitgifte van deze gronden staat gepland voor de komende jaren, waarbij het saldo van nog te maken lasten en te ontvangen baten de boekwaarde van de gronden moet dekken.

Woldwijk

De gronden Woldwijk zijn in de jaarrekening 2012 afgewaardeerd naar landbouwwaarde.

Het gebied is door middel van een huurovereenkomst beschikbaar gesteld aan de Coöperatieve Vereniging Woldwijk voor tijdelijke initiatieven, voor een periode van 20 jaar (tot en met 2036).

4.9 Verantwoording raadsbesluiten en projecten

Inleiding

Deze extra paragraaf ‘Verantwoording raadsbesluiten en projecten’ is aan de begroting toegevoegd naar aanleiding van een motie die aan de orde is geweest bij de behandeling van de jaarrekening 2004 in de raad. Afgesproken is dat een aantal projecten worden benoemd waarop de verantwoording (in de bestuursrapportages en in de jaarrekening) extra zal zijn gericht gedurende het begrotingsjaar.

Projecten 2018

Exploitatieplan Dijkshorn

Over dit plan wordt 2 x per jaar verantwoording afgelegd in de paragraaf Grondbeleid die staat opgenomen in de begroting en de jaarrekening.

Daarnaast komt het exploitatieplan 1x per jaar in de raad aan de orde (raad maart/april) en in het najaar is er een voortgangsrapportage.

Riolering en water

In de raadsvergadering van 27 januari 2016 is het nieuwe Gemeentelijk Water- en Riolerings Plan (GWRP) behandeld en vastgesteld. Het plan heeft een looptijd tot en met 2022.

In dit plan is voor 2018 een investeringsbedrag opgenomen van € 215.000,00.

Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-instrumenten (voorjaarsnota en jaarrekening).

Overige projecten

In de investeringsstaat staan voor 2018 bedragen opgenomen voor openbare verlichting. Uitvoering vindt plaats binnen het vastgestelde beleid. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-instrumenten (voorjaarsnota en jaarrekening).

4.10 Subsidies

In de raadsvergadering van 25 juni 2014 heeft de raad de notitie “Verdeling welzijnssubsidies 2015” vastgesteld.

In deze notitie is het volgende vastgelegd:

De gemeenteraad stelt jaarlijkse de gemeentebegroting vast. De subsidiebudgetten maken daar deel van uit. In deze notitie wordt voorgesteld om de maximale subsidiebudgetten per instelling te indexeren, tenzij er met de instelling andere afspraken gemaakt zijn. Indexatie is wenselijk omdat bij het achterwege laten daarvan de koopkracht van de subsidies die ten laste van die budgetten worden verstrekt, steeds verder daalt, zodat er steeds minder activiteiten van kunnen worden uitgevoerd.

We gaan in de subsidiebudgetten de indexering van de Algemene uitkering van twee jaar eerder verwerken. Dat doen we omdat loon- en prijsontwikkelingen door het jaar heen aan verandering onderhevig zijn, zodat de subsidiebudgetten door het jaar heen steeds moeten worden bijgesteld. Na twee jaar komen dergelijke nacalculaties als regel niet meer voor en is wijziging van de subsidiebudgetten gedurende het subsidiejaar om deze reden niet meer nodig. Concreet betekent dit dat de budgetten voor 2015 gebaseerd worden op het maximale subsidiebudget 2014 met een verhoging met het indexatiepercentage Algemene uitkering van 2013, tenzij er met de instelling andere afspraken gemaakt zijn.

De subsidiebegroting wordt jaarlijks als onderdeel van de gemeentebegroting door de gemeenteraad vastgesteld.

Op de volgende bladzijde treft u de subsidiebegroting 2018 aan.

In deze subsidiebegroting staan de subsidies 2018 opgenomen op basis van de verstrekte subsidies 2017 plus de index van 0,6% met uitzondering van de organisaties waarmee vaste afspraken zijn gemaakt (Stichting BES, Kids2b, Huis voor de sport en de Agglomeratie Omroep).

De index van 0,6% is gebaseerd op de het vastgestelde percentage prijsmutatie BBP (Bruto Binnenlands Product) zoals deze voor het jaar 2016 is vastgesteld in de septembercirculaire 2017.

Na vaststelling van de begroting 2018 vindt publicatie van de subsidiebegroting 2018 plaats.

Subsidiebegroting 2018			
Instelling	Omschrijving	Subsidie 2017	Bedrag 2018
Stichting BES	Tiggelhal/MFCS	115.200	115.200
Biblionet	Structurele subsidie bibliotheekwerk	176.269	177.327
Biblionet	VVV-functie	7.033	7.075
Stichting sportweek	Sportrecreade	1.013	1.019
Woltersum sv	Schoolvoetbaltoernooi	709	714
Huis voor de sport/O2G2	Project combinatiefunctie	2.000	2.012
* VCPO Noord Groningen	combinatiefunctie/buurtsportcoach		12.000
* Huis voor de sport	combinatiefunctie/buurtsportcoach		66.360
* KIDS2B	combinatiefunctie/buurtsportcoach		6.000
St. BES	subsidie zwembad	150.800	151.705
Muziekonderwijs Ten Boer	Structurele subsidie	1.526	1.535
CHW	Structurele subsidie	544	547
Dorpsbelangen Garmerwolde	Structurele subsidie	1.522	1.531
Dorpsbelangen Ten Boer	Structurele subsidie	3.855	3.878
Dorpsbelangen Ten Post	Structurele subsidie	1.753	1.763
Dorpsbelangen Thesinge	Structurele subsidie	1.571	1.581
Dorpsbelangen Woltersum	Structurele subsidie	1.276	1.284
Dorpsver. Lellens	Structurele subsidie	926	931
Dorpsver. St. Annen	Structurele subsidie	1.064	1.071
Felicitas (v.h. OSA)	Structurele subsidie	337	339
K&C Drenthe	subsidie cultuurcoach	10.000	10.060
Poeziepaleis	incidentele subsidie kinderdichter	500	2.000
KAT	Structurele subsidie	686	690
Klank en Beweging	Structurele subsidie	201	202
MBVO Ten Boer	Structurele subsidie	363	365
MBVO-Ten Post	Structurele subsidie	421	424
Meul'ndaansers	Structurele subsidie	264	266
Roefeldag	Structurele subsidie	456	459
Ten Boerster Wichter	Structurele subsidie	228	229
Volharding	Structurele subsidie	6.592	6.631
Rijdende popschool	Structurele subsidie	6.000	6.036
Discriminatie Meldpunt	structurele subsidie	3.445	3.465
Stichting 't Hemelrijk	Dierenopvang	308	310
Dorpsbelangen Woltersum	Oud- en Nieuw in Woltersum	748	752
Jeugdwerk/dorpshuis i.o. Ten Boer	Oud- en Nieuw in Ten Boer	748	752
Ver. Dorpsbelangen Thesinge	Oud- en Nieuw Thesinge	748	752
St. Dorpshuis Ten Post	Oud- en Nieuw Ten Post	748	752
St. Dorpshuis Garmerwolde	Oud- en Nieuw Garmerwolde	748	752
Stichting Agglomeratie Omroep Midden Groningen	Omroepbijdrage	4.021	4.021
Slachtofferhulp		1.799	1.810
Kids2b	Uitvoering peuterspeelzaalwerk	65.259	65.259
Nog in te vullen	Rijksmiddelen voorschoolse voorzieningen		6.600
Provinciaal Studiefonds	Bijdrage provinciaal studiefonds	910	915
MJD	Jeugd- en jongerenwerker	41.437	61.437
MJD	Jeugdactiviteiten in dorpen	2.468	2.483
Jeugdwerk Ten Boer (To Be Jong)	Jeugdactiviteiten Ten Boer	3.546	3.567
Stichting Urgente Noden	Eerste opvang	1.357	1.365
Humanitas	Ondersteuning	3.414	3.434
Stichting Leergeld	Structurele subsidie	3.500	7.000
Stichting jeugdsportfonds	Structurele subsidie	1.700	5.000
Jeugd cultuurfonds	Structurele subsidie	1.000	3.000
Voedselbank	Structurele subsidie	300	300
Kledingbank Maxima	Structurele subsidie	0	1.000
Halt	Structurele subsidie	1.800	1.800
Diversen	Incidentele subsidies, ozb, leges	2.133	2.133
Totaal		635.244	759.895
Subsidiebudget 2018			759.895
* de subsidies voor het project combinatiefunctie/buurtsportcoach staan in 2018 voor het eerst op de subsidielijst. Het project loopt al langer.			

DEEL 2: FINANCIËLE BEGROTING

1 Lasten en baten 2018

1.1 Overzicht van de Lasten en Baten in de begroting 2018

Omschrijving programma	Begroting 2018		
	Lasten	Baten	Saldo
Openbaar bestuur	3.506.208	674.225	-2.831.983
Veiligheid en handhaving	468.589	18.280	-450.309
Wegen, groen en verkeer	1.627.631	7	-1.627.624
Onderwijs	579.798	1.200	-578.598
Sport, recreatie&toerisme, kunst&cultuur	1.174.933	97.060	-1.077.873
Welzijn, AWBZ-Wmo-zorg en ouderen	2.501.369	1.291.014	-1.210.355
Jeugd en gezin; jeugdzorg	3.577.611	289.769	-3.287.842
Milieu en duurzaamheid	1.607.509	1.713.803	106.294
Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en economische zaken	662.673	607.487	-55.186
Middelen	1.109.259	989.020	-120.239
Subtotaal programma's (a)	16.815.580	5.681.865	-11.133.715
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien (b)			
Lokale heffingen		1.513.350	1.513.350
Algemene uitkeringen (incl uitkeringen 3D's)		10.563.990	10.563.990
Dividend		32.143	32.143
Rente eigen financieringsmiddelen		0	0
Stelposten	11.430	0	-11.430
Overige algemene dekkingsmiddelen	0		0
Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	11.430	12.109.483	12.098.053
Onvoorzien	34.235	0	-34.235
Totaal saldo lasten en baten	16.861.245	17.791.348	930.103
Toevoegingen en onttrekkingen			
aan de reserves:			
Programma 4: scholenfonds	134.800		-134.800
Programma 6: Stichting SUN		1.350	1.350
Programma 7: GWRP		20.640	20.640
Programma 9: algemene reserve (taakstelling artikel 12)	400.000		-400.000
Programma 9: reserve bouwleges	39.900		-39.900
Totaal toevoegingen en onttrekkingen	574.700	21.990	-552.710
Geraamd resultaat begroting 2018	17.435.945	17.813.338	377.393

1.2 Toelichting en uitgangspunten

In de toelichting vindt u de uitgangspunten en ontwikkelingen die de nodige invloed hebben gehad op de uitkomst van de begroting 2018. Daarnaast wordt een analyse gegeven van de begroting 2018. Zowel de bijzonderheden in de raming 2018, als opvallende verschillen met de begroting 2017 komen aan de orde. Tenslotte wordt een overzicht gegeven van de incidentele baten en lasten.

Voor de opstelling van de begroting 2018 zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- prijsstijgingen: daar waar nodig conform de circulaires gemeentefonds
- contract Groningen: uurtarief + 2,29% en uitvoeringskosten + 1,6%
- rentepercentage financieringstekort: 1%
- rentepercentage nieuwe investeringen: 1%
- salariskosten: + 3%
- groei inwoners: + 10
- groei woningen: + 5 woningen
- belastingen en tarieven: prijscompensatie + de door de raad extra afgesproken verhogingen

Prijsstijgingen

Daar waar nodig is rekening gehouden met een algemene prijsstijging van 1,6% conform de compensatie die zit in de algemene uitkering voor 2018.

In het raamcontract met de Gemeente Groningen is rekening gehouden met jaarlijkse loon- en prijscompensatie. De looncompensatie (aanpassing uurtarief Groningen) is vastgesteld op 2,29%.

Dit percentage is opgebouwd uit een aanpassing feitelijke ontwikkeling 2016, een aanpassing prognose 2017 en een prognose voor 2018. De prijscompensatie voor de uitvoeringskosten bedraagt 1,6%. Dit percentage is opgebouwd uit een nacalculatie 2016, bijstelling 2017 en de verwachte prijsstijging 2018. Sluit aan bij de ontwikkeling CPB indexcijfer "Prijs bruto binnenlands product".

Rentepercentage

Gerekend wordt met 1% rente op het financieringstekort. De komende jaren wordt er geen financieringstekort verwacht.

Op investeringen (uitvoering beheerplannen) is gecalculeerd met 1% rente.

Salarissen

Rekening is gehouden met een loonkostenstijging van 3% waarbij als basis is genomen de salariskosten van maart 2017. De stijging is gebaseerd op CAO- afspraken en aanpassingen sociale lasten en premies ABP.

Groei inwoners en woningen

In de kadernota die op 28 juni 2017 door de raad is vastgesteld wordt uitgegaan van een groei van 5 woningen en 10 inwoners. In de begroting 2018 is rekening gehouden met 7298 inwoners per 1-1-2018.

Belastingen en tarieven

In de begroting 2018 is rekening gehouden met een meeropbrengst leges en belastingen van € 47.900,00 plus € 13.300,00 bouwleges.

De meeropbrengst is gebaseerd op een stijging van 1,6% OZB conform de prijsstijging waarmee rekening wordt gehouden in de septembercirculaire voor het gemeentefonds. Daarnaast is rekening

gehouden met een verhoging tarief rioolheffing met € 5,00 per aansluiting. Voor de afvalstoffenheffing is rekening gehouden met een meeropbrengst van € 8.000,00 om 100% kostendekkendheid te krijgen.

Verder is rekening gehouden met een meeropbrengst bouwleges van € 13.300,00 conform besluitvorming vaststelling saneringsbegroting. Deze meeropbrengst wordt in een reserve gestort.

Dit betreft de laatste (2016, 2017 en 2018 in 3 stappen) extra verhoging van de bouwleges.

1.3 Analyse resultaat begroting 2018

In de raadsvergadering van 28 juni 2017 is de Perspectiefnota 2017 besproken en vastgesteld. In deze perspectiefnota is de kadernota opgenomen die inzicht geeft in de ontwikkeling van de begroting voor de jaren 2018 tot en met 2021.

Het resultaat van de perspectiefnota voor het jaar 2018 bedraagt afgerond € 393.000,00 positief.

De begroting 2018 die nu voorligt, geeft een positief saldo van afgerond € 377.000,00.

Het resultaat begroting 2018 wijkt € 16.000,00 af van de uitkomst 2018 in de Perspectiefnota 2017.

Deze afwijking is als volgt ontstaan:

Saldo begroting 2018	377.000,00
Uitkomst meerjarenraming in de Perspectiefnota 2017	393.000,00
Verschil	-16.000,00
Afwijkingen lasten:	
Loonkosten: gerekend met 3% ipv 1,4% in de perspectiefnota	22.000,00
Sportlaan 2: niet verkocht	10.000,00
Bijstandsbesluit Zelfstandigen: lager risico	-15.000,00
Verwerking notitie ontwikkelingen sociaal domein	-37.000,00
Participatiewet: lagere uitkering soc. Domein	16.000,00
Veiligheidsregio: inhaalsslag door de GR	16.000,00
Rente effect kapitaallasten riolering: zie notitie raad 27-9-2017	25.000,00
Kleinere aanpassingen	4.000,00
	41.000,00
Afwijkingen baten:	
Algemene uitkering	33.000,00
Bijdrage VGG	-21.000,00
Secretarieleges	13.000,00
	25.000,00
Saldo afwijkingen lasten en baten	16.000,00

Toelichting op de diverse posten

Voor de ontwikkeling van de loonkosten zijn wij in de Perspectiefnota uitgegaan van 1,4%. Dit is gebaseerd op het percentage in de meicirculaire voor ontwikkeling loon- en prijsstijgingen. Op basis van de feitelijke loonkostenstijgingen en premies die nu bekend zijn gaan wij uit van een stijging van de loonkosten met 3%.

Gepland was om het gebouw Sportlaan 2 in 2017 af te stoten. Dit is niet gelukt. Oorzaak hier van is dat mogelijke partijen die hierin een rol kunnen spelen nog niet zo ver zijn om het gebouw over te nemen. Ook wordt nog onderzocht of het gebouw kan worden betrokken bij de plannen voor een nieuwe school.

Voor de uitvoering van de regeling Bijstandsbesluit Zelfstandigen hebben wij in de begroting een eigen risico staan van € 20.000,00. De afgelopen jaren is ervaring geweest dat het eigen risico veel lager heeft uitgepakt. Verwachting is dat deze lijn doorgetrokken kan worden naar 2018 en volgende jaren. Het eigen risico hebben we daarom verlaagd naar € 5.000,00.

De raad heeft op 27 september 2017 de notitie ontwikkelingen sociaal domein besproken en vastgesteld. Deze notitie geeft voor het jaar 2018 een financieel voordeel van € 49.000,00. De

septembercirculaire geeft een lagere uitkering sociaal domein in 2018 voor het onderdeel WMO begeleiding. Deze lagere uitkering was nog niet verwerkt in de notitie sociaal domein. Het voordeel komt daardoor € 12.000,00 lager uit.

Door de raad is op 29 maart 2017 besloten om het bedrag voor de uitvoering participatiewet (o.a. re-integratietrajecten) te verlagen naar € 50.000,00. Het rijksbudget voor de uitvoering van de participatiebudget is in 2018 verlaagd met € 16.000,00. Beleid is steeds geweest dat verhogingen en verlagingen van de rijksbudgetten werden verrekend met de begrotingsbudgetten. Wij zijn van mening dat het door de raad vastgestelde budget van € 50.000,00 niet meer verlaagd kan worden omdat er dan onvoldoende ruimte overblijft voor noodzakelijke re-integratietrajecten.

De begroting 2018 van de Veiligheidsregio Groningen (VRG) is in de raad van 31 mei 2017 behandeld. De begroting 2018 is door het algemeen bestuur van de VRG vastgesteld. In de begroting 2018 wordt een inhaalslag gemaakt door diverse posten die in 2016 en 2017 onvoldoende zijn verhoogd nu extra te verhogen. Gevolg is dat onze bijdrage aan de VRG in 2018 stijgt met € 16.000,00.

In het raadsvoorstel "Invulling begrotingsruimte 2017 en volgende jaren" (raad 27 september 2017) is de oorzaak van de renteaanpassing kapitaallasten riolen toegelicht.

Naast de grote aanpassingen zijn er wat kleinere aanpassingen doorgevoerd. Dit telt op tot een uitzetting van € 3.000,00.

De hogere algemene uitkering wordt toegelicht in Deel 1 Hoofdstuk 3.

Door de Vereniging Groninger Gemeenten (VGG) wordt een vergoeding betaald voor geleverde diensten door onze gemeente. In de begroting 2017 is deze vergoeding per abuis (aanpassing begrotingsvoorschriften waardoor posten op andere posten moesten worden verantwoord) 2x opgenomen.

We zien de afgelopen jaren dat de opbrengst secretarieleges steeds hoger is dan de raming in de begroting. De raming 2018 is aangepast aan deze ontwikkeling.

1.4 Incidentele lasten en baten

In begroting 2018 zijn de volgende incidentele lasten en baten opgenomen.

Activiteit	Nr.	Progr.	Omschrijving activiteit	Omschrijving laste/baten	Lasten	Baten
21027	1	1	Herindeling	Vorbereidingskosten	669.500,00	
21050	2	1	Personeel	Werkkostenregeling	7.500,00	
21050	3	1	Personeel	Extra ondersteuning	10.000,00	
21050	4	1	Personeel	Secretaris	23.500,00	
21506	5	5	Sport	Combinatiefuncties	15.000,00	
21623	6	6/7	WMO/Jeugdzorg	Notitie ontwikkelingen sociaal domein	55.000,00	
21706	7	7	De Deel	Beschermde wonen	98.000,00	98.000,00
21302	8	9	Handel en ambacht	Project Lets Gro	5.000,00	
21302	9	9	Handel en ambacht	Breedband internet	7.900,00	
21810	10	9	Gronden en landerijen	Huur Innersdijk		218.000,00
21906	11	10	Onvoorzien	Breedband internet	-7.900,00	
21904	12	10	Algemene uitkering	Herindelingsuitkering		708.000,00
					883.500,00	1.024.000,00
				Saldo incidentele ramingen	140.500,00	
					1.024.000,00	1.024.000,00

1. Herindeling: voorbereidingskosten

Verwachting is dat wij in 2018 een bedrag van € 708.000,00 via de algemene uitkering gaan ontvangen om de kosten voorbereiding herindeling te kunnen dekken.

Van dit bedrag is als nog in te vullen opgenomen een bedrag van € 669.500,00.

Het verschil ad € 38.500,00 bestaat uit de posten 3, 4 en 8 van bovenstaand overzicht.

2. Personeel: werkkostenregeling

Dit betreft de af te dragen belasting 2018 in het kader van de zogenaamde werkkostenregeling.

3. Personeel: extra ondersteuning

De raad heeft op 29 maart 2017 besloten om incidenteel voor de jaren 2017 en 2018 jaarlijks een budget van € 10.000,00 beschikbaar te stellen voor extra secretariële ondersteuning. Dekking uit het herindelingsbudget.

4. Personeel: secretaris

Besloten is om de functie van gemeentesecretaris tijdelijk uit te breiden naar 1 fte. Dit in het kader van de voorbereiding herindeling. Dekking uit het herindelingsbudget.

5. Combinatiefuncties

In 2018 is incidenteel € 15.000 toegevoegd voor het project combinatiefuncties. Is conform Perspectiefnota 2017.

6. WMO/Jeugdzorg: notitie ontwikkelingen sociaal domein

De raad heeft op 27 september 2017 ingestemd met de nota ontwikkelingen sociaal domein.

In deze notitie staan 3 incidentele budgetten voor 2018.

- Extra uren wijkverpleegkundige	€ 25.000,00
- Voortzetting project school als wijk	€ 10.000,00
- Pilot ondersteuner jeugd en gezin	€ 20.000,00
Totaal	€ 55.000,00

7. De Deel: Beschermd wonen

Is onderdeel van de besluitvorming van de raad van 27 september 2017 over de nota ontwikkelingen sociaal domein.

8. Handel en ambacht: Project Lets Gro

De raad heeft op 29 maart 2017 besloten om het budget programmakosten te verhogen met een bedrag van € 5.000,00 voor de jaren 2017 en 2018 om deel te kunnen nemen aan Let's Gro..

9. Handel en ambacht: Breedband internet

Besloten is om voor het project Breedband Noord Groningen voor de jaren 2017 en 2018 per jaar een bedrag van afgerond € 7.900,00 beschikbaar te stellen. Dekking uit de post onvoorzien 2018.

10. Huur Innersdijk

Voor de tijdelijke huisvesting Innersdijk ontvangt de gemeente huur. In verband met de tijdelijkheid is deze huur incidenteel.

11. Onvoorzien

De bijdrage aan het project Breedband internet wordt gedekt uit de post onvoorzien.

12. Algemene uitkering: herindelingsuitkering

Verwachting is dat wij in 2018 een bedrag van € 708.000,00 via de algemene uitkering gaan ontvangen om de kosten voorbereiding herindeling te kunnen dekken.

1.5 Overzicht toevoegingen en onttrekkingen reserves

Onderstaand treft u een overzicht aan van de geraamde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves, met daaronder een toelichting.

Overzicht mutaties reserves	Lasten	Baten
Reserve bouwleges	39.900,00	
Scholenfonds	134.800,00	
Algemene reserve	400.000,00	
Reserve GWRP		20.640,00
Reserve WWB		1.350,00
	574.700,00	21.990,00

Reserve bouwleges

Bij de vaststelling van de saneringsbegroting is door de raad besloten om de tarieven bouwleges extra te verhogen in drie jaar tijd (3 x € 13.300,00) waardoor de meeropbrengst uiteindelijk € 39.900,00 zal zijn. De laatste stap is in 2018 gezet. Besloten is om deze meeropbrengst voorlopig te reserveren.

Scholenfonds

Eind 2016 is de eerste bijdrage scholenfonds via de algemene uitkering ontvangen. De uitkeringen die we hiervoor van het rijk krijgen worden gereserveerd om de bouw van een nieuwe school in Ten Boer mogelijk te maken.

Algemene reserve

Betreft de jaarlijkse (vanaf 2018) toevoeging aan de algemene reserve om zo in een periode van 10 jaar € 4 miljoen af te boeken op de negatieve reserve. Is een afspraak die gemaakt is in het kader van het artikel 12 traject.

Reserve GWRP

In de begroting 2018 is een onttrekking aan de reserve GWRP opgenomen van € 20.640,00. De reserve wordt gebruikt om de lasten en baten GWRP te egaliseren. Het geheel is gebaseerd op het meerjarenoverzicht GWRP met bijbehorende dekking.

Reserve WWB

De bijdrage aan de Stichting Urgente Noden wordt gedekt uit de reserve WWB.

2 Uiteenzetting van de financiële positie.

De financiële positie van de gemeente is o.a. afhankelijk van:

- werkelijke ontwikkelingen zoals groei aantal inwoners, aantal uitkeringsgerechtigden, aantal inwoners dat een beroep doet op WMO-huishoudelijke verzorging et cetera;
- risico's die voortvloeien uit andere zaken zoals gemeenschappelijke regeling, grondexploitaties et cetera;
- het goed inzichtelijk hebben van lasten (beheerplannen en MIOP's);
- het weerstandsvermogen dat de gemeente heeft;
- invloed van het rijksbeleid (o.a. uitkering uit het gemeentefonds);
- de eigen toekomstvisie.

De begroting 2018 laat een overschot zien van afgerond € 377.000,00. Dit overschot wordt voor een bedrag van € 140.500,00 veroorzaakt door incidentele lasten en baten. Zie paragraaf 1.4.

Het structureel overschot komt na aftrek van de incidentele lasten en baten uit op € 236.500,00.

In het volgende hoofdstuk is de meerjarenraming 2019-2022 opgenomen. Daarin zien we een groei van het begrotingsresultaat naar € 400.000,00 in 2022.

Mede dankzij het saneringstraject dat we hebben doorlopen zien we dat de begrotingspositie van onze gemeente er goed uit ziet. Er is wat ruimte voor nieuw beleid.

Punt van zorg blijft het eigen vermogen. Dit is nog minimaal. Er is een weerstandscapaciteit beschikbaar van € 1,6 miljoen. Dit is voldoende om kleine tegenvallers op te kunnen vangen. Het blijft belangrijk om de vinger aan de pols te houden en daar waar mogelijk financiële middelen toe te voegen aan de algemene reserve.

3 Meerjarenraming 2019– 2022

Op de volgende bladzijde treft u de meerjarenraming 2019 – 2022 aan.

Voor de opstelling van de meerjarenraming zijn conform de vastgestelde Kadernota (onderdeel van de Perspectiefnota 2017) de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Prijsstijgingen

Rekening wordt gehouden met de compensatie die wij ontvangen voor loon- en prijsstijgingen via de algemene uitkering (septembercirculaire 2017). De volgende percentages worden hiervoor gehanteerd:

2019	1,6 %
2020	1,8 %
2021	1,9 %
2022	1,9 %

Contract Groningen: loonkosten en uitvoeringskosten

Zelfde uitgangspunten als onder het kopje “Prijsstijgingen”.

Salariskosten

Zelfde uitgangspunten als onder het kopje “Prijsstijgingen”.

Belastingen en tarieven

Zelfde uitgangspunten als onder het kopje “Prijsstijgingen”.

Rentepercentage

Gerekend wordt met 1% rente over het financieringstekort. Verwachting is dat we de komende jaren geen financieringstekort zullen hebben.

Bij een financieringsoverschot wordt geen rente gecalculeerd.

Op investeringen (uitvoering beheerplannen) is gecalculeerd met 1% rente.

Groei inwoners en woningen

Groei van 5 woningen en 10 inwoners per jaar.

Nr.	Omschrijving	2019	2020	2021	2022
1	Saldo begroting 2018	377.393	377.393	377.393	377.393
2	Onderuitputting MIP-schijf 2018	-1.430	-1.430	-1.430	-1.430
	MIP-schijf 2019	-6.820	-6.820	-6.820	-6.820
	Onderuitputting 50%	3.410			
	MIP-schijf 2020		-1.000	-1.000	-1.000
	Onderuitputting 50%		500		
	MIP-schijf 2021			-1.000	-1.000
	Onderuitputting 50%			500	
	MIP-schijf 2022				-1.000
	Onderuitputting 50%				500
	Voorlopig saldo exploitatie	372.553	368.643	367.643	366.643
	1 Openbaar Bestuur				
3	Werkkostenregeling	7.500	7.500	7.500	7.500
	2 Veiligheid en Handhaving				
	3 Wegen en Groen				
4	Onderhoud wegen	-200.000	-200.000	-200.000	-200.000
	4 Onderwijs				
	5 Cultuur, sport en recreatie				
5	Combinatiefuncties/buurtsportcoaches	15.000	15.000	15.000	15.000
	6 Welzijn, Zorg en Ouderenbeleid				
6	Voorschoolse voorziening peuters	-6.600	-13.200	-19.800	-19.800
7	Sociale werkvoorziening	-5.000	-10.000	-15.000	-20.000
	7 Jeugd en Gezin				
8	Deelfonds sociaal domein:				
	- decentralisatie AWBZ	6.930	7.004	2.607	3.992
	- jeugdzorg	-5.582	-15.216	-25.886	-25.885
	- participatiewet	-6.577	-11.168	-12.703	-16.884
9	Effect notitie "Ontwikkelingen sociaal domein"	55.000	55.000	55.000	55.000
	9 Ruimtelijke Ordening en Econ. Zaken				
10	Huur Innersdijk	-109.000	-218.000	-218.000	-218.000
	10 Middelen				
11	Algemene uitkering	404.714	266.656	380.005	489.359
12	Uitkeringen deelfonds sociaal domein:				
	- decentralisatie AWBZ	-6.930	-7.004	-2.607	-3.992
	- jeugdzorg	5.582	15.216	25.886	25.885
	- participatiewet	6.577	11.168	12.703	16.884
13	Uitvoerings- en personeelskosten Groningen	-50.320	-107.837	-169.641	-232.619
14	Vrijval kapitaallasten (afschrijvingen)	2.000	4.000	6.000	8.000
15	Loonkosten Unit c.a.	-20.544	-44.026	-69.258	-94.970
16	Prijsstijgingen (excl. loonkosten en uitbesteding Groningen)	-10.000	-20.000	-30.000	-40.000
17	Leges en belastingen	27.088	58.050	91.320	125.222
18	Reserve scholenprogramma	-264.000	0	0	0
	Subtotaal	218.391	161.786	200.768	241.334
19	Vrijval rentelasten	47.000	87.000	127.000	167.000
	Saldo	265.391	248.786	327.768	408.334
	NB:				
	- negatief bedrag is een nadeel/uitzetting/tekort				
	- positief bedrag is een "voordeel"				

3.2 Toelichting op de meerjarenraming

Algemene toelichting

De meerjarenraming is o.a. gebaseerd op de informatie uit de septembercirculaire 2017.

Op basis van de uitkomsten van deze circulaire en overige ontwikkelingen ontstaat er een overschot in 2022 van afgerond € 408.000,00.

1. Saldo begroting 2018

Dit betreft het saldo van de begroting 2018.

2. MIP-schijven en onderuitputting

Hier zijn de kapitaallasten opgenomen van de MIP-schijven 2019 tot en met 2022

Het meerjaren investeringsplan (MIP) is als bijlage in deze begroting gevoegd.

Omdat onze ervaring is dat investeringen pas in de loop van een dienstjaar worden uitgevoerd hebben wij onder uitputting geraamd in de meerjarenbegroting. Wij gaan er van uit dat 50% van de kapitaallast niet in het lopende jaar behoeft te worden geboekt. De volledige kapitaallast van jaar X wordt opgenomen in jaar X + 1.

3. Werkkostenregeling

Besloten is om nog in 2018 de gevolgen van de invoering van de werkkostenregeling voor rekening van de gemeente te nemen. Met ingang van 2019 moeten de effecten worden opgevangen binnen bestaande begrotingsposten dan wel besloten worden om bepaalde uitgaven niet meer te doen.

4. Onderhoud wegen

In het kader van het traject artikel 12 is het beheerplan wegen geactualiseerd.

In de begroting zijn de structurele gevolgen hiervan verwerkt. In het beheerplan is opgenomen dat het structurele budget voor 2019 met € 200.000,00 moet worden verhoogd.

5. Combinatiefuncties/buurtsportcoaches

In 2018 is incidenteel € 15.000 toegevoegd voor het project combinatiefuncties. Dit bedrag valt in 2019 weer vrij.

6. Voorschoolse voorziening peuters

Rijk en gemeenten hebben bestuurlijke afspraken gemaakt over een aanbod voor alle peuters. Met deze afspraken wordt alle peuters de mogelijkheid gegeven om naar een voorschoolse voorziening te gaan. Via de afspraken zetten gemeenten zich actief in om een aanbod te realiseren voor de groep peuters zonder recht op kinderopvangtoeslag die nu niet naar een voorschoolse voorziening gaat.

Gemeenten krijgen in een aantal stappen via de algemene uitkering hiervoor extra budget van het Rijk vanaf 2016.

7. Sociale werkvoorziening

Eind 2015 is besloten om per 1-1-2016 uit de gemeenschappelijke regeling Fivelingo te stappen. De gemeente betaalt nu voor de geplaatste mensen bij de werkvoorzieningschappen het verschil tussen loonkosten die de schappen hebben en de rijksvergoeding die de schappen ontvangen. Verwachting is dat de afname van het aantal geplaatste mensen niet gelijk opgaat met de afname (op macro niveau) van de rijksvergoeding. Wij houden er rekening mee dat de gemeente daardoor jaarlijks voor hogere lasten komt te staan.

8. Deelfonds sociaal domein

De rijksvergoeding voor de nieuwe taken sociaal domein worden jaarlijks aangepast. We zien voor de WMO begeleiding (AWBZ) de komende jaren een lichte daling. Dit effect moet worden opgevangen binnen de diverse budgetten WMO.

Voor het jeugddeel zien we een kleine groei van budgetten. Dit wordt toegevoegd aan de bestaande budgetten.

Voor de Participatiewet zien we ook een kleine stijging van de budgetten. Dit wordt toegevoegd aan de bestaande budgetten.

9. Effect notitie "Ontwikkelingen sociaal domein"

De raad heeft op 27 september 2017 ingestemd met de nota ontwikkelingen sociaal domein.

In deze notitie staan 3 incidentele budgetten voor 2018.

- Extra uren wijkverpleegkundige € 25.000,00
- Voortzetting project school als wijk € 10.000,00
- Pilot ondersteuner jeugd en gezin € 20.000,00

Totaal € 55.000,00

Deze last valt met ingang van 2019 weer vrij.

10. Huur Innersdijk

Verwachting is dat wij minimaal tot medio 2019 nog huur zullen ontvangen voor Innersdijk. In de begroting 2018 staat voor een heel jaar huur opgenomen voor een bedrag van € 218.000,00. In de meerjarenraming valt dit bedrag in 2019 voor de helft weg en daarna volledig.

11. Algemene uitkering

De berekening van de ontwikkeling van de algemene uitkering is gebaseerd op de septembercirculaire 2017.

De ontwikkeling van de algemene uitkering is toegelicht in Deel 1 Hoofdstuk 3 algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien.

12. Uitkering deelfonds sociaal domein

Zie de toelichting bij post 8.

13. Uitvoerings- en personeelskosten Groningen

Rekening is gehouden met een jaarlijkse groei van de kosten conform de ontwikkeling lonen en prijzen in het gemeentefonds.

14. Vrijval kapitaallasten

Jaarlijks vallen er kapitaallasten vrij doordat investeringen volledig zijn afgeschreven.

15. Loonkosten Unit

Rekening is gehouden met een groei van de loonkosten conform de ontwikkeling lonen en prijzen in het gemeentefonds.

16. Prijsstijgingen

Er is voor gekozen jaarlijks een vast bedrag van € 10.000,00 op te nemen voor prijsstijgingen voor diverse lasten die vallen buiten de eigen loonkosten en contractuele kosten met Groningen. Te denken valt hierbij aan o.a. kosten gemeenschappelijke regelingen.

17. Leges en belastingen

De meeropbrengsten zijn gebaseerd op een jaarlijkse stijging conform de ramingen voor loon- en prijsstijgingen.

18. Reserve scholenprogramma

In de algemene uitkering zit voor het jaar 2019 een bedrag van € 399.000,00 aan vergoeding uitvoering scholenprogramma. Dat is € 264.000,00 meer dan vaste jaarlijkse vergoeding die wij ontvangen. Dit bedrag voegen wij (net als de vaste vergoeding) toe aan de reserve scholenprogramma.

19. Vrijval rentelasten

Over het jaar 2016 wordt een aanvullende uitkering van afgerond € 7 miljoen ontvangen.

Door de ontvangst van deze € 7 miljoen zal overfinanciering gaan ontstaan. Dit betekent dat voor de jaarlijkse aflossing op onze langlopende geldleningen geen herfinanciering hoeft te worden aangevraagd. Dit geeft rentevoordeel binnen onze begroting. Het gaat hierbij om de vrijval van de rente die betaald wordt over het aflossingsdeel.

Daarnaast zorgt het jaarlijks toevoegen van een bedrag van € 400.000,00 aan de negatieve reserve er voor dat er liquiditeitsoverschotten gaan ontstaan die gebruikt kunnen worden voor de aflossingen.

Zonder grote investeringen hoeven er tot en met 2022 geen nieuwe leningen te worden aangetrokken.

4 Meerjareninvesteringsplan 2018 – 2021

Hieronder treft u het meerjareninvesteringsplan (MIP) aan voor de jaren 2018 tot en met 2021.

De opgenomen bedragen zijn conform diverse besluiten van de raad.

Investeringsprogramma 2018- 2021										
Rente: 1%										
1,0%										
Omschrijving:					Netto	Afschrijvingstermijn				
	2018	2019	2020	2021	investering	(jaren)	2018	2019	2020	2021
Programma 3 - WEGEN & GROEN										
Wegen: reconstructies	0				0	25	0			
Wegen: reconstructies		0			0	25		0		
Wegen: reconstructies			0		0	25			0	
Wegen: reconstructies				0	0	25				0
Bruggen	37.200				37.200	25	1.860			
Bruggen		116.400			116.400	25		5.820		
Bruggen			0		0	25			0	
Bruggen				0	0	25				0
Openbaar verlichtingsplan	20.000				20.000	25	1.000			
Openbaar verlichtingsplan		20.000			20.000	25		1.000		
Openbaar verlichtingsplan			20.000		20.000	25			1.000	
Openbaar verlichtingsplan				20.000	20.000	25				1.000
Sportgebouwen:										
Sporthal	0				0	20	0			
TOTAAL	57.200	136.400	20.000	20.000	233.600		2.860	6.820	1.000	1.000

5. Vaststellingsbesluit

De raad van de gemeente Ten Boer;

gelezen de aanbiedingsbrief op bladzijde 5 t/m 7 in deze begroting 2018;

gelet op de desbetreffende wettelijke bepalingen;

b e s l u i t :

- De begroting 2018 bestaande uit Deel 1 Beleidsbegroting met daar in o.a. opgenomen de programma's en paragrafen en bestaande uit Deel 2 de Financiële begroting met daar in o.a. opgenomen de lasten en baten 2018, de meerjarenraming 2019 – 2022 en de subsidiebegroting 2018 vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van de raad van de gemeente Ten Boer, gehouden op 8 november 2017.

De raad voornoemd,

, voorzitter

, griffier

DEEL 3: BIJLAGEN

1. Overzicht van reserves en voorzieningen

SPECIFICATIE RESERVES BEGROTING 2018:							
	01-01-18	VERMEERDERINGEN			VERMINDERINGEN		31-12-18
		T.l.v. de exploitatie	T.l.v. andere res./voorz.	Overige ontvangsten	T.g.v. de exploitatie	T.g.v. andere res./voorz.	
Algemene reserve	-4.000.000,00				400.000,00		-3.600.000,00
Algemene reserve	500.000,00						500.000,00
Algemene reserves	-3.500.000,00	0,00	0,00	0,00	400.000,00	0,00	-3.100.000,00
Onderw ijshuisvesting Basisonderw ijs	10.054,02						10.054,02
Scholenfonds	926.800,00	134.800,00					1.061.600,00
Essent (Enexis BV)	83.077,01						83.077,01
Plusfonds Dijkpark	62.500,00						62.500,00
Speelvoorzieningen	52.000,00						52.000,00
Bijdrageregeling Dorpshuizen	0,00	17.500,00					17.500,00
W.W.B.Inkomensdeel	10.000,00				1.350,00		8.650,00
Zorguitgaven WMO 18+	83.000,00						83.000,00
Bouw leges	0,00	40.000,00					40.000,00
Overige Bestemmingsreserves	1.227.431,03	192.300,00	0,00	0,00	1.350,00	0,00	1.418.381,03
TOTAAL	-2.272.568,97	192.300,00	0,00	0,00	401.350,00	0,00	-1.681.618,97

SPECIFICATIE VOORZIENINGEN BEGROTING 2018:							
	Saldi 01-01-18	VERMEERDERINGEN			VERMINDERINGEN		Saldi 31-12-18
		T.l.v. de exploitatie	Overige Ontvangsten	Vrijgevallen	Aanw ending		
Groot onderhoud M.I.O.P.Sportvoorzieningen zw embad	0,00						0,00
Groot onderhoud M.I.O.P.Sportvoorzieningen Tiggehal	0,00	19.500,00					19.500,00
Groot onderhoud M.I.O.P.Sportvoorzieningen gymzaal Garmew olde	21.380,26	5.500,00					26.880,26
Groot onderhoud M.I.O.P.Bruggen en Kunstwerken	55.262,03	40.000,00					95.262,03
Groot onderhoud M.I.O.P.Sportvelden	93.260,00	35.000,00					128.260,00
Groot onderhoud M.I.O.P.Tennisvelden	87.000,00	7.500,00					94.500,00
Groot onderhoud M.I.O.P.Gemeentehuis	65.201,44	43.200,00					108.401,44
Groot onderhoud M.I.O.P.Gemeentew erf en Brandw eer	66.716,00	33.216,00					99.932,00
GRP	161.415,30				20.640,00		140.775,30
Afvalstoffenheffing	26.370,53						26.370,53
Afkoopsom onderhoud fietspad Stadsw eg	470.000,00						470.000,00
Wethouderspensiolen	552.808,00						552.808,00
Egalisatievoorzieningen	1.599.413,56	183.916,00	0,00	0,00	20.640,00		1.762.689,56
Negatieve expl.plannen	6.200.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00		6.200.000,00
Voorraden	6.200.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00		6.200.000,00

2. Overzicht Producten per Programma

	Programma 1 Openbaar Bestuur	Lasten	Baten
21000	Raad en commissies	81.325,00	
21002	College van B & W	260.973,00	
21006	Nationaal Uitvoeringsprogramma	116.493,00	
21008	Representatie	10.500,00	
21010	Rechtsbescherming	5.500,00	
21012	Secretaris	0,00	
21014	Rij-en reisdocumenten	234.612,00	
21016	Burgerlijke stand	1.000,00	
21018	G.B.A.	611,00	
21020	Verkiezingen	15.000,00	
21024	Secretarieleges Burgerzaken	52.000,00	125.000,00
21026	Bestuurlijke Samenwerking	76.000,00	
21027	Gemeentelijke herindeling	669.500,00	
21028	Griffie en rekenkamer	83.858,00	
21050	Overhead: personeel	1.445.552,00	409.092,00
21051	Overhead: gemeentehuis	162.955,00	44.900,00
21052	Overhead: gebouw buitendienst	65.762,00	92.233,00
21053	Overhead: automatisering	189.067,00	
21054	Overhead: inkoop, telefoon, huishoudelijke dienst	35.500,00	3.000,00
	Totaal	3.506.208,00	674.225,00
	Programma 2 Veiligheid en Handhaving	Lasten	Baten
21100	Brandweer-personeel	10.000,00	
21102	Brandweer-huisvesting	18.185,00	17.260,00
21106	Regio-taken brandweer	386.470,00	
21108	Crisimanagement	22.558,00	
21112	Dierenbescherming	3.000,00	
21114	Politie	4.185,00	
21116	Lijkschouwing	500,00	
21118	Integraal veiligheidsbeleid	7.550,00	
21120	Veiligheid op ijs	400,00	
21122	A.P.V.	15.741,00	1.020,00
	Totaal	468.589,00	18.280,00
	Programma 3 Wegen en Groen	Lasten	Baten
21022	Kadaster	2.289,00	
21200	Gemeentelijke wegen	868.504,00	3,00
21204	Bruggen	65.701,00	4,00
21206	Openbare Verlichting	133.230,00	
21208	Overige voorzieningen wegen	11.692,00	
21210	Gladheidsbestrijding	40.358,00	
21212	Bewegwijzering	0,00	
21214	Verkeerszaken	78.924,00	
21216	Kademuren	4.158,00	
21524	Gemeentelijk Groen	422.775,00	
	Totaal	1.627.631,00	7,00

	Programma 4 Onderwijs	Lasten	Baten
21400	Openbaar onderwijs - Diversen	10.521,00	
21402	Openbaar onderwijs - Huisvesting	205.785,00	1.200,00
21404	Bijzonder onderwijs - Diversen	8.946,00	
21406	Bijzonder onderwijs - Huisvesting	128.739,00	
21408	Lokaal Onderwijsbeleid	57.586,00	
21410	Leerplichtwet	30.238,00	
21412	Leerlingenvervoer	137.983,00	
	Totaal	579.798,00	1.200,00
	Programma 5 Cultuur, Sport en Recreatie	Lasten	Baten
21500	Bibliotheek	162.400,00	
21502	Vorming/Ontwikkelingswerk	72.714,00	
21504	Muziekonderwijs	1.518,00	
21506	Sportzaken algemeen	126.144,00	
21508	Tennisvelden	8.835,00	
21510	Skeelerbaan	5.028,00	500,00
21511	Gymnastieklokaal Garmerwolde	19.842,00	1.250,00
21512	Sporthal / MFSC	233.857,00	87.610,00
21513	Gymnastieklokalen: niet van de gemeente	42.418,00	
21514	Sportterrein Ten Boer	142.812,00	4.000,00
21516	Sportterrein Ten Post	9.177,00	1.500,00
21518	Sportterrein Garmerwolde	31.447,00	1.200,00
21520	Sportterrein Woltersum	14.438,00	1.000,00
21522	Cultuur en oudheidkunde	22.079,00	
21526	Overige Openluchtrecreatie	8.750,00	
21528	Alg. recreatieve voorzieningen	42.705,00	
21530	Zwembad de Blinkerd	154.721,00	
21532	Speeltuinen	72.048,00	
21534	Lokale Omroep	4.000,00	
	Totaal	1.174.933,00	97.060,00
	Programma 6 Welzijn, zorg en ouderen	Lasten	Baten
21600	Bijstandsverlening	1.354.090,00	1.219.000,00
21602	Bijzondere bijstandsverlening	158.504,00	
21604	B.Z.	10.000,00	5.000,00
21606	Sociale werkvoorziening	84.591,00	
21607	Nieuwe taken decentralisatie Participatiewet	0,00	
21608	Inkomensondersteuningbeleid	41.900,00	
21609	Langdurigheidstoelage	9.000,00	
21610	Sociale Recherche	5.000,00	
21620	Huishoudelijke hulp	228.300,00	
21621	Huishoudelijke Hulp Toeslag (HHT)	28.000,00	
21622	Participatiebudget	96.102,00	
21624	Jeugdwerk	74.059,00	
21626	Dorpshuizen	20.206,00	
21632	WMO individueel vervoer	44.784,00	
21634	WMO - rolstoelen	61.000,00	
21636	WMO - wonen	25.000,00	
21637	Eigen bijdragen maatwerk voorzieningen		26.000,00
21638	WMO collectief vervoer	110.500,00	
21646	WMO huishoudelijke hulp PGB	10.000,00	
21734	Begraafplaatsen	51,00	14,00
21736	Begraafpark	140.282,00	
21738	Begraafrechten		41.000,00
	Totaal	2.501.369,00	1.291.014,00

	Programma 7 Jeugd en gezin	Lasten	Baten
21612	Maatschappelijk Werk	61.490,00	
21616	Slachtofferhulp	1.750,00	
21618	WMO nieuwe taken decentralisatie AWBZ: WMO 18+ ZIN	230.817,00	
21623	Nieuwe taken decentralisatie jeugdzorg: zorgloket	102.000,00	101.000,00
21625	WMO Jeugd ZIN	1.348.450,00	
21628	Peuterspeelzalen	99.844,00	10.688,00
21630	Kinderopvang	45.102,00	44.492,00
21639	Eigen bijdragen algemene voorzieningen		4.000,00
21640	Mantelzorg	31.700,00	
21642	MEE	50.000,00	
21648	WMO begeleiding PGB	74.000,00	
21650	Jeugd PGB	514.467,00	
21700	Overige gezondheidszorg	21.477,00	
21702	G.G.D.	116.000,00	
21704	Jeugdgezondheidszorg	147.350,00	
21706	De Deel	733.164,00	129.589,00
	Totaal	3.577.611,00	289.769,00
	Programma 8 Milieu	Lasten	Baten
21708	Overhead afvalstoffenheffing	64.653,75	
21710	Inzameling huishoudelijk afval	243.516,00	
21712	Verwerking huishoudelijk afval	335.000,00	
21714	Overhead rioolrechten	46.181,25	
21716	Riolen en gemalen	751.062,00	
21718	Milieubeheer algemeen	45.331,00	9.000,00
21720	Bodem	39.299,00	
21722	Handhaving milieuvorschriften	56.482,00	
21724	Milieuvoorlichting	12.160,00	
21728	Duurzaamheid	9.220,00	
21730	Ongediertebestrijding	1.440,00	
21732	Kadavers	3.164,00	
21740	Baten Afvalstoffenheffing		819.354,00
21742	Baten Rioolrecht		885.449,00
	Totaal	1.607.509,00	1.713.803,00
	Programma 9 Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken	Lasten	Baten
21300	Straatmarkten	6.121,00	
21302	Handel en Ambacht	18.485,00	4.350,00
21304	Marktgelden		6.000,00
21306	Nutsbedrijven	6.027,00	26.000,00
21800	Ruimtelijke Ordening	59.480,00	
21802	Woningen	15.128,00	466,00
21804	Wonen	39.758,00	
21806	Bouw en Woningtoezicht	249.703,00	
21808	Baten bouwvergunningen		139.900,00
21810	Gronden en Landerijen	71.116,00	269.808,00
21816	Dijkshorn	160.963,00	160.963,00
21820	Gemeentelijk woningbezit	35.892,00	
	Totaal	662.673,00	607.487,00

	Programma 10 Middelen	Lasten	Baten
21900	Dividenden algemeen	431,00	6.143,00
21904	Algemene Uitkering		7.749.652,00
21905	Uitkering deelfonds sociaal domein		2.814.338,00
21906	Onvoorzien	34.235,00	
21907	Treasury	1.014.938,00	1.014.938,00
21908	Stelposten	11.430,00	
21910	Volkstuinen		82,00
21912	OZB-gebruikers niet-woningen		184.950,00
21914	OZB-eigenaren woningen		963.100,00
21916	OZB-eigenaren niet-woningen		365.300,00
21918	Overhead OZB-heffing	93.890,00	
21920	Mutatie Reserves	574.700,00	21.990,00
	Totaal	1.729.624,00	13.120.493,00
	Totaal generaal lasten en baten	17.435.945,00	17.813.338,00
	Saldo	377.393,00	
	Totaal generaal saldo	17.813.338,00	17.813.338,00

3. Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld

Taakveld 0 Geen taakveld	
Subtotaal lasten Geen taakveld	0,00
Subtotaal baten Geen taakveld	0,00
Saldo Geen taakveld	0,00
Taakveld 0.1 Bestuur	
Subtotaal lasten Bestuur	1.171.656,00
Subtotaal baten Bestuur	0,00
Saldo Bestuur	1.171.656,00
Taakveld 0.10 Mutaties reserves	
Subtotaal lasten Mutaties reserves	574.700,00
Subtotaal baten Mutaties reserves	21.990,00
Saldo Mutaties reserves	552.710,00
Taakveld 0.2 Burgerzaken	
Subtotaal lasten Burgerzaken	305.512,00
Subtotaal baten Burgerzaken	125.000,00
Saldo Burgerzaken	180.512,00
Taakveld 0.4 Overhead, Ondersteuning organisatie	
Subtotaal lasten Overhead, Ondersteuning organisatie	2.125.219,00
Subtotaal baten Overhead, Ondersteuning organisatie	549.225,00
Saldo Overhead, Ondersteuning organisatie	1.575.994,00
Taakveld 0.5 Treasury	
Subtotaal lasten Treasury	1.021.396,00
Subtotaal baten Treasury	1.047.081,00
Saldo Treasury	-25.685,00
Taakveld 0.61 OZB woningen	
Subtotaal lasten OZB woningen	0,00
Subtotaal baten OZB woningen	963.100,00
Saldo OZB woningen	-963.100,00
Taakveld 0.62 OZB niet-woningen	
Subtotaal lasten OZB niet-woningen	0,00
Subtotaal baten OZB niet-woningen	550.250,00
Saldo OZB niet-woningen	-550.250,00
Taakveld 0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	
Subtotaal lasten Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	0,00
Subtotaal baten Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	10.563.990,00
Saldo Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	-10.563.990,00
Taakveld 0.8 Overige baten en lasten	
Subtotaal lasten Overige baten en lasten	45.665,00
Subtotaal baten Overige baten en lasten	0,00
Saldo Overige baten en lasten	45.665,00

Taakveld 1.1 Crisisbeheersing en brandweer	
Subtotaal lasten Crisisbeheersing en brandweer	437.213,00
Subtotaal baten Crisisbeheersing en brandweer	17.260,00
Saldo Crisisbeheersing en brandweer	419.953,00
Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid	
Subtotaal lasten Openbare orde en veiligheid	31.376,00
Subtotaal baten Openbare orde en veiligheid	1.020,00
Saldo Openbare orde en veiligheid	30.356,00
Taakveld 2.1 Verkeer, wegen en water	
Subtotaal lasten Verkeer, wegen en water	1.198.409,00
Subtotaal baten Verkeer, wegen en water	7,00
Saldo Verkeer, wegen en water	1.198.402,00
Taakveld 2.4 Economische havens en waterwegen	
Subtotaal lasten Economische havens en waterwegen	4.158,00
Subtotaal baten Economische havens en waterwegen	0,00
Saldo Economische havens en waterwegen	4.158,00
Taakveld 3.3 Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	
Subtotaal lasten Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	24.606,00
Subtotaal baten Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	10.350,00
Saldo Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	14.256,00
Taakveld 4.1 Openbaar basisonderwijs	
Subtotaal lasten Openbaar basisonderwijs	19.467,00
Subtotaal baten Openbaar basisonderwijs	0,00
Saldo Openbaar basisonderwijs	19.467,00
Taakveld 4.2 Onderwijshuisvesting	
Subtotaal lasten Onderwijshuisvesting	334.524,00
Subtotaal baten Onderwijshuisvesting	1.200,00
Saldo Onderwijshuisvesting	333.324,00
Taakveld 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	
Subtotaal lasten Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	325.651,00
Subtotaal baten Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	10.688,00
Saldo Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	314.963,00
Taakveld 5.1 Sportbeleid en activering	
Subtotaal lasten Sportbeleid en activering	126.144,00
Subtotaal baten Sportbeleid en activering	0,00
Saldo Sportbeleid en activering	126.144,00
Taakveld 5.2 Sportaccommodaties	
Subtotaal lasten Sportaccommodaties	662.575,00
Subtotaal baten Sportaccommodaties	97.060,00
Saldo Sportaccommodaties	565.515,00

Taakveld 5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	
Subtotaal lasten Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	78.232,00
Subtotaal baten Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0,00
Saldo Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	78.232,00
Taakveld 5.4 Musea	
Subtotaal lasten Musea	22.079,00
Subtotaal baten Musea	0,00
Saldo Musea	22.079,00
Taakveld 5.6 Media	
Subtotaal lasten Media	162.400,00
Subtotaal baten Media	0,00
Saldo Media	162.400,00
Taakveld 5.7 Openbaar groen en (openlucht)recreatie	
Subtotaal lasten Openbaar groen en (openlucht)recreatie	546.278,00
Subtotaal baten Openbaar groen en (openlucht)recreatie	0,00
Saldo Openbaar groen en (openlucht)recreatie	546.278,00
Taakveld 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	
Subtotaal lasten Samenkracht en burgerparticipatie	344.807,00
Subtotaal baten Samenkracht en burgerparticipatie	48.492,00
Saldo Samenkracht en burgerparticipatie	296.315,00
Taakveld 6.2 Wijkteams	
Subtotaal lasten Wijkteams	885.164,00
Subtotaal baten Wijkteams	230.589,00
Saldo Wijkteams	654.575,00
Taakveld 6.3 Inkomensregelingen	
Subtotaal lasten Inkomensregelingen	1.536.594,00
Subtotaal baten Inkomensregelingen	1.224.000,00
Saldo Inkomensregelingen	312.594,00
Taakveld 6.4 Begeleide participatie	
Subtotaal lasten Begeleide participatie	84.591,00
Subtotaal baten Begeleide participatie	0,00
Saldo Begeleide participatie	84.591,00
Taakveld 6.5 Arbeidsparticipatie	
Subtotaal lasten Arbeidsparticipatie	96.102,00
Subtotaal baten Arbeidsparticipatie	0,00
Saldo Arbeidsparticipatie	96.102,00
Taakveld 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	
Subtotaal lasten Maatwerkvoorzieningen (WMO)	316.817,00
Subtotaal baten Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0,00
Saldo Maatwerkvoorzieningen (WMO)	316.817,00

Taakveld 6.71 Maatwerkdienst-verlening 18+	
Subtotaal lasten Maatwerkdienst-verlening 18+	426.984,00
Subtotaal baten Maatwerkdienst-verlening 18+	26.000,00
Saldo Maatwerkdienst-verlening 18+	400.984,00
Taakveld 6.72 Maatwerkdienst-verlening 18-	
Subtotaal lasten Maatwerkdienst-verlening 18-	1.862.917,00
Subtotaal baten Maatwerkdienst-verlening 18-	0,00
Saldo Maatwerkdienst-verlening 18-	1.862.917,00
Taakveld 7.1 Volksgezondheid	
Subtotaal lasten Volksgezondheid	284.827,00
Subtotaal baten Volksgezondheid	0,00
Saldo Volksgezondheid	284.827,00
Taakveld 7.2 Riolering	
Subtotaal lasten Riolering	797.243,25
Subtotaal baten Riolering	885.449,00
Saldo Riolering	-88.205,75
Taakveld 7.3 Afval	
Subtotaal lasten Afval	643.169,75
Subtotaal baten Afval	819.354,00
Saldo Afval	-176.184,25
Taakveld 7.4 Milieubeheer	
Subtotaal lasten Milieubeheer	167.096,00
Subtotaal baten Milieubeheer	9.000,00
Saldo Milieubeheer	158.096,00
Taakveld 7.5 Begraafplaatsen en crematoria	
Subtotaal lasten Begraafplaatsen en crematoria	140.333,00
Subtotaal baten Begraafplaatsen en crematoria	41.014,00
Saldo Begraafplaatsen en crematoria	99.319,00
Taakveld 8.1 Ruimtelijke ordening	
Subtotaal lasten Ruimtelijke ordening	59.480,00
Subtotaal baten Ruimtelijke ordening	0,00
Saldo Ruimtelijke ordening	59.480,00
Taakveld 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	
Subtotaal lasten Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	271.837,00
Subtotaal baten Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	430.853,00
Saldo Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	-159.016,00
Taakveld 8.3 Wonen en bouwen	
Subtotaal lasten Wonen en bouwen	300.723,00
Subtotaal baten Wonen en bouwen	140.366,00
Saldo Wonen en bouwen	160.357,00
Totaal generaal lasten	17.439.945,00
Totaal generaal baten	17.817.338,00
Totaal generaal saldo	-377.393,00